

36551

T.C ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

XVI. YÜZYILDA
GÖYNÜK VE YENİCE-İ TARAKLI
KAZALARI

36551

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

(Yüksek Lisans Tezi)
Sema TOPRAKEŞENLER

Danışman: Yr. Doç. Dr. Halime DOĞRU

ESKİŞEHİR-1994



**Y.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

**XVI. YÜZYILDA
GÖYNÜK VE YENİCE-İ TARAKLI
KAZALARI
(Yüksek Lisans Tezi)
Sema TOPRAKEŞENLER**

İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ	I
SUMMARY	II
ÖZET	III
ÖNSÖZ	IV
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM : GÖYNÜK ve YENİCE-İ TARAĞLI'NIN TARİHSEL GELİŞİMİ	
I- TARİHSEL SÜREÇ	4
A- TÜRK EGEMENLİĞİNDEN ÖNCEKİ TARİHSEL GELİŞİM	4
B- TÜRK EGEMENLİĞİNDEKİ TARİHSEL GELİŞİM	7
1. Selçuklular ve Beylikler Dönemi	7
2. Osmanlılar Dönemi	11
a. XIV. ve XV. Yüzyıllar	11
b. XVI. Yüzyıl	20
II- YÖNETSEL DURUM	21
İKİNCİ BÖLÜM: GÖYNÜK ve YENİCE-İ TARAĞLI'NIN FİZİKİ YAPISI ,	
SOSYAL ve EKONOMİK DURUMU	
I- GÖYNÜK ve YENİCE-İ TARAĞLI KENTLERİNİN FİZİKİ YAPISI ,	
MAHALLELERİ ve NÜFUSU	30
A- GÖYNÜK KENTİNİN FİZİKİ YAPISI , MAHALLELERİ ve NÜFUSU	31
1. Fiziki Yapısı	31
2. Mahalleleri	31
3. Nüfusu	31

<i>B- YENİCE-İ TARAKLI KENTİNİN FİZİKİ YAPISI, MAHALLELERİ, NÜFUSU</i>	41
1. Fiziki Yapısı	41
2. Mahalleleri	43
3. Nüfusu	45
<i>II- GÖYNÜK ve YENİCE-İ TARAKLI KENTLERİNİN EKONOMİK YAPISI</i>	49
A- GÖYNÜK KENTİNİN EKONOMİK YAPISI	49
B- YENİCE-İ TARAKLI KENTİNİN EKONOMİK YAPISI	55
<i>III- GÖYNÜK ve YENİCE-İ TARAKLI'DAKİ VAKIFLAR</i>	59
A- VAKIF SİSTEMİ ve ŞEHİRLEŞMEDEKİ ROLÜ	59
B- GÖYNÜK VAKIFLARI	62
1. Kentteki Vakıflar	62
a. Hamam ve Değirmen	64
b. Akşemseddin'in Vakıfları	65
c. Mescid Vakıfları	66
(i) Yenice Mescidi	68
(ii) Çeşme Mescidi	69
d. Sonradan Kurulan Vakıflar	71
(i) Hacı Pir Ahmed Vakfı	71
(ii) Hasan Vakfı	72
(iii) Mazlume Hatun Vakfı	72
2. Kırsal Kesimdeki Vakıflar	74
a. Cami Vakıfları	74
(i) Süleyman Paşa Camii	74
(ii) Kızıl Saray Camii	80
(iii) Aluç Alanı Camii	80
(iv) Bel-deresi Camii	80
b. Mescid Vakıfları	80
(i) Hafız Hasan Mescidi Vakfı	80
(ii) Musalla Mescidi Vakfı	81

<i>c. Padişah Vakıfları</i>	81
(i) <i>Sultan Orhan Gazi'nin Vakıfları</i>	81
(ii) <i>Süleyman Paşa'nın Vakıfları</i>	82
(iii) <i>Bayezid Hüdavendigâr'ın Vakıfları</i>	87
(iv) <i>Çelbi Mehmed Vakfı</i>	88
(v) <i>Sultan II. Murad'ın Vakıfları</i>	88
<i>d. Diğer Vakıflar</i>	89
(i) <i>Kervansaray Vakfı</i>	89
(ii) <i>İki Pare Yer</i>	89
(iii) <i>Bir Bahçe</i>	89
C. YENİCE-İ TARAKLI VAKIFLARI	91
1. <i>Kentteki Vakıf Eserleri ve Gelirleri</i>	91
a. <i>Camii Vakfı</i>	91
b. <i>Zaviye Vakfı</i>	91
c. <i>Zaviye ve Mescid Vakfı</i>	94
d. <i>İmarat, Köprü ve İlica Vakıfları</i>	95
2. <i>Kırsal Kesimdeki Vakıflar</i>	96
a. <i>Camii Vakıfları</i>	96
b. <i>Padişah Vakıfları</i>	96
(i) <i>Orhan Bey'in Vakıfları</i>	96
(ii) <i>Süleyman Paşa'nın Vakıfları</i>	96
(iii) <i>Çelebi Mehmed'in Vakfı</i>	100
(iv) <i>Emir Süleyman'ın Vakfı</i>	100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : GÖYNÜK VE YENİCE-İ TARAKLI'DA ZİRAİ YAŞAM VE

TOPRAK İDARESİ

I-GÖYNÜK'DE ZİRAİ YAŞAM VE TOPRAK İDARESİ 10

A. ZİRAİ YAŞAM 10

1. Tarım Alanları 10

2. Tarım Alanlarında Çalışanların Hukuki Statüleri 10

<i>3. Yetiştirilen Ürünler</i>	<i>11</i>
<i>a. Tahıllar</i>	<i>11</i>
<i>b. Bağcılık ve Meyvecilik</i>	<i>12</i>
<i>4. Hayvancılık</i>	<i>12</i>
<i>B. TOPRAK İDARESİ</i>	<i>12</i>
<i>1. Toprağın Tasarruf Şekilleri</i>	<i>12</i>
<i>a. Miri Arazi</i>	<i>12</i>
<i>(i) Zaim ve Sipahi Tımarları</i>	<i>13</i>
<i>(ii) Bazdar Tımarları</i>	<i>13</i>
<i>b. Mülk Arazi</i>	<i>13</i>
<i>(i) Göynüklü Mülkü İçindekiler</i>	<i>13</i>
<i>(ii) Göynüklü Mülkü Haricindekiler</i>	<i>13</i>
<i>II-YENİCE-İ TARAKLI'DA ZİRAİ YAŞAM VE TOPRAK İDARESİ</i>	<i>14</i>
<i>A. ZİRAİ YAŞAM</i>	<i>14</i>
<i>1. Tarım Alanları</i>	<i>14</i>
<i>2. Tarım Alanlarında Çalışanların Hukuki Statüleri</i>	<i>14</i>
<i>3. Yetiştirilen Ürünler</i>	<i>14</i>
<i>4. Hayvancılık</i>	<i>14</i>
<i>B. TOPRAK İDARESİ</i>	<i>14</i>
<i>1. Toprağın Tasarruf Şekilleri</i>	<i>14</i>
<i>a. Miri Arazi</i>	<i>14</i>
<i>(i) Has Arazi-Beylerbeyi Hassı</i>	<i>14</i>
<i>(ii) Zaim ve Sipahi Tımarları</i>	<i>14</i>
<i>(iii) Bazdar Tımarları</i>	<i>14</i>
<i>SONUÇ</i>	<i>16</i>
<i>BİBLİYOGRAFYA</i>	<i>16</i>
<i>EK I</i>	<i>16</i>
<i>EK II RESİMLER</i>	<i>17</i>
<i>EK III HARİTA</i>	<i>17</i>

ÖZGEÇMİŞ

1970 yılında Eskişehir'de doğdum. 1981 yılında Barbaros İlkokulu'ndan, 1984 yılında Tepebaşı Ortaokulu'ndan, 1987 yılında Gazi Lisesi'nden mezun olarak ilk ve orta öğrenimimi Eskişehir'de tamamladım. Aynı yıl Anadolu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde yüksek öğrenimime başladım. Osmanlı Üniversitesi : Darülfünun (1863-1923) adını taşıyan lisans tezini hazırladım. 1991 yılı Haziran döneminde bu bölümden mezun olarak Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans öğrenimime başladım. Halen Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktayım.

SUMMARY

Göynük and Yenice-i Taraklı districts, which were in Hüdavendigâr, Sancağı, in XVI th century some of the places conquered by ottomans. After conquest, at a short time, Göynük and Yenice-i Taraklı which were some samples for ottomans' holy war policy, had been turkish and Moslem.

Both of these districts' economies also based on agriculture. However, hand-arts and trade contributed to economic; because of passing the old Bağdat Road through these regions, the commercial incomes were increased. For this aim, some of khans and caravanserais were founded in these sections. And some parts of them were founded by the foundation.

The region had a rich view for foundations which were founded soon after conquest, were in the vanquard of the settling of unoccupied and deserted regions and also served to make these regions Moslem. In addition, municipality and social serves were done by the foundations.

In Göynük and Yenice-i Toroklu districts, the large amount of the lands were in the status of public land. The other lands were the land of the foundations and the properties. The income which was gained by public land, worked for the grooming of (Zaim) and cavalry soldier (Sipahi), was greater than the land of the foundation and the property was done.

In XVI th century the variations of the products which were obtained in Göynük and Yenice-i Taraklı like-textile endustry, the productions of wood spoon and comb, the workmanship of bag and leather saddle and profitting by being on the Bağdat Road had these districts prosperity.

ÖZET

XVI. yy'da Hüdavendigâr Sancağı içerisinde yer alan Göynük ve Yenice-i Taraklı kazaları Osmanlıların ilk fethettiği yerler arasındadır. Osmanlı gaza politikasına güzel bir örnek oluşturan Göynük ve Yenice-i Taraklı, fetihden sonra kısa sürede Türkleşmiş ve İslamlaşmıştır.

Her iki kazanın da ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanıyordu. Bunun yanısıra küçük el sanatları ve ticaret de ekonomiye renk katıyor; eski Bağdat yolunun bölgeden geçmesi ticari yaşamı canlandırıyor. Bu amaçla yörede han ve kervansaraylar yapılmıştır. Hatta bunların bir kısmı vakıf kanalıyla kurulmuştur.

Bölge vakıf yönünden zengin bir görünüme sahipti. Fetihden hemen sonra oluşturulmaya başlanan vakıflar bir yandan boş ve تنها yerlerin iskanına öncülük ediyor, bir yandan da bölgenin İslamlaşmasına hizmet ediyordu. Ayrıca beledi ve sosyal hizmetler de vakıflar aracılığıyla verilmiş oluyordu.

Göynük ve Yenice-i Taraklı kazalarında toprakların büyük bir kısmı miri arazi statüsündeydi. Miri arazi dışında kalan yerler vakıf ve mülk arazilerdi. Zaim ve sipahi tımarı olarak işletilen miri araziden elde edilen gelir, vakıf ve mülk araziden elde edilen gelire oranla oldukça fazlaydı.

XVI. yy'da Göynük ve Yenice-i Taraklı kazaları yetiştirilen ürünlerin çeşitliliği, dokumacılık, tahta kaşık ve tarak imalatı, torba ve deri eyer işçiliği ve Bağdat yolu üzerinde bulunmasının ticari avantajlarından yararlanmasıyla refah düzeyi ileri bir tablo çizmektedir.

ÖNSÖZ

Hüdavendigâr Livası içerisinde yer alan Göynük ve Yenice-i Taraklı'nın XVI.yy' daki ekonomik ve sosyal yapısı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Değerli hocam Halime Doğru'nun desteği ile büyük ölçüde tahrir defterine dayalı olarak başlatılan bu çalışmada Göynük ve Yenice-i Taraklı'daki yerleşim yerlerinin, nüfus hareketlerinin, vakıf sisteminin ve toprak idaresinin derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

Göynük ve Yenice-i Taraklı'nın ilk fethedilen yerler arasında bulunması, Osmanlı yayılma siyaseti hakkında bir fikir vermektedir. İzlenen gaza politikası gereği uçlara yönelen fetihlere güzel bir örnek oluşturan Göynük ve Yenice-i Taraklı'nın Osmanlılar döneminde Türkleşmesi ve İslamlaşması bu açıdan dikkat çekicidir. Ayrıca Göynük ve Yenice-i Taraklı ile ilgili bağımsız olarak yapılan bilimsel bir çalışmanın bulunmaması bu konuda araştırmaya başlanmasında etkili olmuştur.

Üç genel bölümden oluşan bu çalışmada önce, Göynük ve Yenice-i Taraklı'nın tarihsel gelişimi incelenmiştir. Daha sonra, fiziki yapıları sosyal ve ekonomik durumları ele alınmıştır. Bu bölümde mahallelerin durumu ve nüfus hareketleri üç ayrı tahrir defteri ele alınarak karşılaştırmalı olarak verilmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca her iki yerleşim yerinin ekonomik yapısı incelenmiş, şehre ait vergi gelir kategorileri tablolar halinde gösterilmiştir. Yine bu bölümde, Osmanlı tarihi içerisinde büyük bir öneme sahip bulunan vakıflar, kent ve kırsal kesim olmak üzere iki ana başlık altında toplanmış; şahısların ve sultanların kurdukları vakıflar ayrı ayrı incelenmiştir. Bu vakıfların mutasarrıfları ve görevlileri de belirtilmiştir. Son bölümde ise zirai yaşam ve toprak idaresi ele alınmıştır. Tarım alanları ve buralarda çalışanların hukuki statüleri incelenerek yetiştirilen ürünler tablolar halinde gösterilmiştir. Son olarak da toprağın tasarruf şekilleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Çalışmalarım sırasında bana destek ve yol gösterici olan, değerli görüş ve katkılarıyla çalışmamı yönlendiren ve bu aşamaya gelmesinde büyük emeği geçen değerli hocam Yr.Doç.Dr.Halime DOĞRU'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmamda beni sonuna kadar yüreklendiren ve her aşamasında yardımcı olan sevgili eşim Gürol Altunan'a ve büyük fedakarlıklarla her konuda bana destek olan aileme şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca Göynük Belediye Başkanı Ahmet Çankaya ve Taraklı Belediye Başkanı Mehmed Aydın ile Taraklı Milli Eğitim Müdürü Orhan Durmuş'a gösterdikleri yakın ilgi ve yardımları için teşekkür ediyorum.



KISALTMALAR

<i>Bell.</i>	: <i>Belleten</i>
<i>Bkz.</i>	: <i>Bakınız</i>
<i>Eİ²</i>	: <i>Encyclopedia of Islam</i>
<i>G.D.</i>	: <i>Gelişme Dergisi</i>
<i>g.y.</i>	: <i>Gösterilen Yer</i>
<i>H.Ü.T.İ.T.S.</i>	: <i>Hacettepe Üniversitesi Türkiye İktisat Tarihi Semineri</i>
<i>İ.A.</i>	: <i>İslam Ansiklopedisi</i>
<i>İ.Ü.E.F.T.D.</i>	: <i>İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi</i>
<i>İ.Ü.İ.F.M.</i>	: <i>İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası</i>
<i>Mad.</i>	: <i>Madde</i>
<i>M.T.M.</i>	: <i>Milli Tetebbular Mecmuası</i>
<i>Nr.</i>	: <i>Numara</i>
<i>O.T.A.M.</i>	: <i>Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi</i>
<i>s.</i>	: <i>Sayfa</i>
<i>S.</i>	: <i>Sayı</i>
<i>S.A.</i>	: <i>Sanat Ansiklopedisi</i>
<i>S.İ.Y.</i>	: <i>Sakaya İl Yıllığı</i>
<i>T.D.</i>	: <i>Tahrir Defteri</i>
<i>T.D.Ü.A.</i>	: <i>Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi</i>
<i>T.E.D.</i>	: <i>Tarih Enstitüsü Dergisi</i>
<i>T.M.</i>	: <i>Türkiyat Mecmuası</i>
<i>T.O.E.M.</i>	: <i>Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası</i>
<i>T.V.</i>	: <i>Tarih Vesikaları</i>
<i>V.D.</i>	: <i>Vakıflar Dergisi</i>
<i>v.d.</i>	: <i>ve devamı</i>
<i>Y.A.</i>	: <i>Yurt Ansiklopedisi</i>

GİRİŞ

Osmanlı Devletinin ekonomik ve askeri yapısı büyük ölçüde toprağa dayalı idi. İzlenen mali politikanın gereği, asker ve memurlara ödenecek maaşlar ile savaş ve kamuya ait masraflar araziden sağlanan gelir ile karşılanıyordu. Bu yüzden fethedilen yerler, gelir kaynaklarının tespiti amacıyla hemen tahrir defterlerine işlenirdi. Bu defterler Osmanlı Devletinin her bir bölgesinde bulunan köyleri, kasabaları, nahiyeleri, mezreaları ve çiftlikleri gösterdiği gibi vergi mükellefi erkek nüfusun sayısını, bunların ne kadar toprak tasarruf ettiklerini, ödedikleri vergilerin cins ve miktarını da veriyordu. Ayrıca vakıf ve mülk arazileri ile hasların, tımarların kimlerin tasarrufunda bulunduğu, ve ne tür ürünler ile ne cins hayvanlar yetiştirildiği de ayrıntıları ile kaydediliyordu. Bu arada çeşitli görevliler, meslek sahipleri cami, tekke vb. yerlerde hizmet veren kişiler de defterlere kaydediliyordu (1).

Sultanların tahta çıkışlarında yenilenen tahrirler düzenli aralıklarla da tekrarlanıyordu(2). Yapılan ilk tahrirlerden sonra, gelirlerdeki ve bunları tasarruf edenlerin durumlarındaki değişiklikler, vergilerdeki artış ve azalmalar, defter harici kalan yerlerin deftere yazılması gibi

(1) Ö.L. Barkan, "Türkiye'de İmparatorluk devrinin büyük nüfus ve arazi tahrirleri ve hakana mahsus istatistik defterleri", *İ.F.M.*,II/I (İstanbul 1940),s.20 v.d.

(2) Lütü paşa, 30 yılda bir tekrarlandığını (Bkz. Asafnâme, İstanbul 1326, s.24), Mustafa Nuri Paşa ise 100 yılda bir yapıldığını yazmaktadır. (Bkz.*Netâyicü'l- Vukû'ât*.İstanbul 1327,II.s.122).Ö.L. Barkan ise 30 yılda bir tekrarılandığı görüşüne katılmaktadır (aynı mkl. s.3).

nedenlerden dolayı yeni tahrirler yapılırdı(3). Bu durumda il yazıcı o bölgeye ait bir evvelki tahrir defterlerini de beraberinde götürürdü. Yeni tahrir yapılırken bunlar esas tutulur, meydana gelen değişiklikler gerekli açıklamalarla yeni deftere işlenirdi. Tahrir sona erdikten sonra bir evvelki defterler "Atfık", yenileri "Cedîd" diye anılırdı. Tahrir bir daha tekrarlanırsa Cedîd'ler Atfık, Atfık'ler ise "Köhne" adını alırdı(4).

Tahrir defterleri içerik olarak iki kısma ayrılırdı. Mufassal Defterler bir bölgeyi tüm ayrıntıları ile ele alan defterlerdi. İcmal Defterleri ise sadece köy isimlerini ve yıllık hasılât miktarlarını içeriyordu. Hüdavendigâr Livası içinde yer alan Göynük ve Yenice-i Taraklu ile ilgili çalışmamızda da tahrir defterlerinden yararlanılmıştır. Bu çalışmada özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan 23,166 ve 453 numaralı icmal ve mufassal defterlerden faydalanılmıştır.

a) Tapu Tahrir Defteri, Nr. 23

Hüdavendigâr livası kanunnamesi ile livanın nüfus ve hasılatını has, zemet ve tumarını içeren 892/1486 yılında düzenlenmiş mufassal bir mali defterdir.

b) Tapu Tahrir Defteri, Nr.166

937/1530 yılında düzenlenmiş bulunan bu defter mufassal olarak kayıtlı bulunmasına rağmen, reaya isimlerini içermemektedir. Sadece köylerin isimleriyle, nüfusu ve hasılatı belirten bir icmal defterdir. Timarların yanısıra vakıf ve mülk araziye de topluca vermektedir.

(3) H.İnalıcık, *Arnavid*, s. XVIII; Ayrıca bkz. Barkan, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, s.3-14.

(4) *Ali Çavuş Kanunnamesi*, s.83,

c) Tapu Tahrir Defteri, Nr. 453

Tarihsiz olmakla birlikte kayıtlardan Kanuni Sultan Süleyman Dönemine (1520-1566) ait olduğu tahmin edilen defter Hüdavendigâr livasının vakıflarını veren bir vakıf defteridir. Defterde vakfın kimin tasarrufunda bulunduğu daha sonra kimlerin tasarrufuna geçtiği ve gelirleri ayrıntılarıyla verilmiştir.

Arşiv belgelerinin yanısıra çalışmamızda Erken Osmanlı Kroniklerinden de büyük ölçüde yararlanılmıştır(5). Bölgenin fethi, Türkleşmesi ve islamlaşması konusunda birinci elden yol gösterici kaynak niteliğinde olan bu kronikler Osmanlıların fetih ve iskan politikasıyla ilgili açıklayıcı bilgiler vermektedir.

Ayrıca seyahatnameler de çalışmamızda yol gösterici olmuştur. Yenice-i Tarakıu ve Göynük'ü aynı yollardan geçerek birbirlerinden yaklaşık 300 yıl arayla ziyaret eden İbn-i Batuta ve Evliya Çelebi'nin seyahatnameleri (6) yörenin 300 yıl içindeki değişim ve gelişimini karşılaştırmalı olarak gözler önüne sermektedir.

(5) Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Al-i Osman*, İstanbul, 1332; İbn-i Kemal, *Tevârih-i Al-i Osman* I. Defter, Yay. Haz. Şerafettin Turan, Ankara, 1970; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nüma Neşri Tarihi*, Yay. Faik Reşit Unat-Mehmed A Köymen, Ankara 1987 C.I-II; Solakzade, *Solakzade Tarihi*, İstanbul, 1297; Hoca Saadettin, *Tac ü't Tevârih*, İstanbul, 1279, C.I-II; Abdurrahman Şeref, *Tarih-i Devlet-i Osmaniye*, Tarihsiz; Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat*, Sadeleştiren: Neşet Çağatay, Ankara, 1979; Necib Asım- Mehmed Arif, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1335; Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, Mütercim: Mehmed Ata, İstanbul, 1329.

(6) Zillioğlu Evliyâ Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Sadeleştiren: Tefik Tevvelkuran, Necati Aktaş, Mümin Çevik, İstanbul, 1966, 10 cilt; İbn-i Batuta, *Seyahatname-i İbn-i Batuta*, Mütercim: Mehmed Şerif, İstanbul, 1333-1335, C.I-II.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖYNÜK ve YENİCE-İ TARAKLI'NIN TARİHSEL GELİŞİMİ

I-TARİHSEL SÜREÇ

A-TÜRK EGEMENLİĞİNDEN ÖNCEKİ TARİHSEL GELİŞİM

Coğrafi konum olarak Göynük ve Yenice-i Taraklı Eski Çağda "Bitinya" olarak adlandırılan bölge içinde yer alıyordu.

İ.Ö. 1200'lerde Balkanlardan Anadolu'ya geçen Friglerin çeşitli kolları kuzeybatı Anadolu'ya yerleştiler. Bu kollardan biri olan Bitinler Eski Hisar (1) denilen yerde Bitinyum kentini kurdular. Daha sonra bu bölge Roma İmparatorluğu'nun sınırları içine girince, İmparator Claudius (İ.Ö.10-İ.S.54) buraya "Claudiopolis" ismini verdi. Türklerin egemenliğinde bu ismin "Polis" olarak kısaltıldığı ve bunun zamanla "Bolu" olarak söylenegeldiği ileri sürülmüştür (2).

Bu bölgede ilk yaşayanların Protohititler olduğu kabul edilmektedir. Protohititler yaklaşık olarak İ.Ö.5000'den sonra Orta Anadolu'ya gelmeye başlamışlar ve İ.Ö.5000-3000

(1) Bugünkü Bolu'nun 8 km. kuzeyinde bulunmaktadır. Ova şehrindeki Hisar'dan ayırt etmek için harabesine "Eski Hisar" denilmiş; halk dilinde ise "Halı Hisarı", "Hala Hisarı" ismiyle söylenegelmiştir (M.Zekâi Konrapa, *Bolu Tarihi*, Bolu, 1960, s.26; Besim Darkot, "Bolu", *İslam Ansiklopedisi*, C.II, s.708).

(2) Charles Texier, *Küçük Asya*, Terc. Ali Suad, İstanbul, 1339, C.I, s.266. Bolu'nun Filyos ırmağı yakınlarında kurulduğundan hareketle Filyos'un eski adları olan Billis, Billion, Bilem, Byieum kelimelerinin Türklerin yönetiminde Bolu şekline dönüştürüldüğü de ileri sürülmektedir (Darkot, s.707).

arasında Kızılırmak çevresine yerleşerek kendilerine özgü siteler kurmuşlardır. Protohititler zamanında ilk siyasi hayatın, hisarlar eteğinde Şehir Krallıkları ile başlamış olduğu sanılmaktadır. İlk siyasi birlik ise Bitinya'yı da içine alan Orta Anadolu'da İ.Ö.2000-3000 arası Anadolu'nun ilk halklarıyla karışan Hititler tarafından kurulmuştur. Ancak Trak Frig akını ile bu birlik bozulmuş, Traklardan sonra Bitinya'ya Frigler yerleşmişlerdir(3).

Friglerden sonra Bitinya Bölgesi Lidyalıların egemenliğine girmiş; Perslerin Lidya Devleti'ne son vermeleriyle de 200 yıl Pers yönetiminde kalmıştır. Pers İmparatorluğu sürekli fetihler üzerine kurulu askeri bir devlet olduğundan Pers kültürü bölgede pek iz bırakmamıştır.

Anadolu ve İran'daki karışıklıklar nedeniyle Pers yönetimi zayıflayınca, bu fırsattan yararlanan Bitinya'lı Dedalses, İzmit'i alarak Pers İmparatorluğu'na bağlı, yarı bağımsız Bitinya Devleti'ni kurdu.

Makedonyalı İskender Pers İmparatorluğu'nu yıkınca Bitinya Krallığı da İskender İmparatorluğu'nun sınırları içine girdi. Daha sonra Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'daki eyaletlerinden biri oldu. İmparator Claudius zamanında da Bitinyum adı Claudiopolis şekline dönüştürüldü (4).

(3) Bitinya'nın en eski halkının Bebrıklar olduğu ve bölgenin de Bebrikya olarak anıldığı belirtilerek Bitinler'in gelmesiyle Bebrıkların batıda Astakos'u (İzmit) başkent yaparak, Bolu yöresini Bitinlere bıraktıkları ileri sürülmektedir (Konrapa, s.28; *Yurt Ansiklopedisi*, C.II, s.1457).

(4) Darkot, s.708.

Roma döneminde Bitinya, Roma Senato'sunun görevlendirdiği Prokonstüllerce yönetiliyordu. Ancak sonraları eyaletlerden bazıları vilayete dönüştürüldü ve Roma'nın atadığı valiler tarafından yönetildi.

Roma İmparatoru Konstantin'in Hristianlığı tanınmasıyla Claudiopolis de Piskoposluk oldu(5).

Roma Döneminde Claudiopolis'e vali olarak gönderilen Plinus, İmparator'a yazdığı mektuplarda bölgenin verimli otlaklarından buralarda beslenen koyun ve sığırlardan söz etmiş, Roma'ya buradan baklagillerin gönderildiğini belirtmiştir.

Roma'nın 395'te ikiye ayrılmasıyla Bitinya, Doğu Roma'nın egemenlik alanında kaldı. Bizans yönetimi Bitinya'yı thema haline getirdi. Bu dönemde Bitinya buğday, sebze yetiştirilen, büyük koyun sürülerinin bulunduğu bir bölgedeydi. Ayrıca kereste ve orman ürünleri bakımından da zengindi.

Bizans yönetimindeyken şiddetli bir deprem sonucu yıkılan bölge, İmparator VII.Kostantin (912-959) zamanında merkezi Ankara olan yeni bir yönetsel birime bağlandı (6).

Görüldüğü gibi Bitinya Bölgesi tarihin her döneminde birçok göçlere, akınlara sahne olmuş; çeşitli uygarlıkların kaynaştığı bir yer olmuştur.

Bitinya Bölgesinde büyük şehirlere rastlanmamakla birlikte, bugünkü Geyve ilçesinin

(5) Bitinya Bölgesinin şehir ve piskoposlukları için bkz: W.M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, İstanbul, 1960, s.194-216.

(6) *Y. A.*, s.1459.

bulunduğu yerde ve çok yakınında Totoiyon, Tuteum, Totavion gibi çeşitli şekillerde adlandırılan bir kasabaya; yine bugünkü Pamukova'nın güneybatısında Mido veya Midos olarak adlandırılan bir başka kasabaya rastlanmaktadır (7).

Bitinya Bölgesi Bizans Döneminden kalma tarihi eserler açısından da zengin bir bölgedir. Gerek Göynük gerekse Yenice-i Taraklı'da bu döneme ait kilise, hamam, su kemerleri, mezar kitabeleri, sütun başlıkları bulunmaktadır.

B. TÜRK EGEMENLİĞİNDE TARİHSEL GELİŞİM

1. Selçuklular ve Beylikler Dönemi

Türkler Anadolu'ya Malazgirt Savaşından önce akınlarda bulunmaya başlamışlar; ancak yerleşme amacını gütmemişler, ganimet toplamak için yaptıkları akınlardan sonra Kuzey İran'daki karargâhlarına dönmüşlerdir (8).

Malazgirt Savaşı Türkler için bir dönüm noktası olmuş (9); Anadolu'da hızla ilerliyerek Ege kıyılarına kadar gelmişlerdir (10). Malazgirt Savaşı'na katılan Türkmen Beylerinden herbirine Anadolu'nun bir yöresini "yurtluk" olarak ayıran Alparslan (1063-1072), Emir Mansur'u da Batı Anadolu'ya vali olarak atadı. Bu dağıtımdan sonra Beyler kendilerine verilen yerleri ele geçirmeye başladılar. Bu sırada Bitinya'da bulunan Bizans ordusu Emir Artuk komutasındaki Türk birliklerine yenildi ve bölge Emir Mansur'a bağlandı.

(7) *Sakarya İl Yıllığı*, 1967, s.112.

(8) Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul, 1979, s.82, 86.

(9) Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, İstanbul, 1969, s.134.

(10) Cahen, s.88

Alparslan'ın ölümü üzerine yerine geçen Melikşah (1072-1092), Emir Mansur'un kardeşi Süleyman Şah'ı Kızılırmak ile İstanbul arasındaki yerleri almakla görevlendirdi. Aldığı bu yerlere yerleştirmek üzere de yanına 100.000'i aşkın Türkmen ailesi verdi.

Böylece Anadolu valiliğine atanmış olan Süleyman Şah ordusuyla birlikte Anadolu'ya girdi; Kayseri'yi alarak, Konya'yı kendisine merkez yaptı. Bir süre sonra da İznik'i aldı (11).

Sonuç olarak, Süleyman Şah başta Bursa ve İzmit olmak üzere Bitinya Bölgesinin bütün şehirlerini aldı. Kocaeli yarımadasını baştan başa ele geçirerek, İstanbul Boğazına kadar geldi (12).

Böylece Melikşah zamanında Anadolu'nun dörtte üçü Selçuklu egemenliğine girmiş oldu. Selçuklular, Anadolu'da merkezi bir devlet örgütü oluşturmadılar. Bu dönemde Anadolu'da 19 Beyliğin varlığı bilinmektedir (13). Bunlar, Anadolu'nun fethinde rol oynadıklarından aldıkları yerlere yerleştiler, iç işlerinde bağımsızdılar. Savaş zamanlarında ise Anadolu Selçuklu Sultanlığı çevresinde birleşiyorlardı.

Bu beyliklerin bir kısmında Selçuklu ailesinden şehzadeler bulunuyordu. Beyliklerden bazıları Anadolu Selçuklu Sultanlığına, bazıları da Büyük Selçuklu Sultanlığına bağlıydı (14).

(11) İznik'in fethi ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşu 1075 yılında olmuştur (Osman Turan, "Süleyman Şah I", *İ.A.*, C.XI, s.218).

(12) Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi. Selçuklular Devri*, İstanbul, 1944, s.109.

(13) Erzurum Beyliği, Erzincan Beyliği, Sivas Beyliği, Kayseri Beyliği, Harput Beyliği, Maraş Beyliği, Antakya Beyliği, Tarsus Beyliği, Konya Beyliği, Ankara Beyliği, Kastamonu Beyliği, Antalya Beyliği, Isparta Beyliği, Denizli Beyliği, Alaşehir Beyliği, İzmir Beyliği, Efes Beyliği, Balıkesir Beyliği, İznik Beyliği (Konrapa, s.94).

(14) İznik Beyliği ise Anadolu Selçuklu Sultanlığına bağlıydı (Konrapa, s.94).

Süleyman Şah'ın ölümünden sonra Anadolu karıştı. Valiler kendi başlarına hareket etmeye başladılar. Melikşah'ın ölümü üzerine devletin başına geçen I.Kılıç Arslan (?-1107) (15), Bolu'nun da bağlı bulunduğu İznik'i devlet merkezi yaparak Bizans üzerine harekete geçmek amacıyla hazırlıklara başladı. Bu durum karşısında Bizans İmparator'u Aleksi Komnenas da Avrupa'dan yardım istedi.

Bu sırada Fransa'nın Klerman şehrinde Büyük Papazlar Meclisi toplanarak Kudüs'ü müslümanların elinden kurtarmak için hazırlığa başlamıştı. Bu hazırlıklar sonucunda 1095'ten başlayıp 1270'e dek sürecek olan Haçlı Seferleri başlayacaktır.

Bu arada Kılıç Arslan Çaka Bey'le anlaşmış, ortamı elverişli bularak doğu fetihlerine girişmişti. 1096'da Malatya'yı kuşattığı sırada Haçlılar da İznik'i kuşattı.

I.Kılıç Arslan'ın ölümü üzerine oğlu Mesud Konya'da tahta geçti (1115). Mesut saltanatının sonuna kadar doğuda Danışmendlerle, batıda Bizanslılarla uğraştı. Sultan Mesud'un 1156'da ölümünden sonra oğullarından II.Kılıç Arslan diğer kardeşlerini bertaraf ederek Selçuklu tahtına geçti. Menderes kıyılarından Ege kıyılarına kadar Anadolu topraklarında yeniden etkinlik kazandı. 1179'da Bolu kalesini kuşattı, bölgeyi ele geçirdi. Daha sonra ülkeyi oğulları arasında paylaştırdı ve bu bölgeyi de Ankara Meliki olan Muineddin Mesud'a verdi. Muineddin Mesud egemenlik alanını genişleterek, 1197'de Gerede ve Devrek yörelerini aldı (16).

Diğer taraftan IV.Haçlı ordusu İstanbul'u alarak, burada bir Latin İmparatorluğu kurdu. Haçlılar, Bizans İmparatorluğu'nu aralarında paylaşırlarken Rumlar da İstanbul'u Latinler'den kurtarmak için üç bölgede hükümet kurmuşlardı ki bunlardan biri de İznik İmparatorluğu idi. Bu İmparatorluğun sınırları Menderes Irmağından İzmit'e kadar

(15) Bkz. Osman Turan, "Kılıç Arslan I", *İ.A.*, C.IV, s.682.

(16) Bölgenin fethi hakkında daha geniş bilgi için bkz. Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, s. 239.

uzanıyordu. Anadolu'nun kuzeyinde bulunan yerler, Bitinya bu imparatorluğun sınırları içindeydi (17).

Haçlı Seferleri sonucunda Anadolu'nun kuzey ve batı bölgeleri, Selçuklu egemenliğinden çıkarak tekrar Bizans idaresine girdi. Böylece Göynük ve Yenice-i Taraklı'nın da içinde bulunduğu bölge Osmanlılar tarafından alınıncaya dek Bizans egemenliğinde kaldı(18).

Diğer taraftan Moğollar Anadolu Selçuklu Devleti' nin siyasi birliğine son verdikten sonra Anadolu'yu kendi valilerince idare etmeye başladılar. Moğol egemenliği daha çok Anadolu'nun orta ve doğu bölgelerinde hissediliyordu. Batı ve uç bölgelerinde ise Türkmen Beyleri rahatça hareket edebiliyorlardı.

Yine bu dönemde de pek çok Beylik ortaya çıktı. Bunlardan biri de Göynük'teki Göynük Emiri Câkû Bey'in yönetimindeki beyliktir (19). Ayrıca Söğüt'de de Osmanlı Devleti'ni kuracak olan Osmanoğulları Beyliği bulunuyordu(20).

Anadolu Selçuklu Devleti ortadan kalktıktan sonra Bolu ve havalisi, Anadolu Beyliklerinden biri olan Candaroğullarının egemenliği altına girdi. Kuzeybatı Anadolu'nun

(17) Konrapa s.101.

(18) Taraklı'nın Bizans dönemindeki adı "Dablis"dir. (Ahi Naci İşsever, *Taraklı*, Ankara, 1994, s.35)

(19) Bir Moğol Beyi olduğu sanılan Göynük Emiri Câkû Bey'in Orhan Bey'e tabi olduğu ve emrinde 3.000 kişilik ordusunun bulunduğu bilinmektedir (Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul, 1981, s.317 v.d.).

(20) Anadolu'ya yerleşen Türkmenler buldukları yerin veya liderlerinin ya da kendini toplayan oymağın adını almışlardı (Yinanç, s.174. Beylikler hakkında bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1984.)

büyük bir kısmını uzun süre elinde tutan bu beyliğin toprakları zamanla Osmanlıların eline geçti. Sakarya havzasını da kışlayan İlhanlı Genel Valisi Timurtaş, Orta ve Aşağı Sakarya Bölgesini de Moğol naiblerine bağladı. Bolu gibi Aşağı Sakarya boyu da 1335'e kadar Moğollara bağlı kaldı (21).

XIV.yy başlarında Anadolu'nun siyasi çehresi şöyleydi; Doğu ve Orta Anadolu Moğol valilerinin yönetiminde, Batı Anadolu ise Uç Beylerinin elindeydi. Kuzeybatıda Aşağı Sakarya ile Marmara Bölgesi'nde Bizans İmparatorluğu'na yarı bağlı tekfurlar bulunuyordu (22).

Bu sıralarda Bizans İmparatoru II.Andronikos (1283-1338) ekonomik bunalım içindeydi. Daha önce Anadolu'nun Bitinya gibi dağlık bölgelerinde bulunan yerli halkı oraları savunmak karşılığında vergiden muaf tuttuğu ve kumandanlarına da maaş verdiği halde, ekonomik bunalım yüzünden maaşı kesmek, vergileri de arttırmak zorunda kaldı. Bu durum halkın yönetimden yüz çevirmesine, dolayısıyla bölgenin de savunmasız kalmasına yol açtı. Artık İmparator, Anadolu'daki Bizans topraklarını savunacak güçten yoksundu. Bu fırsattan yararlanan uç beyleri de Bizans'ın Anadolu sınırlarında ilerliyordu. Osmanlılar Göynük ve Yenice-i Taraklı'ya bu sıralarda akın ettiler.

2. Osmanlılar Dönemi

a) XIV ve XV.Yüzyıllar

Anadolu Selçuklu Sultanı III.Alaaddin (1297-1302), Ertuğrul Bey'in (?-1281) yönetimindeki aşirete Karacadağ'ı yurtluk olarak verdi (23).

Bu sıralarda Anadolu Selçuklu Devleti ile İznik İmparatorluğu arasında mücadele-

(21) Konrapa, s.109.

(22) Bizans eyalet teşkilatı hakkında daha geniş bilgi için bkz:George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*,Çev.Fikret İşıltan, Ankara, 1981.

(23) Mükrimin Halil Yinanç, "Ertuğrul Bey", *İ.A.*, C.IV, s.335.

ler vardı. Selçuk Sultanının hizmetine giren Ertuğrul Bey uç bölgesinde olmanın verdiği avantajı da kullanarak Söğüt'ü aldı ve Bilecik'e kadar ilerledi. Anadolu Selçuklu Sultanı da Ertuğrul Bey'e Söğüt'ü kışlak, Domaniçi de yaylak olarak verdi.

Böylece Ertuğrul Bey buraya uç beyi oldu. Selçuklu Sultanları sefere çıktığında, Bizans sınırında bulunan Ertuğrul Bey de yardımcılarıyla birlikte onlara katılırdı. Sefer haricinde de yine kendi maiyetiyle Rum bölgelerine akınlar yaparak ganimet elde ederdi (24).

Sınır beylerinin Rum topraklarına akınlar yaparak ganimet elde etmeleri, o dönemin bir geleneğiydi. Ertuğrul Gazi de ömrünün sonuna dek gaza ile uğraşmış, topraklarını genişleterek, halkını ve ülkesini korumaya çalışmıştı.

Ertuğrul Gazi'nin ölümü üzerine yerine Osman Bey (1299-1326) geçti; bu durum, Selçuk Sultanı tarafından da onaylandı.

Osman Bey de babası gibi gaza ile uğraştı. Önce İnegöl'ü (1286), sonra da Karacahisar'ı aldı (1291). Karacahisar'ın alınması büyük bir önem taşıyordu. O güne kadar, yaya ve süvarilerle düşman topraklarına akınlar yapılıyor, ganimet elde ediliyor, düşmanla yüzyüze savaşılıyordu. Oysa şimdi bir kale kuşatılmış ve alınmıştı. Böylece çapulculuk dönemi sona ermiş, kaleleri fethetmek suretiyle yerleşme dönemi başlamıştı (25).

Bundan sonra da akınlar devam etti. Osman Bey Sakarya vadisinde ilerlemek istiyordu. Bu bölgedeki akınlarında Harmankaya Beyi Köse Mihal'in büyük yardımlarını gördü. Göynük

(24) Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat*, Sadeleştiren: Neşet Çağatay, Ankara, 1979, C.I-II, s.4.

(25) Zuhuri Danışman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, İstanbul, 1970, C.II, s.38. Bağımsızlık simgesi olan ilk hutbe de Karacahisar'da okunmuştur (Aşıkpaşazade, *Tevarih-i Al-i Osman*, İstanbul, 1332, s.18).

ve Yenice-i Taraklı'nın Osmanlılar tarafından alınmasında da büyük yardımları oldu.

Osman Gazi kardeşi Gündüz Alp'e nereye akın edilmesi konusunda danıştı (26). Ancak onun, "Evvel civarımızdaki Kuffarın diyarın uralım" şeklindeki önerisini uygun bulmadı (27). "Yenice-i Taraklı" tarafına akın etmeyi düşünerek, Köse Mihal'e danıştı. Mihal'in Sarı Kaya'dan Beş Taş Köyü'ne gidilip, oradan Sorkun karşısında Sakarya'nın geçilmesi yolundaki önerisiyle (28) harekete geçmeye karar verdi. Ancak daha önce Mudurnu tarafında bulunan Samsa Çavuş'a (29) haber göndererek, akına katılmak üzere Sakarya Nehri kenarında hazır bulunmasını istedi (30).

Habercinin oralardaki halkın gaflet içinde olduğunu bildirmesi üzerine Osman Bey, Köse Mihal ile birlikte 1.500 kadar süvariyle seher vakti yola çıktı. Akşama yakın Beş

(26) Bkz.İbn-i Kemal, *Tevârih-i Al-i Osman I.Defter*, Yay.Haz.Şerafettin Turan, Ankara, 1970, s.114; Tayyib Gökbilgin, "Osman Bey", *İ.A.*, C.IX, s.435.

(27) "Bize yakın olanları kendimizden ırağ etmekle ne vech var, himmet edelim ki ırakları yakın idevüz" İbn-i Kemal, s.114.

(28) Necib Asım-Mehmed Arif, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul,1335, C.I, s.585; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ Neşri Tarihi*, Yay.Faik Reşit Unat-Mehmed A.Köymen, Ankara, 1987, C.I, s.91; Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, Mütercim:Mehmed Ata, İstanbul, 1329, C.II(699-803), s.14; İbn-i Kemal, s.116, Aşıkpaşazade, s.12; Halil Erdoğan Cengiz-Yaşar Yücer, "Ruhi Tarihi", *Belgeler*, C.XIV (1989-1992)/18, Ankara, 1992, s.381.

(29) "Samsa Çavuş didüğümüz ol kişilerdendir ki, Ertuğrul'la bile gelmişlerdi. İne-Göl kâfirerinün ezâsından kaçub varub Mudurnu vilâyetinde mütemekkin olub keferesiyle müdârâ iderlerdi. Ve Sülemiş nâm bir karındaşı dahi vardı. Ve hem cemâ'atleri dahi çoğidi. Bahadırlar, yoldaşlığa yarar kişilerdi" (Neşri, s.91. Ayrıca bkz:Aşıkpaşazade, s.13; İbn-i Kemal, s.116 v.d.;*Solakzade Tarihi*, İstanbul, 1297, s.12).

(30) Asım, s.585; İbn-i Kemal, s.116 v.d.

Taş'daki Zaviye'ye (31) geldiler. Tekke Şeyhinin yol göstermesiyle Sakarya Suyunu geçtiler ve Samsa Çavuş'la buluştular. Onun kılavuzluğunda askeri Sorkun Köyü üzerine sevk ettiler. Direnemeyeceklerini anlayan halk kendiliğinden teslim oldu (32). Oradan, önce Göynük sonra da Yenice-i Taraklı'ya geldiler. Halklarının karşı gelmeleri üzerine, kasabaları yakılıp, malları yağma edildi (33).

Gaziler bu akınlarda çok ganimet elde ettiler, ancak buralardaki halkın korkup kaçmaması için esir almadılar (34).

Osman Gazi zamanındaki bu akınlardan sonra asıl fetih, şehzade Süleyman Paşa tarafından gerçekleştirildi. Orhan Gazi İzmit'i oğlu Süleyman Paşa'ya vererek (35) onu Yenice, Göynük ve Mudurnu üzerine gönderdi (36). Süleyman Paşa, Yenice-i Taraklı hisarını "ahd ü âmânla" savaştan aldı. Göynük ve Mudurnu'yu da (37) aynı şekilde alan Süleyman

(31) Aşıkpaşazade, s.12'de Beşik Taş Tekkiyesi; Asım,s.585'de ve Neşri, s.91'de Biş Taş Zâviyesi olarak geçmektedir.

(32) "Osman Bey dahi onları raiyet eyleyüb hoşgördü" (İbn-i Kemal, s.118).

(33) ".....Nar kâr-zârı yakub ol bedirdârların içlerini göyündürdüler, seylâb tîg âbdârıyla dârlarını yıkub, ocaklarını söyündürdüler. Anların işinü bitürüb Taraklı Yenicesi tarafına gittiler ol diyarı dahi urup davarın sürüb, yıkub, yakub Göynük'den beter itdiler" (İbn-i Kemal, s.118; Gökbilgin, s.435).

(34) Asım, s.585, İbn-i Kemal, s.119.

(35) Orhan Gazi diğer oğlu Murad Gazi'ye de Bursa Sancağını verdi ve adını "Beğ Sancağı" koydu. Amcasının oğlu Gündüz'e de Karacahisar'ı verdi (Aşıkpaşazade, s.43; Neşri, s.163).

(36) Oruç Beğ, Oruç Beğ Tarihi, Haz.Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi, s.35; Aşıkpaşazade, s.43,Solakzade, s.21, Neşri, s.163.

(37) Göynük ve Mudurnu Beyleri Osmanlılara tabi oldu. Halkı da cizyeye bağlanarak yerlerinde bırakıldı (M.Nuri Paşa, s.5).

Paşa'nın adaletini ve doğruluğunu gören civar köyler de Osmanlılara tabi olarak müslüman oldular (38).

Bolu ve çevresi Osmanlı egemenliğine girdikten sonra, Sancak Beyliği şeklinde idare edildi. Göynük de Bolu Sancağı içine giriyordu (39). Konuralp ile başlayan Bolu Sancak Beyliği, voyvodalığa kadar devam etti.

Osman Bey'in son zamanlarında Sakarya'nın doğu havzasını Konuralp, batı havzasını da Akçakoca fethettiler ; aldıkları yerlere "Konrapa" ve "Kocaeli" adı verildiği gibi her iki yer de bu kumandanlara verildi. Bu nedenle Bolu ve çevresinin ilk valisi Konuralp idi. Ancak yönetimi arkadaşları Sungur Bay Şemsi'ye bıraktı (40).

(38) Aşıkpaşazade, s.43; Neşri, s.165.

(39) Bu dönemin başlıca Sancak Beyleri şunlardır: Konuralp, Sungur Bay Şemsi, Gündüzalp, Çandarlızade Mahmut Çelebi (Vezir-i azam Halil Paşa'nın kardeşi, Sultan Murad'ın eniştesidir. II.Murad zamanında Macarlarla yapılan savaşta Haçlı ordusuna esir düşen Bolu Sancak Beyi Mahmut Çelebi 70.000 duka altın fidye verilerek kurtarılmıştır. Bkz.Ahmet Rasim, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul, 1967, s.37), İsfendiyaroğlu Kızıl Ahmet Bey (İsfendiyaroğlu İsmail Bey'in kardeşidir). İsfendiyaroğlu İsmail Bey oğlu Hasan Bey, Şehzade Süleyman (Kanuni Sultan Süleymandır). Bolu Beyi Sinan Paşa, Bolu Beylerbeyi Şemsi Ahmet Paşa, Bolu Beyi Sarhoş Abaza Mehmet Paşa, Bolu Beyi Abdi Paşa, Bolu Beyi Koca Yusuf Paşa, Bolu Beyi Bosnalı Vardar Ali Paşa, Bolu Beyi Emir Mustafa Şerif Paşa, Bolu Beyi Benli Hasan Paşa (Müteferrika Benli Hasan Paşa adıyla tanınmış Canpolat Deli Hasan'a Abaza isyanını bastırmak şartıyla Bolu Sancak Beyliği verilmiş ancak isyanı bastıramamıştır. Bkz.Konrapa, s.271), Bolu Beyi Şemsi Bey oğlu, Bolu Beylerbeyi Kürt Mehmet Paşa, Bolu Valisi Enderunlu Hasan Paşa, Bolu Beyi Genç Mehmet Paşa, Bolu Beyi kemankeş Seyyit Ahmet Paşa, Bolu Beyi Fındık Mustafa Paşa, Zor Mustafa Paşa (Bkz:Konrapa, s.124).

(40) "Sungur Bay Şemsi'ye babadan oğula kayd-ı hayat şartıyla ocaklık ihsan olunmuştur" (Mehmed Zillioğlu *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 1966, C.II, s.475.

Konuralp'in ölümünden sonra Bolu, Şehzade Murad'ın yönetimindeki Sultanönü Sancağına bağlandı. 1330'da İznik alınıp, başkent İznik'e taşınınca Bursa, Bey Sancağı yapılarak Şehzade Murad'ın, Sultanönü de Gündüzalp'in yönetimine verildi (41).

Orhan Gazi zamanında (1326-1360) Bolu Sancağını ziyaret eden İbn-i Batuta Göynük'e de uğramış, burasının "küçük bir belde olup Rum küffarı ile meskûn" olduğunu, "Rumlara hükmeden müslimiynin ikamet ettiği bir haneden başka islâm menziline" bulunmadığını belirtmiştir (42). Ayrıca burada bol miktarda "zağfiran zeri" bulunduğundan söz etmiştir (43).

İbn-i Batuta'dan yaklaşık 300 yıl sonra aynı bölgeye gelen Evliya Çelebi, Göynük'ün "... yüzelli akçelik (44) nahiye merkezi" olduğunu, "kethüda yeri, kethüda serdarının" bulunduğunu, ancak "kalesinin boş, harap, terkedilmiş" olduğunu "ağası ve neferinin" bulunmadığını yazmaktadır. Ayrıca buraya "Torbalı Göynük" veya "Torbalı Gölyük" de dendiğini (45) ama doğrusunun "Türbeli Göylük" olduğunu; çünkü, Akşemseddin Hazretlerinin

(41) Konrapa, s.129.

(42) İbn-i Batuta, *Seyahatname-i İbn-i Batuta*, Mütercim: Mehmed Şerif, İstanbul, 1333-1335, C.I-II, s.345.

(43) "Bir yaşlı kafirenin hanesine nüzül ettik... Kadın, bizi tüccardan zannederek zağfiran işтира edeceğimize zehap ile birçok zağfiran getirdi"(İbn-i Batuta,s.345) Safran vakıf gelirleri arasında bile yer almıştır. (T.D. 453). Bununla birlikte Göynük'deki mezralardan birinin adının "Zafranlu Mezraası" olması da safran üretiminin ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir(bkz.T.D. Nr.453).

(44) Kadı tayinlerinde her bin hanede on akçe olarak maaş tespiti yapılmaktadır. Buna göre kazalar derecelendirilmektedir. Daha geniş bilgi için bkz:İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı*, Ankara, 1988, s.91 v.d.

(45) "Çoğu at çulu ve torba yaptıklarından" bu ismin verildiğini belirtmektedir (Evliya Çelebi, s.678).

türbesinin burada bulunduğunu belirtmektedir (46).

İbn-i Batuta'nın "Rum küffarı ile meskûn" dediği Göynük'den Evliya Çelebi'nin "Yahudi ve Rumdan eser yok", "Halkın hepsi Türk" şeklinde söz etmesi dikkat çekicidir (47). Bu da gösteriyor ki, aradan geçen 300 yıl içinde bölge tamamen Türkleşmiştir.

Yine Batuta'nın "... üzüm asmasının" bulunmadığını belirttiği (48) Göynük'den Evliya Çelebi, "Bu şehrin iki tarafı kayalı dağlı ve bağlı" diye söz etmektedir (49).

Şehrin sekiz mahalle olduğunu, hepsi iki bin kadar çam tahta örtülü güzel evlerinin bulunduğunu belirten Evliya Çelebi bazı mahallelerin yalçın kayalar altında kurulmuş olduğunu, parça parça kayaların yuvarlandığını, ancak; "Akşemseddin Hazretlerinin nüfuzu berekâtiyle kimseye zararının dokunmadığını" yazmaktadır. Medresesinin bulunmadığını ancak 20 kadar çocuk mektebinin, 75 dükkânının olduğunu ve dere içinde su değirmenlerinin bulunduğunu belirtmektedir (50).

Göynük'den kuzeye doğru 7 saat yol alındıktan sonra Taraklı'ya geldiğini belirten Evliya Çelebi(51), burasını Bursa Tekfurunun yaptırdığını, yüzelli akçelik kaza olduğunu; kalesinin harab halde bulunduğunu ancak kasabasının bağlı bahçeli, akarsulu olduğunu yazmaktadır. Ayrıca bir hamamı, beş hanı ve altı çocuk mektebi ile ikiyüz dükkanın bulunduğunu belirtmektedir. Ancak, küçük bir kaza olan Taraklı da bu kadar çok dükkanın bulunmasını

(46) Evliya Çelebi, s.677.

(47) Evliya Çelebi, s.677 v.d.

(48) İbn-i Batuta, s.345.

(49) Evliya Çelebi, s.677.

(50) Evliya Çelebi, s.678.

(51) Evliya Çelebi, s.680. "Sakarya'ya dokuz fersah mesafede ve nehrin şarkında vakidir" (Hammer, s.105).

kuşkuyla karşılamak gerekir. Dükkanlarda kaşık ve tarak imal edidiği Taraklı isminin de buradan geldiğini yazmaktadır(52).

Bu yöre Anadolu'da Timur ordularının görünmediği ender yerlerden biridir. Yıldırım Beyazıt (1389-1402) İstanbul'u ikinci kez kuşattığında, Timur'un Sivas'a girip, halkı kılıçtan geçirdiğini öğrenmesi üzerine kuşatmayı kaldırdı (53). Bizansla yapılan anlaşma gereğince; İstanbul'da ticaretle uğraşan müslümanlar için Galata'da bir islâm mahallesi kurularak (1396), buraya bir cami yapıldı; kadı, imam ve hatip atandı. Bu mahallenin halkı Göynük'den ve Yenice-i Taraklı'dan getirildi (54).

Ankara Savaşı'ndan (1402) sonra, İznik ve Gemlik yağma edildi, Yenice-i Taraklı'ya kadar olan yerler harab edildi. Osmanlı memleketleri baştan başa yakılıp yıkıldı, halkı soyuldu, öldürüldü. Anadolu'da dikili ağaç bırakılmadı. Anadolu'nun birliği bozuldu. Beylikler Timur'un yardımıyla bağımsızlıklarını tekrar kazandılar. Rumeli'nde de egemenlik Osmanlıların elinden çıktı ve şehzadeler birbirine düştü (55).

Emir Süleyman Edirne'de, İsa Çelebi Bursa'da, Mehmet Çelebi Amasya'da egemenliklerini ilan ettiler. Rumelinde Emir Süleyman'ın, Amasya'dan Eskişehir'e kadar Anadolu'nun doğu taraflarında Çelebi Mehmed'in, Bursa'dan Boğazlara kadar Anadolu'nun batı taraflarında İsa Çelebi'nin hutbeleri okunuyordu. Bolu Sancağı ise Çelebi Mehmed'in

(52) Evliya Çelebi, s.680; Hammer, s.105.

(53) Hammer, C.II, s.44.

(54) Süleyman Paşa'nın fethinden 60 yıl kadar kısa bir süre içinde bölgenin tamamen islamlaştığı görülmektedir. Ankara Savaşından sonra ortaya çıkan karışıklık sırasında Sirkeci dolaylarında bulunan bu mahalle de yerle bir edildi. Mahalle halkından kalanların bir kısmı Tekfur Dağında "Göynüklü" adı verilen yere yerleşmişlerdir (Bkz:Solakzade, s.65; Aşıkpaşazade, s.68; Neşri, s.331).

(55) Abdurrahman Şeref, *Tarih-i Devlet-i Osmaniye*, Tarihsiz, C.I, s.114.

egemenlik alanı içine giriyordu.

Bizans ile anlaşılan Emir Süleyman Anadolu'ya geçerek İsa Çelebi'yi ortadan kaldırdı, Musa Çelebi'yi de yenilgiye uğrattı. O da önce Karaman'a sonra da İsfendiyaroğullarına sığındı. İsfendiyaroğullarının üzerine yürüten Emir Süleyman Göynük'e kadar geldi. Göynük yakınında bir su kenarındaki kavağın dibinde kışladı. Daha sonra buraya "Beykavağı" denildi (56).

Şehzadeler arası savaşıma bir çok kez sahne olan Bolu Sancağı Çelebi Mehmed'in etki alanında kaldı. Çelebi Mehmed Osmanlı Devleti'nin birliğini yeniden sağladıktan sonra Göynük'ü içine alan Bolu Sancağı düzenli bir yönetime kavuşmuş oldu.

Çelebi Mehmed'in oğlu II.Murad (1420-1451) tahta geçtikten kısa bir süre sonra küçük kardeşi Şehzade Mustafa, Bizans'ın, Germiyan ve Karamanoğullarının kışkırtmalarıyla Bursa ve İznik üzerine yürüdü. Ancak II.Murad tarafından bu isyan bastırıldı.

Şehzade Mustafa'nın isyanı Anadolu'da İsfendiyar Beyini de ayaklandırdı. Bunun üzerine İsfendiyaroğullarıyla Osmanlılar Bolu sınırı üzerinde savaştılar. İsfendiyaroğulları Taraklı taraflarına gelerek Bolu'yu kuşattılar. Ancak büyük bir yenilgiye uğradılar.

II.Murad öldüğünde, oğlu II.Mehmed Manisa'da vali olarak bulunuyordu. II.Mehmed'e (1451-1481) ilmi ve faziletiyle ünlü Akşemseddin kılıç kuşattı.

Diğer taraftan Karamanoğullarıyla İsfendiyaroğulları, Osmanlılara karşı gizli bir anlaşma yaptı (57). II. Mehmed'in bunu haber alması üzerine harekete geçmesinden endişelenen Karamanoğlu İbrahim Bey oğlunu, İsfendiyaroğlu İsmail Bey de oğlu Hasan Bey'i

(56) Aşık-paşazade, s.81.

(57) Solakzade, s.221.

padişahın yanına göndererek itaatlerini bildirdiler. II.Mehmed'in yanında İsmail Bey'in kardeşi Kızıl Ahmet Bey de vardı. Ahmet Bey o zaman Bolu Bey'i idi. Bolu Sancağı kendisine tımar olarak verilmişti. Bolu'nun tımarlı sipahileri Ahmet Bey'le beraberdi. II.Mehmed, İsmail Bey'in oğlu Hasan Bey'i hapsedti. Sancağı Kızıl Ahmet Bey'e verildi (58).

b) XVI.Yüzyıl

Bolu, XIV.yy'ın ilk yarısından XVII.yy sonlarına kadar Sancak Beyliği şeklinde idare edildi (59).Bolu'nun Sancak Beyliği şeklindeki bu ilk Mutasarrıflık Döneminde Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566), dedesi II.Bayezid zamanında (1481-1512) buraya vali olarak gönderildi (1509). Ancak Bolu Sancağı Amasya ile İstanbul yolu üzerinde bulunduğu için, bu durum Amasya valisi olan Şehzade Ahmet tarafından hoş karşılanmadı (60). Bunun üzerine Süleyman'ın Bolu valiliği değiştirilerek Kırım'da Kefe'ye gönderildi (61).

Yavuz Sultan Selim zamanında (1512-1520) Şah İsmail'e karşı yapılan savaşta Anadolu ordusuna katılmak üzere çağrılan sancaklardan biri de Bolu idi. Bolu ve Kastamonu sipahileri İsfendiyaroğlunun kumandasında öncülük görevini gördüler (62). Dolayısıyla Doğu Anadolu'yu Osmanlı topraklarına katan Çaldıran Zaferi'nde Bolu Sipahilerinin de payı vardı.

(58) İsmail Bey, padişaha sığındı; kendisine, Yenişehir, İnegöl ve Yarhisar verildi. Oğlu Hasan Bey'e de Bolu Sancağı verildi. Kızıl Ahmet Bey ise Sinop'u ve İsfendiyaroğulları başkanlığını elde etti (Aşıkpaşazade, s.156 v.d.).

(59) Bkz:Bolu Sancağının Yönetsel Yapısı.

(60) "Bu oğlan benim yolum üzerinde neyler" diyerek padişaha şikayette bulundu (Solakzade, s.324).

(61) Solakzade, s.325.

(62) Konrapa, s.189.

Diğer taraftan XVI.yy'ın ilk yıllarından itibaren gerek nüfus artışı, gerekse bu artışla birlikte ortaya çıkan işsizlik, Osmanlı Devleti'ni ekonomik sıkıntı içine soktu. Bu arada medreselerden mezun olan ve iş bulamayan öğrenciler de önemli bir potansiyel oluşturuyordu. Ayrıca bir çeşit öğrenci yurtları olan imaretlerde öğrencilerin toplumdan kopuk bir yaşantı sürmeleri psikolojik yapılarını etkileyerek, saldırgan davranışlarda bulunmalarına yol açıyordu. Köylere ve kasabalara giderek halktan zorla para ve yiyecek toplamaya başladılar. Arkalarında medrese çıkışlı görevlilerin desteğini hissederek, devlet güçlerine karşı silaha başvurdular. Bu olaylar XVI.yy sonlarına kadar devam etti (63).

Bu olayların en önemli yanı özellikle Türk medreselerinde ve Türk öğrenciler arasında çıkmış olmasıdır. Bu açıdan Osmanlı Tarihi içinde milli bir karakter taşır (64).

Özellikle İznik-Adapazarı-Bolu çizgisinin iki yanına düşen Akyazı, Taraklı, Göynük, Düzce dolayları olayların yoğun olarak görüldüğü yerlerdi. İstanbul'dan doğuya uzanan en önemli yolun geçtiği bu yerlerde, hükümet postaları sık sık baskına uğruyordu. Bolu ve İzmit Sancak Beyleri asayişi sağlamakta yetersiz kalınca Kanuni Sultan Süleyman İznik-Adapazarı-Bolu çevrelerine eski sancak beylerini muhafız olarak atadı (65).

Bu tür olaylar Rumeli'de de görülmekle birlikte; orada daha çok şehirlerin içinde kalıyordu. Oysa Anadolu'da saldırılar köylere oldu. Ayrıca Rumeli'deki olaylar XVI.yy

(63) Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin Dirlik ve Düzenlik Kavgası*, Ankara,1975,s.153 v.d. XVI.yy ortalarında suhtelerin yayıldığı yerler: Tarsus'dan başlayarak Torosları takiben, Sivas'tan ve Erzincan'dan Giresun'un doğusuna çekilen bir hattın batısında kalan bölgeler, ayrıca; Yeşilirmak Havzası, Kastamonu dolayları, Bolu ile Üsküdar arası, Eskişehir-Akşehir-Karaman dolaylarının batısında kalan bütün alanlar (Akdağ, "Medreseli İsyanları", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.XI/1-4, İstanbul, 1950, s.362).

(64) Akdağ, s.361.

(65) Y.A., C.IX, s.6456.

ortalarından sonra hafifleyerek sorun olmaktan çıkarken; Anadolu'da giderek arttı (66).

Devletin bu olaylar karşısında şiddetli tedbirler alması, medreseliler arasında birliğin doğmasına yol açtı. Bunun üzerine kadıların yönetiminde halk arasından koruma kuvvetleri oluşturuldu (67). İsyancıları bastırmak, suhteleri yok etmek amacıyla il erleri (68) serdarlarına, ümeraya hatta çavuş ve subaşı gibi aşağı kademeden kimselere bile büyük yetki verildi ki, bu daha büyük bir karışıklığa yol açtı. Reaya ve kadıların da içinde buldukları halk gruplarıyla yöneticilerin oluşturduğu ehl-i örf sınıfı arasında kanlı bir mücadele başladı (69).

Diğer taraftan suhte kıyafetlerine gizlenerek büyük şehirlerde olaylar çıkaran çiftini bozmuş kimseler, sayıları arttıkça gruplar oluşturmaya başladılar; hükümet tarafından il erlerinin oluşturulması üzerine, kendilerine ünlü birer önder edinme fırsatını da buldular (70).

Mevcut idari yapı ve vergi sistemi de suhte kıyamalarına karşı tedbir alınmasına engel

(66) Rumelideki suhte olayları daha eski olduğundan Anadolu'ya buradan sızramış olduğu düşünülebilir (Akdağ, s.363).

(67) Akdağ, s.365.

(68) Bir nevi milis gücü olan il erleri, genç Türk erkeklerinden oluşturulmuştu. Başlarında serdar olarak kadılar bulunuyordu. Ancak Sancak Beyinin veya zaimin emrine verildikleri de oluyordu. Bunlar gönüllü değil, mükellefliler. Serdarın davetine gelmeyenler küreğe yollanarak cezalandırılıyordu (Akdağ, s.368).

(69) Akdağ, *Celâli İsyancıları*(1550-1603), Ankara, 1963,s.128 Kadılar ve ümera birbirleriyle geçinemiyorlardı. Bu durum kadıların suhtelere meyil etmesine yol açtı. Nitekim Bolu'da da toprak kadılarının suhteleri ve diğer eşkiyayı himaye ettikleri ve teftişe mani oldukları Sancak Beyi tarafından haber verilmiştir (Akdağ, "Medreseli İsyancıları", s.372).

(70) Celâli isyanlarının ilk bayrakları Bolu-Gerede arasında 200 kişilik bir grupla 1581'den itibaren soygunculuğa başlayan, Köroğlu efsanesinin kahramanı Köroğlu Ruşen'dir (Akdağ, *Celâli İsyancıları*, s.122).

oluyordu. Çünkü, gerek serbest tımar, gerek cebeli tımar, gerekse has arazilerde asayiş memurlarının, ekonomik darlık nedeniyle en önemli gelirlerini cürüm ve cinayet resimleri oluşturuyordu (71).

Diğer taraftan suhte ve levent kıyımlarına karşı görevlendirilen il erlerinin öldürecekleri kimselerden mesul olmamaları yani asayiş memurlarına cürüm ve cinayet resmi vermemeleri için kendilerine temessük verilmişti(72).

1566 baharında isyan bölgelerindeki suhteler toplantılar yaparak büyüklü küçüklü bölükler halinde soygunculuğa çıktılar. 1568'de ise suhte olayları birer bölge isyanı niteliğine büründü ve halk daha çok işin içine girdi.

Bolu II.Selim Döneminde de (1566-1574) suhte kıyımlarının merkezleri arasında yer alıyordu. Bu bölgenin sipahileri seferle görevlendirildikleri sırada, kuzey Anadolu medreselileri harekete geçmek üzere hazırlanıyorlardı. Bunun üzerine Bolu'da mütekait olarak oturmakta olan Vezir Mustafa Paşa İstanbul'a mektup yazarak, sipahilerin bir kısmını sancağın savunulması için yerinde bıraktığını ancak sipahilerin çoğunun emrine itaat etmediğini bildirdi. Verilen cevapta bu sipahilerin tımarlarının alınması isteniyordu (73).

Diğer taraftan halk, memurlara karşı giderek medreselilerle hareket etmeye başladı.

1570 yılı Medreseli kıyımlarının yeni bir safhasını oluşturdu. Kıbrıs seferinden yararılanmak üzere, 1570 baharından itibaren Anadolu'nun her tarafında harekete geçtiler. Halk

(71) Akdağ, "Medreseli İsyancıları", s.367.

(72) Akdağ, s.369.

(73) Akdağ, s.374.

endişe içindeydi. Bu sefer yüzünden Anadolu askerinin silah altına alınmasıyla sancakların boş kalması, suhte ve leventlerin işine geldi. Sonuçta Anadolu olayları önü alınmaz bir hale geldi (74).

Devletin bu olaylar karşısında aciz kalması, halkta, suhtelerle hoş geçinmenin en iyi yol olduğu düşüncesini doğurdu. Ayrıca ümera ile halk arasında kanunsuz vergi almaktan doğan geçimsizlikler de suhte olaylarıyla karıştı.

II.Selim'in saltanatının sonlarında suhte kıyımları en şiddetli boyutlara ulaştı. Artık suhteler köylere cerre çıkan (75) küçük gruplar olmaktan çıkmış, bütün Anadolu'yu içine alacak kadar büyük boyutlara ulaşmışlardı (76). Bu tür olaylara mahiyet farkı gözetilmeksizin Celâli İsyanları denilmiştir (77).

Celâli İsyanlarının yoğun olarak görüldüğü Bolu Sancağı'nın (78) eski beyi olan

(74) Akdağ, s.380 v.d.

(75) Medrese öğrencileri, Recep-Şaban-Ramazan aylarında, ülkenin çeşitli yerlerine giderek, Kur'an okurlar, va'z verirler ve bu hizmetleri karşılığında halktan para, yiyecek ve giyecek alırlardı. Bayram sonrası medreselerine dönerek ertesi yıla kadar geçinirlerdi. Bu olaya "cerre çıkmak" denirdi. Ancak daha sonra bu suistimal edildi (Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1946, C.I, s.283).

(76) Akdağ, s.387.

(77) Yavuz Sultan Selim zamanında Celâli adlı Bozoklu bir şeyh Mehdilik iddiasında bulunarak, etrafına topladığı 20.000'den fazla kişiyle isyan etmişti. Kısa süre içinde bu isyan bastırılmış ve bir şii hareketi olduğu söylenmişti (Bkz:İsmail Hami Danişmed, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul, 1948, C.II(1513-1573), s.49 v.d.). Bu olaydan sonra Anadolu'da görülen her türlü isyan hareketine "Celâli İsyanları" denilmesi gelenek haline gelmiştir.

(78) Akdağ, s.366,370.

Mehmed Bey 1603'de, asıl beyin seferde olması nedeniyle sancağın korunması görevini üstlendi. Mehmed Bey de, diğer tümera gibi sipahi zorbalarını kapısındaki levendlerin başına geçirdi. Abdurrahman Mustafa, Fidanoglu Muslu, Deveci Mustafa, K r Habib adlı kişiler Mehmed Bey'in hizmetk arı ve subaşı olarak sekbanlarını yanlarına alarak salgun toplamaya çıktılar ve halkı zorla soydular.

O sıralarda Mudurnu'ya bağlı Kızılköy'de yerleşmiş bulunan Zülfikar  avuő-Deli Hasan grubu, Hafız Paşa'nın izniyle Cel lilerin erzak kollarını bastı. Bu durum üzerine eski Bolu Beyi Mehmed, Zülfikar  avuő'a "Celâli sulh olduktan sonra sen katli-i nefis eyledin deyü bahane ed b" herkesin gözü önünde evini bastırarak mallarını aldı. Bu arada Kadioğlu adlı bölükbaşı Zülfikar  avuő'u katletti (79).

Bolu'dan İzmıt'e kadar olan bölgede yaşayan halk, Cel lilerin soygun ve baskılarından yılmıştı. Bunun  zerine devlet, Cel lilere karşı tedbirlerini arttırdı. Bu durum üzerine bunlar ormanlık, dağlık bölgelere özellikle de Bolu ve Kastamonu dolaylarındaki ormanlıklara kaçtılar ve Bolu Sancağının bütün geçitlerini tuttular (1669). Sapanca'dan batıya önemli bir geçit yeri olan Ağaç köprüsü ile öbür geçitlerden İstanbul'a geçişlerde sürekli soygunlar oluyordu. Bu  etelerden Ali Őan adlı kişinin liderliğinde toplanmış bulunan grup Mudurnu-Göynük-Düzce taraflarında faaliyette bulunuyorlardı (80).

Bu durum karşısında devlet, sözedilen geçitleri denetim altında tutmak ve gelip, geçenlerin kimliklerini incelemek gereğini duydu. Ama yine de Kandıra, Şile, Hendek, Akyazı, Göynük suhteleri buralarda etkili oldular(81).

(79) Mudurnu'da gerek halk, gerekse kadı sipah zorbalarını Mudurnu'ya Bolu Beyi Mehmed'in yolladığını ve Zülfikar  avuő'u katlettirdiğini söylediler (Bkz:Akdağ, *Celâli İsyamları*, s.275).

(80) Konrapa, s.273.

(81) Y.A., C.IX, s.6456.

Zulmün, yağmacılığın önu bir türlü alınamıyordu. Bu gelişmeler üzerine "Bolu Sancağına mutasarrıf mirimiran olanların zulüm teaddileri olmakla sancaklıktan refi ve liva-i mezburde zabıta ancak Voyvoda olmak miriye nâfi, fukaraya asan ve mucib-i refahiyet" (82), denilerek Bolu'nun idari şekli Sancak Beyliğinden (83) Voyvodalığa dönüştürüldü (1692).



(82) Konrapa, s.275.

(83) Sancak Beyliği, Beylerbeyliğine bağlı irsi bir yönetsel birimdir (Şerafettin Turan, "XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İdari Taksimatı", *1961 Yılı Atatürk Üniversitesi Yılığı*, Ankara, 1963, s.201). Hangi sancak daha önce fethedilmişse o sancağın Beyi diğer Sancak Beylerinin üzerine geçerdi.

II.YÖNETSEL DURUM

Bolu ve çevresi Osmanlı egemenliği altına girince Sancak Beyliği şeklinde yönetildi Sancak Beylerinin bir tuğu olduğundan Bolu Sancağı da bir tuğlu kumandanların yönetimindeydi.

Bolu Sancağı XVI.yy'da Anadolu Eyaletine bağlıydı. Gerek Göynük, gerekse Taraklı Bolu Sancağının kazaları durumundaydı (84).

Anadolu'da iki türlü Sancak Beyliği vardı. Bunların bir kısmına şehzade sancakları adı verilirdi. Bu sancakların yönetiminde şehzadeler görevlendirilirdi. Nitekim Bolu Sancağına da bir ara Süleyman Sultan gönderildi (85).

XVI.yy'da Anadolu'da şehzade sancakları iki dereceye ayrıldı. Bolu, ikinci derece şehzade sancağı içinde yer alıyordu (86).

Bolu'nun ilk mutasarrıflık dönemi, Sancak Beyliği şeklinde Bolu'nun fethiyle başladı ve 368 yıl sürdü (1324-1692). Bolu, mutasarrıflığını, Sancak Beyi veya Alay Beyi adı verilen "Mîr-i Livalar" ile Beylerbeyi denilen "Mîr-i Mîranlar" yönetti. Bolu'yu fetheden Konuralp Bolu'nun ilk Sancak Beyi oldu. Konuralp'in ölümünden sonra Bolu, Şehzade Murad'ın yönetimindeki Sultanönü Eyaletine bağlandı (87). Konuralp ile başlayan Bolu Sancak

(84) Y.A. , C.II, s.1461.

(85) Solakzade, s.324 v.d.

(86) Birinci derecedeki şehzade sancakları; Manisa, Kütahya, Konya, Kastamonu, Amasya, Trabzon, Antalya idi. İkinci derecedeki şehzade sancakları ise; Bolu, Akşehir, Kefe, Mentеше v.b. Sancaklardı (Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, 1988, C.II, s.579).

(87) Y.A. , s.1460.

Beyliği, Voyvodalık Şekline dđnüşürölünceye kadar devam etti (88).

Bundan sonra Bolu'nun voyvodalık dđnemi başladı. Eyalet valileri, Sancak Mutasarrıfları kendilerine bağlı eyaletlerle, sancaklara bağlı kazalara kendi dairelerinden veya yerli ailelerden halkın isteği doğrultusunda voyvoda atadılar. Bu Şekilde Bolu 1692'den 1811'e dek Voyvodalıkla yönetildi (89). Dolayısıyla Göynük'de 1692'den sonra 488 yıl Bursa ve Eskişehir'e bağlı bir voyvodalık olarak yönetildi (90).

1811'de II.Mahmut (1808-1839) tarafından Voyvodalık idaresi kaldırıldı. Yerine "Bolu-ViranŐehir" Sancakları adıyla ikinci mutasarrıflık kuruldu. Göynük de Bolu'ya bağlandı. Yönetim "Vülât-ı İzâm" denilen valilere bırakıldı. Bu yönetim, 1864 Vilayet Nizamnamesine dek sürdü.

1864 Vilayet Nizamnamesiyle eski eyaletler kaldırılarak yeni vilayetler oluşturuldu. Bolu Sancağı da Kastamonu'ya bağlandı. Bolu, vilayet merkezi Kastamonu olmak üzere "Mülhak Mutasarrıflık" durumuna getirildi ve 1908'e kadar mutasarrıflıkla yönetildi (91).

1865 yılında Bolu Sancağı Kastamonu'ya bağlandığında Göynük de Bolu mutasarrıflığına bağlı bir kaza durumuna getirildi (92). 1867 Vilayet Nizamnamesinde Kocaeli Sancağının Hüdavendigâr Vilayetine bağlandığı görölmektedir. Günümüzde Sakarya İline bağlı olan Taraklı, Kocaeli Sancağı içinde yer alıyordu (93). 1877 Devlet Salnamesinde

(88) Bu dđnemin sancak beyleri için bkz:Konrapa, s.124.

(89) Bu dđnemde görev yapan voyvodalar için bkz.Konrapa, s.124 v.d.

(90) Y.A., s.1472.

(91) Konrapa, s.125 v.d., Darkot, s.708.

(92) Y.A., s.1472.

(93) Sakarya 1954 yılında Kocaeli'nden ayrılarak il olmuştur.

Geyve, Adapazarı ile İzmit Mutasarrıflığına bağlıdır. 1892 Devlet Salnamesi, Kocaeli Sancağının bağımsız bir sancak olduğunu belirtmektedir. Bu dönemde Adapazarı ile Geyve, Kocaeli bağımsız Sancağına bağlıydı. Taraklı, 1899 Devlet Salnamesinde Geyve'nin nahiyeleri arasında gösterilmektedir (94).

Günümüzde Göynük, Bolu ilinin bir ilçesi, Taraklı da Sakarya ilinin bir ilçesidir. Daha önce Geyve ilçesine bağlı olan Taraklı, 1987 yılında ilçe statüsüne getirilmiştir.



(94) Y.A., C.IX, s.6458.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖYNÜK ve YENİCE-İ TARAKLI'NIN FİZİKİ YAPISI, SOSYAL ve
EKONOMİK DURUMUI-GÖYNÜK VE YENİCE-İ TARAKLI KENTLERİNİN
FİZİKİ YAPISI, MAHALLELERİ VE NÜFUSU

Göynük ve Yenice-i Taraklı XVI.yy'da Hüdavendigâr Sancağı içinde,"Nefs-i Göynük" ve "Nefs-i Yenice-i Taraklı" olarak geçmektedir (1). Ayrıca her iki yerleşim yeri de kaza statüsündedir (2).

(1) T.D. Nr.166; Nr.23. Tahrir defterlerinde geçen "nefs", şehir ve kasaba karşılığı olarak kullanılmıştır (Bkz.Tayyib Gökbilgin, "XVI.yy Başlarında Trabzon Livâsı ve Doğu Karadeniz Bölgesi", *Belleten*, XXVI/102 Ankara, 1962, s.295). Dolayısıyla Osmanlı şehri, kadının, mülki ve askeri yöneticilerin bulunduğu(Osman Ergin, *Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkışafı*, İstanbul, 1936,s.116); tarımsal üretimin yanısıra diğer faaliyetlerin de görüldüğü, hukukî statüye sahip bir topluluğun bulunduğu yönetsel bir birimdir (Doğan Kuban, "Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, VII(Ankara 1968, s.57). Bununla birlikte sadece tarımla uğraşan, 60-100 hanelik yerlerin şehir ve kasaba olarak nitelendirilmesine bakılırsa (Bkz.Halil İnalçık, *Hicrî 835 Tarihli Süret-i Defter-i Sancak-ı Arnavid*, Ankara, 1987, s.XXVII); bir yerin "nefs" olmasında nüfusun ve ekonomik durumun belirleyici bir unsur olmadığı görülür. "Nefs"in kadının bulunduğu yer olarak nitelendirilmesi konusu ise tereddütlüdür (Bkz.Nejat Göyünç, *XVI.Yüzyılda Mardin Sancağı*, Ankara, 1991, s.56; Feridun M. Emecen, *XVI.Asırda Manisa Kazâsı*, Ankara, 1989, s.47).

(2) T.D. Nr.166.

A-GÖYÜNÜK KENTİNİN FİZİKİ YAPISI, MAHALLELERİ VE NÜFUSU

1-Fiziki Yapısı

Göynük, Sakarya Nehrinin kollarından Göynük Suyu vadisinde kurulmuştur. Göynük Suyu (3), Mudurnu ile Göynük arasındaki ormanlık dağlardan doğar, Göynük'den ve Taraklı'dan geçerek batıya doğru akar ve Sakarya Nehrine karışır.

Göynük, dağlık ve tepelik, akarsuların derin vadiler açtığı bir araziye içine almıştır. Şehrin yüksekliği doğudan batıya doğru gidildikçe alçalır. İklimi oldukça sert olan Göynük'ün kışları çok soğuk (4), yazları ise kurak ve sıcaktır.

Şehir orman bakımından zengindir. Öyle ki çevre illerin kereste ihtiyacını bile karşılıyordu (5). E.Çelebi 75 dükkanın bulunduğunu ve bu dükkanlarda at çulu ile torba imal edildiğini yazmaktadır (6). Ancak şehir kırsal bir niteliğe sahip küçük bir yerleşim yeridir. Ekonomisi de büyük ölçüde tarıma dayalıdır. En çok tahıl ürünleri yetiştirilir. Meyvecilik ve hayvancılık da büyük bir yer tutar.

(3) Göynük Suyu'nun diğer bir adı da Taraklı Çayı'dır. Bu çay üzerinde pek çok su değirmeni kurulmuştur (Bkz.T.D.Nr.23, Nr.453; Ayrıca bkz. Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Sadeleştirenler:Tevfik Temelkuran-Necati Aktaş-Mümin Çevik, İstanbul, 1966, C.II, s.678).

(4) Bölgeyi bir kış mevsimi ziyaret eden İbn-i Batuta karın yolları kapattığından sözetmektedir. (İbn-i Batuta,*Seyahatname-i İbn-i Batuta*, Mütercim:Mehmed Şerif, İstanbul 1333-1335, C.I-II, s.345).

(5) 1572'de, Kandıra kazasına bağlı Kefken iskelesinde yeniden yapılması buyurulan 10 kıta kadirga için gerekli kerestelerin sağlanması amacıyla Göynük, Yenice-i Taraklı, Şile, Sabancı, Akyazı, Konrapa, Bender, Ereğli, Geyve ve Akhisar kadılarına hüküm gönderilmiştir (M.Zekâî Konrapa, *Bolu Tarihi*, Bolu, 1964, s.236-M.D. Nr.1826 Şevval 1979).

(6) E.Çelebi, s.678.

Göynük kalesinin göğe yükselmiş bir kaya üzerinde bulunduğundan söz eden Evliya Çelebi, kalenin Bursa tekfurları tarafından yaptırıldığını (7), 712/1312 tarihinde Osman Gazi tarafından fethedilerek (8), Bolu Sancağı topraklarına katıldığını; ancak kalesinin boş, harap ve terkedilmiş olduğunu, "düzdar ve neferatı"nın bulunmadığını yazmaktadır (9).

Şehirde mimari açıdan önemli yapı örnekleri bulunmaktadır. Şehrin doğusunda 1331-1335 yıllarında Süleyman Paşa adına yapılan camilerden ilki olan Gazi Süleyman Paşa Camisi bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı, kesme taştan, tek kubbeli ve tek minareli olan Gazi Süleyman Paşa Camisi'nin avlusunda 1464'de kesme taştan yaptırılan altıgen planlı Ak-Şemseddin Türbesi kurşun kubbeyle örtülüdür. Mezar, ilk dönem ahşap işçiliğinin güzel bir örneğini oluştururken türbe, klasik üslup Osmanlı türbe mimarisine geçişin ince örneklerindedir.

Ak-Şemseddin Türbesi'nin doğusunda XV.yy'da yüksek bir set üstüne, sekizgen planlı olarak kesme taştan yapılan Ömer Sekkin Türbesi bulunmaktadır. Türbenin kuzeyinde iki sütuna oturan kemerli ve kubbeli bir sundurması vardır. Türbeyi kurşun kaplı küçük bir kubbe örtmektedir. Klasik Osmanlı türbe mimarisinin önemli örneklerindedir.

Süleyman Paşa Camisi'nin kuzeydoğusundaki düzlükte ise XIV.yy'da yapılmış olan Süleyman Paşa Hamamı vardır. Çifte hamam biçimindeki bu yapı, yüksek ve çok köşeli kubbe kasnağıyla dikkati çeker. Hamamda kadın ve erkekler için ayrı bölümler vardır.

(7) Rum tarihlerinde kaleye "Aleksandr Anos" dendiğini; Osmanlı egemenliğinde ise torba imalatından dolayı "Torbalı Göynük" veya "Torbalı Gölyük" dendiğini belirtmektedir (E. Çelebi, s.677).

(8) Göynük'e yapılan akınlar ve fetih hakkında bilgi için bkz.s.11-13.

(9) E. Çelebi, s.677. Günümüzde kalesi mevcut değildir.

Şehrin köylerinde de Bizans döneminden kalma kilise, hamam kalıntıları, mezar yazıtları bulunmaktadır.

2-Mahalleleri

II.Bayezit Döneminde düzenlenen 892/1486 tarihli tahrirde (10) göre Göynük'deki mahalleler şunlardır:

1. Mahalle-i (adı yazılı değildir) (11).
2. Mahalle-i Hacı Alpi
3. Mahalle-i Babaylar/Mescid-i Yayabaşı İlyas (12)
4. Mahalle-i Babaylar-ı diğer/Alı Bey Mescidi Mahallesi (12).
5. Mahalle-i (adı yazılı değildir) (11).
6. Mahalle-i Çeşme
7. Mahalle-i Şeyh Şemsüddin (13).
8. Mahalle-i Mescid-i Mukbil/Ak-Sunkur (12).
9. Mahalle-i Yenice.

(10) T.D. Nr.23.

(11) 937/1530 tarihli tahrirde diğer mahallelerin ismi aynen geçerken 892/1486 tarihli tahrirde yer almayan iki mahallenin ismi de "Mahalle-i Cami" ve "Mahalle-i Mu'arrif" olarak geçmektedir (T.D.Nr.166). Mahallelerin sayısında bir artış olmadığına göre önceki tahrirde ismi yazılı olmayan mahalleler büyük ihtimalle bu mahallelerdir.

(12) Bir islam ülkesi olan Osmanlı Devleti'nde mahalleler genellikle bir mescidin etrafında aynı inanca sahip, birbirini tanıyan ve dayanışma içinde bulunan insanlardan oluşmuş; (Özer Ergenç, "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bazı Düşünceler", *VIII.Türk Tarih Kongresi(Ankara 11-15 Ekim 1976) Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara, 1981, II, s.1270) ve bazende yukarıda görüldüğü gibi o mescidin adıyla anılmıştır.

(13) Bu mahallede bulunan imam veled-i Hacı Bedrüddin, cüz'han (namazlardan önce veya sonra Kur'ân-ı Kerim'den birer cüz okuyan kimseye verilen addır. Bkz.Ali Himmet Berki, *Vakıflara Dâir İstilah ve Tâbirler*, Ankara, 1966) Ali veled-i Mehmed,Derviş Muhiddin ve Hasun adlı kişilerin AkŞemseddin hazretlerinin yakınları olduğundan, Fatih Sultan Mehmed tarafından kendilerine muafname verildiği belirtilmektedir (T.D.Nr.23).

Kanuni Sultan Süleyman döneminde düzenlenen 937/1530 tarihli tahrirde (14), yine 9 mahalle kayıtlıdır ve hepsinin isimleri belirtilmiştir:

1. Mahalle-i Cami
2. Mahalle-i Babaylar/Mescid-i Yayabaşı İlyas
3. Mahalle-i Babaylar/Alı Beğ Mescidi
4. Mahalle-i Hacı Alpi
5. Mahalle-i Mu'arrif
6. Mahalle-i Çeşme
7. Mahalle-i Şeyh Şemsüddin (15).
8. Mahalle-i Mescid-i Mukbil
9. Mahalle-i Yenice.

II.Selim (1566-1574) döneminde düzenlenen 981/1573 tarihli tahrirde (16) ise, Göynük'ün mahalleleri şöyle belirtilmiştir:

1. Mahalle-i (adı yazılı değildir).
2. Mahalle-i Babaylar/Yayabaşı
3. Mahalle-i Babaylar/Alı Beğ
4. Mahalle-i Hacı Aipi
5. Mahalle-i Mescid-i Mu'arrif
6. Mahalle-i Çeşme
7. Mahalle-i Mescid-i Şeyh Şemsüddin

(14) T.D. Nr.166.

(15) Ak-Şemseddin hazretlerinin dervişlerinin muaf olageldiği belirtilerek; bu mahallede 23 nefer yazılmıştır.

(16) Ömer Lütfi Barkan-Enver Meriçli, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri-I*, Ankara, 1988, s.507.

8. Mahalle-i Mescid-i Şihlar

9. Mahalle-i Mescidi Yenice.

Görüldüğü gibi Göynük'ün mahallelerinin çoğu bir mescid etrafında toplanmıştır. Bunların bir kısmı mescidin adıyla, bir kısmı da o mescidi yaptıran şahsın adıyla anılmıştır. Bazı mahallelerin ise iki ismi vardır. Örneğin "Babaylar Mahallesi"nin diğer adı "Mescid-i Yayabaşı İlyas" dır. Diğer "Babaylar Mahallesi" ise "Ali Beğ Mescidi Mahallesi" olarak anılmaktadır. Aynı şekilde "Mescid-i Mukbil" mahallesinin diğer adı da "Ak-Sunkur"dur. "Yenice" adı verilmiş olan mahallenin ise sonradan oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Ancak bundan sonra II.Bayezit döneminden II.Selim dönemine gelinceye kadar mahalle sayısında bir artış gözlenmemiştir. Yalnızca mahallelerin isimlerinde bazı küçük değişiklikler olmuştur.Örneğin önceki iki sayımda "Mescid-i Mukbil" adıyla geçen mahalle son sayımda "Mescid-i Şihlar" adıyla geçmektedir.

"Nefs-i Göynük" 9 mahalleden oluşan küçük bir yerleşim yeridir (17). XVI.yy'ın başından aynı yüzyılın sonuna kadar mahalle sayısında bir artışın olmayışı da dışa açılımın fazla olmadığını göstermektedir. Şehirde büyük bir sanayi potansiyeli olmadığı gözönünde tutulursa, halkın tarım ve küçük çapta ticaret yaparak geçimini sağladığı anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi şehirde 75 dükkanın bulunduğunu ve bunların çoğunda at çulu ve torba yapıldığını yazmaktadır (18). İbn-i Batuta da safran ticaretinin yoğun olarak yapıldığından

(17) Evliya Çelebi seyahatnamesinde şehrin 8 mahalleden oluştuğunu yazmaktadır (Bkz.Evliya Çelebi, s.677). Ancak mahallelerin isimlerini belirtmemiştir. Bununla birlikte sonradan oluşturulmuş olan mahallenin Yenice ismi verilmiş olan "Mescid-i Yenice Mahallesi" olabileceği ihtimali kuvvetlidir. Günümüzde ise Göynük altı mahalleden oluşmaktadır. XVI. yy' dan bu yana hala aynı ismi taşıyan mahalleler vardır. Göynük mahalleleri şunlardır: Hacı Abdi (Hacı Alpi), Sofu Ali (Ali Bey Mescidi), Çeşme (Çeşme), Kepkebir (Şeyh Şemsüddin), Cuma (Ak-sungur), Yenice (Yenice).

(18) Evliya Çelebi, s.678.

söz etmiştir (19). Dolayısıyla tüccarların uğrak bir yeri olmasına rağmen büyük bir gelişme gösterememiş; içine kapalı yapısıyla küçük bir yerleşim birimi olma özelliğini korumuştur.

(19) İbn-i Batuta, s.345.

3-Nüfusu

Tablo-I-

Mahallesi	Hane			Mücerred		
	1486	1530	1573	1486	1530	1573
1. Cami (20)	20	26	45	1	45	46
2. Hacı Alpi	22	24	45	1	12	57
3. Babaylar.Mescid-i Yayabaşı İlyas (21)	34	33	35	3	19	42
4. Babaylar/Ali Beğ Mescidi (22)	19	15	17	--	8	25
5. Mu'arrif (23)	26	18	12	7	--	13
6. Çeşme	58	64	49	10	20	51
7. Şeyh Şemsüddin (24)	14	--*	18	--	--	23
8. Mescid-i Mukbil/- Ak-Sunkur/Şihlar (25)	13	2	10	1	--	10
9. Yenice	33	36	42	5	16	53
TOPLAM	293	218 +	273	28	90	320

*(23 nefer)

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 1486 tarihli tahrirde toplam hane sayısı 239, mücerred sayısı ise 28'dir. Bu tahrirde Şeyh Şemsüddin mahallesinde bulunan İmam Veled-i Hacı Bedrüddin, Cüzhan Ali Veled-i Mehmed, Derviş Muhiddin ve Hasun adlı kişilerin Fatih Sultan Mehmed'den muafnameleri olduğu belirtilmektedir (26).

Ayrıca yine aynı tahrirde Zeamet-i Göynük'ün, Göynük Subaşı Seydi Beğ'in oğlu Umura verildiği; ancak Seydi Beğ'in hayatta olması nedeniyle oğluyla birlikte eşmesi için

(20) 1486 tahririnde ve 1573 tahririnde bu mahallelerin ismi yazılı değildir. Ancak seknesi kayıtlıdır.

(21) 1530 tahririnde bu mahallede 1 imam da kayıtlıdır(T.D.Nr.166).

(22) Bu mahallede de aynı tahrirde 1 imam kayıtlıdır.

(23) 1486 tahririnde bu mahallenin ismi yazılı değildir (T.D. Nr.23).

(24) 1530 tahririnde bu mahallenin hane ve mücerred sayısı belirtilmeyerek 23 Nefer kayıtlıdır (T.D. Nr.166).

(25) 1530 tahririnde bu mahalle de 1 imam ile 1 müezzin de kayıtlıdır.

(26) T.D. Nr.23.

berat-ı hümayun verildiği kayıtlıdır.

1530 tarihli tahrirde toplam 218 hane, 90 mücerred dışında 23 nefer, 3 imam ve 1 müezzin kayıtlıdır (27). Bu tahrirde de şehirde yaşayan Ak-Şemseddin hazretlerinin dervişlerinin vergi muafiyetine sahip olduğu belirtilmektedir.

1573 tarihli tahrire göre ise şehirde 273 hane, 320 mücerred bulunmaktadır. Ak-Şemseddin'in dervişlerinin vergi muafiyetleri de devam etmektedir (28).

Tabloda, II.Bayezit döneminde yapılan tahrirle Kanuni döneminde yapılan tahrir arasında hane sayısının bazı mahallelerde azalması dikkati çekmektedir. Örneğin, Babaylar/Mescid-i Yayabaşı İlyas Mahallesi'nde 1486 tahririnde 34 haneden 1530 tahririnde 33 haneye (ve 1 imam); Babaylar/Ali Beğ Mescidi Mahallesi'nde 19 haneden 15 haneye (ve 1 imam); Mu'arrif Mahallesi'nde 26 haneden 18 haneye; Mescid-i Mukbil/ Ak-Sunkur/ Şihiar Mahallesi'nde 13 haneden 2 haneye (ve 1 imam-1 müezzin) düşmüştür. Şeyh Şemsüddin Mahallesi'nde ise 14 hane sayılmışken bir sonraki tahrirde hane ve mücerred kayd edilmeyerek 23 nefer yazılmıştır.

Mahallelerin hane sayılarındaki bu azalışı ölüm oranının yüksekliği ile açıklamak yetersizdir. 1486 tahriri ile 1530 tahriri arasında 44 yıl geçmiştir.

Diğer taraftan II.Bayezit Döneminde yapılan tahrirden sonra 1509 yılında Anadolu'da 45 gün süren bir zelzele oldu. İstanbul'da 100'den fazla cami ile 1.000'den fazla evin yıkılması ve zelzelenin Çorum'da bile hasara yol açması, şiddetinin büyüklüğü hakkında bir fikir vermektedir (29). Bu zelzele sırasında Göynük'de de can kaybı olabileceği ihtimali akla gelmektedir.

(27) T.D. Nr.166.

(28) Barkan-Meriçli, s.502.

(29) Solakzade bu zelzeleyi "Kıyamet-i Sagrı" olarak nitelendirmektedir (Solakzade, *Solakzade Tarihi*, İstanbul, 1297, s.321).

Kanuni ile II.Selim Döneminde düzenlenen tahrirleri karşılaştırdığımızda Mu'arrif ve Çeşme mahallelerinin dışında diğer mahallelerin hanelerinde artış gözlenmektedir. Bazı mahallelerin hanelerinin iki kat arttığı görülmektedir. Mücerredlerin sayısındaki artış ise çok daha fazladır. Yenice Mahallesinde mücerred sayısı 16'dan 53'e; Çeşme Mahallesinde 20'den 51'e; Hacı Alpi Mahallesinde 12'den 57' ye; Cami Mahallesinde 15'den 46'ya çıkmıştır. Aradan geçen 43 yıl içinde meydana gelen bu artışı ise doğum oranının yüksekliği ile açıklayamayız. O halde şehre bir miktar göçmenin geldiği düşünülebilir. Osmanlı'nın üçlü yol sisteminde orta kolu oluşturan yolun (30) Göynük'den de geçtiği gözönünde tutulursa; nüfus artışında bunun da etkili olabileceği akla yatkın gelmektedir. Tüccarların uğrak bir yeri olduğuna göre, ticaretle uğraşanların şehre gelip yerleşmiş olmaları da mümkündür.

Dikkati çeken bir diğer nokta da mahallelerde gayrimüslim nüfusa rastlanılmayıştır. Oysa 14.yy başlarında Göynük'e gelen İbn-i Batuta burada "Rumlara hükmeden müslimiynin ikamet ettiği bir haneden başka islam menzilin" bulunmadığını belirtirken (31). aynı yüzyılın sonlarında İstanbul'da oluşturulan Türk ve müslüman mahallenin nüfusu buradan getirilmiştir. Evliya Çelebi de seyahatnamesinde Göynük'de "Yahudi ve Rumdan eser yok" diye söz etmektedir (32). Tahrir defterlerinde hane sayısı hakkında verilen rakama, kadi, askeri ve idari zümre mensupları, şehirdeki saray hizmetlileri dahil değildir. Defterlere vergi verecek çağa gelen evli, bekar, dul, göçebe, köylü ve şehirli her aile, babasının adıyla yazılıyor ve bu bir hane kabul ediliyordu. Buradan hareketle hane sayısını "5" katsayı ile (33) çarparak, şehrin tahmini nüfusunu hesaplayabiliriz. Buna göre;

(30) Orta kol,Üsküdar'dan başlayarak Gebze, İzmit, Sapanca, Geyve,Göynük,Bolu,Gerede yoluyla devam ediyordu. Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara, 1991, s.96, dipnot 647.

(31) İbn-i Batuta, s.345.

(32) Evliya Çelebi, s.678.+

(33) Bkz.Ömer Lütfi Barkan, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *Türkiyat Mecmuası*, 10-11 (İstanbul, 1953), s.12.

- 1486 tahririnde toplam 239 hanenin tahmini nüfusu: $239 \times 5 = 1195 + 28$ mücerred
- 1530 tahririnde toplam 218 hanenin tahmini nüfusu: $218 \times 5 = 1090 + 23$ nefer + 90 mücerred.
- 1573 tahririnde toplam 273 hanenin tahmini nüfusu: $273 \times 5 = 1365 + 320$ mücerred .

Ancak, defterlerde gösterilmeyen yönetici ve görevlileri de hesaba katarsak; nüfus her zaman için defterde verilen rakamdan fazla olacaktır. Vergi muafiyetine sahip bu zümreler için nüfusun % 15'i kadar bir pay ilave etmek gerekmektedir (34).

1486 tahririne göre; $1195 \times \% 15 = 179$

2 türbe + 1 cami = $3 \times 5 = 15$

Toplam $1195 + 194 = 1389 + 28$ (Mücerred) = 1417

1530 tahririne göre; $(1090 + 23) \times \% 15 = 166$

Türbe ve cami görevlileri = 15

Toplam $1113 + 181 = 1294 + 90$ (Mücerred) = 1384

1573 tahririne göre; $1365 \times \% 15 = 204$

Türbe ve cami görevlileri = 15

(34) Halime Doğru, *XVI.Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, İstanbul, 1992, s.53'de Eskişehir'in nüfusıyla ilgili; Emecen s.57'de Manisa şehrinin nüfusıyla ilgili.

Toplam 1365+219 = 1584+320(Mücerred)=1904

Görüldüğü gibi XVI.yy boyunca Göynük şehri nüfus itibariyle küçük bir yerleşim yeri görünümündedir (35).

B-YENİCE-İ TARAKLI KENTİNİN FİZİKİ YAPISI, MAHALLELERİ VE NÜFUSU

1-Fiziki Yapısı

Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz Bölümünde yer alan Taraklı, günümüzde Sakarya iline bağlı bir ilçedir.

Bizans ve Osmanlı dönemlerinden kalma tarihi eser kalıntıları açısından zengin bir yer olan Taraklı, Orhan Gazi zamanında alınarak Osmanlı topraklarına katıldı (36).

Osman Gazi Sakarya Nehri'nin batısındaki yerlerin fethiyle Akçakoca'yı, doğusundaki yerlerin fethiyle de Konuralp'i görevlendirdi, 1326'da bu yerler fethedildikten sonra da Sakarya Nehrinin batısı Kocaeli, doğusu da Konuralp diye anılmaya başlandı.İzmit'in fethinden sonra Sakarya havalisi, Kocaeli Sancağı haline getirildi (37). Yenice-i Taraklı da bu Sancak içinde yer alıyordu. 1867 Vilayet Nizamnamesiyle Kocaeli Sancağı, Hüdavendigâr Vilayetine

(35) Aynı tarihlerde Eskişehir'in tahmini nüfusu; Kanuni zamanında 1034, II.Selim zamanında 3034'dür (Doğru, s.53); Kütahya şehrinin tahmini nüfusu Kanuni zamanında, 4972; II. Selim zamanında ise 7725'dir. (Mustafa Çetin Varlık, "XVI. yy'da Kütahya Şehri", *VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Ekim 1976) Kongreye Sunulan Bildiriler*, C.II, Ankara, 1981, s.1490.) Manisa şehrinin tahmini nüfusu ise; Kanuni zamanında, 6496, II. Selim zamanında ise 8245'dir (Emecen, s.55).

(36) Bkz. s.11-15.

(37) S.İ.Y., 1967, s.61.

bağlandı (38).

Sakarya ilinin, Geyve ilçesine bağlı olan Taraklı (39), Bolu dağlarının Geyve çukurluğunda meydana getirdiği Pamukova düzlüğünde kurulmuştur.

Evliya Çelebi Yenice-i Taraklı kalesinin Bursa tekfurı tarafından yaptırıldığını, ancak viran bir halde olduğunu; kasabasının ise bağlı, bahçeli, akarsulu bir dere (40) içinde, 500 kadar mamur evli şirin bir yer olduğunu, derenin kasabanın içinden aktıktan sonra diğer bir nehir aracılığıyla Sakarya'ya karıştığını yazmaktadır (41).

Bölge iklim olarak Karadeniz kıyılarının doğuya doğru gidildikçe kuzeye has karakter kazanan iklimi ile Akdeniz ikliminin bir varyansını oluşturur. Yaz kuraklığının devamlı olmaması, iklimini Karadenize yaklaştırırken, yağışların bazı yıllarda çok az olması da geçiş sahasında olduğunu göstermektedir (42).

Dağları şimşir ağaçlarıyla kaplı ormanlık bir yer olan Yenice-i Taraklı'dan çevre şehir ve kasabaların kereste ihtiyacı karşılandığı gibi (43) işlenerek Arap ve Acem'e de gönderiliyordu (44). Çok sayıda dükkanın bulunduğu söz eden Evliya Çelebi, bu dükkanlarda, kaşık ve

(38) Bu dönemde Hüdavendigâr Vilayetinin 5 sancağı vardı: Merkez, Karesî, Karahisar-ı Sahip, Kütahya, Kocaeli. Hüdavendigâr Vilayeti ise Anadolu Eyaleti içinde yer alıyordu.

(39) Geyve'ye bağlı bir bucak olan Taraklı 1987 yılında ilçe haline getirilmiştir.

(40) Bu dere Aşağı Sakarya'nın bir kolu olan Göynük Suyu'dur. Buna Taraklı Çayı da denir.

(41) Evliya Çelebi, s.680.

(42) S.İ.Y., s.98.

(43) 1572'de Kandıra kazasına bağlı Kefken iskelesinde yapılacak 10 kıta kadirga için kereste ihtiyacını karşılamak amacıyla bazı kazaların kadılarına hüküm gönderilmiştir. Bu kazalardan biri de Yenice-i Taraklı kazasıdır(Konrapa, s.236-M.D.Nr.18 26 Şevval 979).

(44) Evliya Çelebi, s.680.

tarak imal edildiğini belirtmektedir (45).

Yenice-i Taraklı'nın merkezinde ve köylerinde Bizans döneminden kalma kilise, kale, mezar, sütun başlıkları, su kemerleri gibi tarihi eser kalıntıları bulunmaktadır.

Çarşı içindeki camii (46), "Cami-i Kebir" olarak da geçen Yunus Paşa Camii'dir (47). Oldukça güzel olan bu cami halen ibadete açıktır.

Evliya Çelebi'nin 7 mahallesi olduğunu yazdığı (48) Taraklı'da II.Bayezid Dönemi tahririnde 3, Kanuni ve II.Selim Dönemi tahrirlerinde ise 5 mahalle kayıtlıdır (49).

II.Bayezit zamanında düzenlenen 1486 tarihli tahrire göre Yenice-i Taraklı'nun mahalleleri şunlardır (50):

1. Mahalle-i Hacı Murad
2. Mahalle-i Kadı
3. Mahalle-i Hacı Alâüddin

Kanuni Sultan Süleyman zamanında düzenlenen 1530 tarihli tahrirde ise şu mahalleler

(45) Taraklı ismi de buradan gelmektedir. Bkz. Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, Mütercim: Mehmed Ata, İstanbul, 1329, C.I (699-803),s.105;E. Çelebi, s.680.

(46) Evliya Çelebi, s.680.

(47) Yavuz Sultan Selim'in Ridaniye Seferine giderken burada kışlayan veziri Yunus Paşa tarafından yaptırılmıştır.

(48) Evliya Çelebi, s.680.

(49) T.D. Nr.166; Nr.23; Barkan-Meriçli, s.341.

(50) T.D. Nr.23.

kayıtlıdır (51):

1. Mahalle-i Hacı Murad
2. Mahalle-i Kadı (52)
3. Mahalle-i Yusufcuk
4. Mahalle-i Hacı Alâüddin (52)
5. Mahalle-i Hatib

II.Selim zamanında düzenlenen 1573 tarihli tahrirde göre Yenice-i Taraklu'nun mahalleleri şunlardır (53):

1. Mahalle-i Hacı Murad
2. Mahalle-i Hatip
3. Mahalle-i Cami-i Şerif
4. Mahalle-i Hisar
5. Mahalle-i Yusufcuk

Mahalle adlarının çoğunun şahıs adı olması dikkati çekmektedir. Yine Göynük'de olduğu gibi mahalleler genellikle bir cami veya mescid etrafında toplanmış ve onların ismiyle anılmıştır. Cami-i Şerif ismini taşıyan mahalle buna güzel bir örnektir.

II.Bayezit zamanında düzenlenen tahrirde 3 mahalle kayıtlı olmasına karşın, Kanuni dönemine gelindiğinde mahalle sayısı 5'e çıkmış; yeni mahalleler kurulmuştur. Mahalle-i Yusufcuk 5 hane ile yeni kurulan mahallelerden biridir. Diğerleri de Mahalle-i Hatib'dir.

(51) T.D. Nr.166.

(52) II.Selim dönemi tahririnde Kadı ve Hacı 'Alâüddin mahallelerinin isimleri kayıtlı değildir. Bunların yerine Cami-i Şerif ve Hisar mahalleleri kayıtlıdır. Hane sayıları dikkate alındığında Kadı mahallesi Cami-i Şerif, Hacı 'Alâüddin mahallesi de Hisar mahallesi karşılamaktadır.

(53) Barkan-Meriçli, s.341.

1486 tahriri ile 1530 tahriri arasında geçen 44 yıllık bir süre içinde iki yeni mahallenin kurulmuş olması, buraya dışarıdan göç olduğunu düşündürmektedir. Ormanlık dağları, iklimi, deresi, tarıma elverişli toprakları ve ticari yolu ile göçmen çeken bir görünüme sahiptir.

Son iki tahrirde mahalle sayısında herhangi bir değişiklik olmamakla birlikte, isimlerinde bazı küçük değişiklikler görülmektedir. Örneğin; 1486 ve 1530 tahrirlerinde Kadı ismiyle geçen mahalle, 1573 tarihli tahrirde Cami-i Şerif, Hacı Alâüddin ismiyle geçen mahalle de Hisar olarak değişmiştir.

Görüldüğü gibi Yenice-i Taraklu 5 mahalleden oluşan küçük ve şirin bir yerleşim yeridir. II.Bayezit döneminden sonra büyük bir gelişme göstermiş; daha sonra sakin bir yaşam sürmüştür. Ekonomisi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayalı olan Yenice-i Taraklu da küçük çapta ticarete yapılıyor ve bu sakin geçen yaşamı bir ölçüde canlandırıyor.

3-Nüfusu

Tablo-II-

Mahallesi	Hane			Mücerred		
	1486	1530	1573	1486	1530	1573
1. Hacı Murad (54)	21	23	50	8	17	75
2. Kadı/Cami-i Şerif (54)	17	9	24	13	11	25
3. Hacı Alâüddin/Hisar (54)	14	18	55	6	26	28
4. Yusufçuk (55)	--	5	32	--	11	38
5. Hatib (55)	--	11	16	--	12	16
TOPLAM	52	66	177	27	78	182

(54) Bu mahallelerde 1486 ve 1530 tahrirlerinde birer imam kayıtlıdır (T.D. Nr.23). Hacı Murad mahallesi günümüz Taraklı'sında da aynı adı taşımaktadır.Cami-i şerif mahallesi ise Ulu Cami olarak devam etmektedir. Hisar mahallesi de Ulu Cami mahallesi içinde kalmıştır.

(55) 1530 tahririnde bu mahallelerde de birer imam kayıtlıdır (T.D. Nr.23). Yusufçuk günümüz Taraklı'sında Yusuf Bey mahallesi olarak kaşımıza çıkmaktadır. Hatib mahallesine ise rastlanmamaktadır.

Kadı mahallesi dışında kentin mahallelerinde, hane ve mücerred sayılarında sürekli artış olmuştur. Kadı mahallesinde ise Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılan tahrirde hane ve mücerred sayılarında düşüş gözlenmektedir. Aynı dönemde Göynük şehrinin bazı mahallelerinde de bir düşüşe rastlanmaktadır. Bununla birlikte, diğer mahallelerde artış gözlenmektedir.

Kanuni zamanında düzenlenen tahrirde 5 hane ile küçük bir mahalle olan Yusufçuk (56), II.Selim zamanında düzenlenen tahrirde 32 haneye yükselerek, aradan geçen 43 yılda 26 hane birden artmıştır. Yine Kanuni dönemi tahririnde 18 haneli Hacı Alâüddin mahallesinde, II.Selim dönemi tahririnde 55 hane kayıtlıdır. Hacı Murad mahallesi de 24 haneden 50 haneye yükselmiştir.

Görüldüğü gibi Kanuni döneminden II.Selim dönemine gelindiğinde büyük bir nüfus artışı ile karşılaşmaktadır. Tahrirlerdeki bu rakamlar, buraya çok sayıda göçmenin gelerek yerleşmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Şehirde 200 dükkanın ve 5 hanın bulunması (57), ekonomik yaşamın canlılığını göstermektedir. Hanların varlığı, şehrin, ticari yolların geçtiği bir mevzide olduğunu ve ticari potansiyele sahip bulunduğunu göstermektedir. O halde şehrin bu özelliği de dışarıdan göçmen çekmiş olabilir. Bu arada tüccarların da şehre gelip yerleşmiş olabileceği ihtimalini gözden uzak tutmamak gerekir.

Dükkanlarda daha çok kaşık ve tarak imal ediliyor ve bunun ticareti yapılıyordu. Kereste ve çeşitli işlenmiş orman ürünlerinin yanısıra tarım ürünleri de Taraklı'nın ekonomik yaşamında önemli bir yer tutuyordu.

(56) T.D. Nr.166.

(57) Evliya Çelebi, s.680. Evliya Çelebi'nin verdiği bu rakamları kuşkuyla karşılamak gerekir.

Diğer taraftan mahallelerin isimlerinden de anlaşılacağı gibi, defterlerde gayr-ı müslim nüfusa rastlanmayışı bölgenin fetihten kısa süre sonra Türkleştiğini ve islamlaştığını göstermektedir (58).

Şehirde oturanların tahmini nüfusunu hesaplamaya gelince; bir hanede 5 kişinin bulunduğunu varsayarsak (59):

- 1486 tahririnde toplam 52 hanenin tahmini nüfusu: $52 \times 5 = 260 + 27$ Mücerred

- 1530 tahririnde toplam 66 hanenin tahmini nüfusu: $66 \times 5 = 330 + 78$ Mücerred

- 1573 tahririnde toplam 177 hanenin tahmini nüfusu: $177 \times 5 = 885 + 182$ Mücerred.

Şehirdeki yönetici, kapu halkı v.b. vergi muafiyetine sahip kimselerin toplam nüfus içinde % 15'lik bir yer tuttuğunu varsayarsak (60):

1486 tahririne göre; $260 \times \% 15 = 39$

(58) Tüm Sakarya havalisinin fethi 1326 tarihinde tamamlanmıştır. XIV.yy başlarında tamamen gayr-i müslim nüfusla dolu olan bölge aynı yüzyılın ikinci yarısında Türkleşmeye ve islamlaşmaya başlamıştır. 1396 yılında İstanbul'da bir Türk ve islam mahallesi kurulduğunda, bu mahallenin halkı, Yenice-i Taraklı ve Göynük'den getirilmişti (Solakzade, s.65; Aşıkpaşazade, s.68; Neşri, s.331).

(59) Barkan, "Tarihi Demografi Araştırmaları", s.12. Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bkz.Nejat Göyünç, "Hane Deyimi Hakkında", *İ.Ü.E.F.T.D.*, İ.H. Uzunçarşılı, Hatıra Sayısı, 32 (İstanbul, 1979), s.331-348.

(60) Göyünç, XVI.Yüzyılda Güneydoğu Anadolu'nun Ekonomik Durumu", *Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Metinler Tartışmalar*, Ankara, 1975, s.73.

$$\text{Toplam :} 260+39 = 299 + 27(\text{Mücerred}) = 326$$

$$1530 \text{ tahririne göre; } 330 \times \% 15 = 49$$

$$\text{Toplam :} 330+49 = 379+78(\text{Mücerred}) = 457$$

$$1573 \text{ tahririne göre; } 885 \times \% 15 = 132$$

$$\text{Toplam } 885+132 = 1017+182(\text{Mücerred}) = 1199$$

Görüldüğü gibi Yenice-i Taraklı XVI.yy başlarında oldukça az nüfusa sahip bir kent görünümündedir. Aynı yüzyılın ikinci yarısında hissedilir derecede bir nüfus artışı olmakla birlikte; aynı tarihlerde diğer şehirlerin nüfuslarıyla karşılaştırıldığımızda bu rakam da oldukça küçük kalmaktadır (61).

Sonuç olarak, Yenice-i Taraklı kenti, nüfus itibarıyla XVI.yy boyunca sakin bir yapıya sahip olmuş küçük bir kasaba görünümündedir.

(61) Aynı tarihlerde Göynük'ün nüfusu: 1486 tahririnde 1389.25; 1530 tahririnde 1294.95; 1573 tahririnde 1584.75'dir.

II-GÖYNÜK VE YENİCE-İ TARAKLU KENTLERİNİN EKONOMİK YAPISI

A-GÖYNÜK KENTİNİN EKONOMİK YAPISI

Osmanlı üçlü yoi sisteminde orta kolu oluşturan yolun Göynük'den de geçmesi, Göynük'ün ekonomik önemini arttırıyordu. Ticari ve askeri önemi olan bu yolu, İbn-i Batuta da izlemiştir(62).

Ancak Göynük'ün ekonomisinin temelini tarım oluşturmuyordu. XIV.yy'da safran ticareti yoğun olarak yapılmaktaydı. Bu ticaret dolayısıyla Göynük tüccarların uğrak yeri idi. Daha sonraki yüzyıllarda bağcılık ve ormancılık da gelişti. Çevre illere kereste ve orman ürünleri gönderilmeye başlandı. Bütün bunlara rağmen şehir, tarımsal üretime dayalı küçük bir yerleşim yeri görünümündeydi. Ekonomik yaşam da oldukça sakindi.

Tarım alanında üretilen ürünlerin başında tahıl geliyordu. Ayrıca safran üretimi, bağcılık ve arıcılık da yaygın olarak yapılmıyordu.

Ticaret ise daha çok haftanın belirli günlerinde kurulan pazarlarda yoğunlaşmıştı. Bu pazarlardan alınan "Bâc-ı bâzâr" (63), ticaretin hacmi hakkında bir fikir vermektedir.

(62) İbn-i Batuta Bolu Sancağındaki seyahatinde, Göynük-Mudurnu-Bolu -Gerede yolunu izlemiştir. Bkz. İbn-i Batuta, *Seyahatname-i İbn-i Batuta*, Mütercim: Mehmed Şerif, İstanbul, 1333-1335, C.I-II, s.345 v.d.

(63) Bâc-ı Pazar: Yalnız pazarlarda satılan eşyadan, miktarına göre belirli oranlarda alınan bir muâmele vergisidir (İnalçık, *Sûret-i Defter-i Sancak-i Arnavid*, s.XXVII). "Taşradan müslüman ve kâfir gelüb kebe ve kepenek ve gön ve yün ve bal ve yağ ve bunlara benzer her ne getürüb satılsa, kırk akçede bir akçe alına. Ve kumaş yükünden ve bez ve iplik ve çuka ve kettân ve penbe ve kalay ve kurşun ve bunlara benzer ne varsa, yükde iki akçe alına. Ve turvende yemiş yükünden bir akçe alına..." (Bkz.Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri 2.Kitap II.Bayezid Devri Kanunnameleri*, İstanbul, 1990, s.50). Bu verginin konulmasıyla ilgili olarak bkz. Aşıkpaşazade, s.19 v.d.

Genel olarak Bâc-ı pâzârı fazla olan pazar büyük, az olan pazarın ise küçük bir pazar olduğu söylenebilir (64).

Pazar yerinden toplanan vergiler arasında bâc-ı pazar'dan başka ihtisap vergisi de bulunuyordu. Bu vergi kadının emrinde bulunan, pazar yerinde asayişî sağlamakla görevli "Muhtesip" veya "İhtisap Ağası" denilen memur tarafından toplanırdı. Bu memur görevini genellikle iltizam olarak üstlendiğinden, pazarlarda satılan eşyalardan alınan ihtisap rüsumunu kendi adına toplar, esnafî denetler (65), fiyatları kontrol ederdi (66).

Aynı dönemde alınan bir diğer vergi çeşidi de "resm-i keyl" idi (67).

Pazarda başta tahıl olmak üzere, diğer tarım ürünleri ve çeşitli mallar satışa sunuluyordu. Kent pazarı, köyde oturup, ücretini aynı olarak olan resmi görevlilere hizmet veriyordu. Reaya aynı olarak ödediği ve kendi geçimi için ayırdığı üründen arta kalanını pazara taşımakla yükümlüydü. Ancak pazarın bir günlük yolculuktan uzak olmaması gerekiyordu. Sipahinin reayadan, bir günlük yolculuktan uzak bir pazara gitmesini istemeye hakkı yoktu (68). Pazarda satılan ürünlerin başında buğday, arpa ve yulaf geliyordu. Ayrıca

(64) Doğru, s.63 v.d., Göynük'ün bac-ı pazarı, resm-i kassabla birlikte kaydedilmiştir. 1486 tahririnde, 2950; 1530'da 1600; 1573'de ise 635'dir (T.D. Nr.23; Meriçli, s.508).

(65) Barkan, "XV.Asrın Sonunda Bazı Büyük Şehirlerde Eşya ve Yiyecek Fiyatlarının Tesbit ve Teftişî Hususlarını Tanzim Eden Kanunlar-I" *Tarih Vesikaları*, I(1941), s.347.

(66) Mubahat Kütükoğlu, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 târihli Narh Defteri*, İstanbul, 1983, s.20 v.d.

(67) Göynük'ün resm-i keyl'i; 1486'da 700, 1530'da 500, 1573'de 200'dür. Bkz. Tablo-III-

(68) Suraiya Faroghi, "XVI.Yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Belirli Aralıklarla Kurulan Pazarlar: İçil, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Kütahya, Aydın, Menteşe", *Gelişme Dergisi*, I(Ankara 1978), s.44; Barkan, Kanunlar I, s.131.

bağ, bostan ve bahçe tarımı da yaygın olduğundan, buralarda üretilen meyveler de pazarda satışa sunuluyordu. Defterde bir meyhanenin kayıtlı bulunması (69), üzüm üretiminin büyük boyutlarda olduğunu göstermektedir.

Pazara getirilen bir diğer ürün de baldır. Ösr-i kovan (70) miktarı arıcılığın da oldukça yaygın olduğunu göstermektedir.

Bunların yanısıra hayvancılığın özellikle koyun besleyiciliğinin yapıldığı Göynük'de pazara hayvansal ürünler de getiriliyordu.

Şehirdeki han, kervansaray gibi tüccar ve yolcuların konakladığı yerler, alış-verişi canlandırmaktadır. Defterde Halil oğlu Aslıhan Bey'in Göynük'de bağçe adlı bir yerde bir kervansaray yaptırarak 20 akçeye mukataaya verdiği kayıtlıdır (71).

Arka sayfada şehre ait vergi gelir kategorileri gösterilmiştir:

(69) "Elhalet-i hazihi şehirden taşra bir mevzi'de satılır imiş" (T.D. Nr.23). II.Bayezid dönemine ait 913/1507 tarihli içki yasaknamesine rağmen, 1486 tahririnde kayıtlı olan bu meyhane, 1530 tarihli tahrirde yine kayıtlıdır (Bkz. Tablo-III-). Yasaknamenin metni için bkz. *Akgündüz*, 2.Kitap, s.232 v.d.

(70) Ösr-i kovan: Arıcılıkla uğraşan köylüden yılda bir kere ve kovan başına eyaletin kanununa göre alınan vergidir (*Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi*, Haz.Mithat Sertoğlu, İstanbul, 1992, s.11). "(kovan) durduğu yere tâbi'dir. Kimin yerinde bal eyleyse, öşür anundur" (*Akgündüz*, s.58). Göynük'de de uygulanan 892/1487 tarihli Hüdavendigâr Livası kanunnamesine göre; "Ra'iiyetden öşr-i asel, bu sancakda sâhib-i ra'iiyet üzerine kayd olunmuştur. Ammâ öşr-i aselden bedel her bir kovandan bi-haseb'ii-hâsıl ba'zı vilâyetde iki akçe alınur imiş şimdi gine el müceb üzre kayd olunmuştur" (*Akgündüz*, s.183).

(71) T.D. Nr.23.

Tablo-III-

	1486	1530	1573
1. Bâc-ı bâzâr (ve niyabet-i il) ve resm-i kassab(72)	2950	1600	635
2. Hassa-ı bağ, 3 aded	100	100	100
3. 'An tarla (73), 5 mud (74) hinta (buğday)	?	140	140
4. Ding (75) ve bir hassa tarlanın Defter-i Çakır'a yazıldığı; ancak Kirmasti defterine yazılmadığı Köhne defterde kayıtlıdır. Hinta 6 mud	?	245	245
5. Kiremidlik	30	30	30
6. Resm-i zemin (76), 4 kıta	40	40	40
7. Mukata'a-i resm-i ganem (77) ve resm-i ' arusâne (78)	1600	400	200
8. Resm-i keyl (79)	700	500	200
9. Meyhane	1000	1000	--
10. Gerdek değeri (80) ve kınalık rüsumu	200	200	--
11. Aslıhan Beğ bin Halil, nefis-i Göynük'de bir kervansaray bina etmiş ve 20 akçe mukata'a- ya vermiş Resm-i kervansaray-ı Aslıhan Beğ	20	20	20
12. İhtisab-ı Göynük	500	800	--
13. Asiyâb-ı Mustafa bin Ali, hacır (kira) Resm-i Asiyâb (81)	--	--	90
14. Yaylak-ı Kara-bınar(82) fisene	--	--	300
Toplam (83)	7990	7324	2000

(72) "Boğazlanan dört koyuna bir akçe olmak üzere Hüdavendigâr hükmü var diyü kayd olunmuş der-Defter-i Köhne" (T.D. Nr.23).

(73) 'An tarla; tarla gelir miktarının tamamının değil, belirli bir hissesinin tasarruf edildiğini belirtmek amacıyla kullanılmıştır (Bkz. İlhan Şahin, "Tımar Sistemi hakkında bir risale", İ.Ü.E.F.T.D., İ.H.Uzunçarşılı Hatıra Sayısı, 32, (İstanbul 1979), s.931; İnalçık, Suret-i Arnavid, s.XXIV v.d.

(74) Müd:Osmanlı Devletinde eskiden herbiri dörder şinikden meydana gelen 20 kileye müd deniyordu. Müd, bölgelere göre farklılık gösteriyordu. Bursa, İstanbul ve Edirne müdleri aynı değildi. Bir görüşe göre normal bir insanın iki avuç dolusu meblağ olarak açıklanmaktadır (Bkz. Akgündüz, s.56).

(75) Ding (Dinek): Çeltiği kabuğundan ayıran değirmen.

(76) Resm-i zemin: Dönüm vergisi olup reyanın ekip biçtiği toprağın her bir dönümü için alınan vergidir. Toprağın verimine göre 2,3 veya 5 dönümden 1 akçe olarak alınır (Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi, s.11).

(77) Resm-i ganem: Koyun vergisidir. XVI.yy'da iki koyun veya keçiden bir akçe alınır (Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1954, C.III, s.30; Akgündüz, s.55). Koyunlar kuzuladıkları sırada, otlayan kuzularla birlikte sayılır. Vergi Nisanla Mayıs arasında alınır. Koyunların sahibi kimin raiyetinde ise vergiyi de o alır (T.O.E.M. Süleyman Kanunnamesi, s.30); Çoşkun Üçok, *Osmanlı Devleti Teşkilatında Tımarlar II*, Ankara, 1944, Ayrı basım,s.7.

(78) Resm-i 'Arus (Gerdek Resmi): Evlenen kadınların erkeklerinden alınan (Bad-ı hava cinsinden) bir vergi çeşididir. Bu vergi evlenen kadının müslüman veya hıristiyan oluşuna; dul veya kız oluşuna göre değişiklik gösteriyordu. Evlenen müslüman kadın, bakir ise 60, dul ise 30 akçe tımar, zeamet ve has sahipleri tarafından alınır (Pakalın, C.III, s.29; Sofyalı Ali Çavuş, s.9 v.d.). Ayrıca bkz. Akgündüz, s.59 v.d.; Süleyman Kanunnamesi, T.O.E.M ilaveleri, s.38 v.d.

(79) "Gelene gidene harc olandan ma'adasın subaşı tasarruf edermiş" (T.D. Nr.23).

(80) "Gerdek resmi bakire kızdaki raiyyet sahibinindir, ana hükm oluna. Ve eğer süvarinin kızı çıkarsa, gerdek değerini subaşı alar; subaşı eli altında ise ve illâ sancakbeği alır. Yörükde lâ-mekân olduğu sebepten atasına tâbi'olmakda bâkire ile seyyibe birdir"(Akgündüz,s.60)

(81) Değirmenlerden alınan vergidir. Bir yıl aralıksız işleyen değirmenlerden 60, altı ay işleyenlerden 30, üç ay işleyenlerden ise 15 akçe alınır (Pakalın, C.III, s.29). Bununla birlikte para yerine hububat da alınabiliyordu. Bu vergiyi Sipahi alıyordu. Vakıf değirmenlerinin vergisinin ise ancak yarısını alabiliyordu (Süleyman Kanunnamesi, T.O.E.M.,s.31 v.d.). Bolu Sancağında, "kanun-ı mukarrer üzerine yılda yürüyenden Bursa müddiyle bir müd buğday ve bir müd arpa alına. Ve altı ay yürüyenden anun nısfı alına ve sel değirmenlerinden yürüdüğüne göre alına" (Bkz.Akgündüz,s.56).

1486 ve 1530 tarihli tahrirlerde, bazı sipahilerin reayaların resmi çiftini (84) ve resm-i ganemini tasarruf ettikleri; bu yüzden sipahi tumarından bu vergilere dair defterde kayıt bulunmadığı belirtilmektedir (85).

(82) Beğlik yerlerinden gayri yerdir,Değirmenözü ve Yuvalak özü tâifesi buraya yaylağa çıkmaktadır (Barkan-Meriçli,s.508)

(83) İlk iki yekunu ile defterdeki toplamı birbirini tutmamaktadır.

(84) Resm-i çift; arazi vergisidir. Buna çift akçası da denilirdi. Kanunen iki öküzle işlenebilecek yer çift kabul ediliyordu. Ancak bölgelere göre değişiklik gösteriyordu. Her yerin defterinin arkasındaki kanunnameye resm-i çift ne miktar yazılmışsa o miktar alınırdı (Pakalın, C.III, s.30). Göynük'de de uygulanan 1487 tarihli Hüdavendigâr Livası kanunnamesine göre;"Resm-i çift, tamam çiftlik üzre çift kayd olunan ra'iiyetden otuzüç akçedir" (Akgündüz, s.180; Üçok, s.4).

(85) T.D. Nr.23.

B-YENİCE-İ TARAKLU KENTİNİN EKONOMİK YAPISI

Yenice-i Taraklu ile Göynük birbirine yakın ve bağlantısı olan iki yerleşim yeridir. Osmanlı Devletinde yollar; sağ kol, sol kol ve orta kol olmak üzere üçlü sistemle birbirine bağlanmıştır. Orta kol, Üsküdar'dan başlıyor, Gebze, İzmit, Sapanca, Geyve, Göynük ve Bolu'dan geçerek devam ediyordu (86). Yenice-i Taraklı da Geyve'ye bağlı bir yerleşim birimi olduğuna göre, bu yol Taraklı'ya ekonomik önem kazandırıyor. Yol, ticari bir öneme sahipti. Taraklı'da 5 hanın yapılmış olması da bunu göstermektedir (87).

Ormanlarla kaplı dağları, Taraklı'ya hem şirin bir görünüm kazandırıyor hem de, ham ve işlenmiş orman ürünleriyle büyük bir gelir sağlıyordu. Ayrıca Taraklı avcılık için de elverişli bir ortama sahip bulunuyordu.

Taraklı, özellikle ismini de aldığı Tarak ve kaşık imalatıyla ünlüydü. İşlenen şimşir ağaçları Arabistan'a ve İran'a ihraç ediliyordu (88).

Taraklı ve Göynük'ü aynı zamanlarda gezmiş olan Evliya Çelebi, Göynük'de 75 dükkanın varlığından söz ederken, Taraklı'da 200 dükkanın bulunduğunu belirtmektedir. Bu bilgi, Taraklı'daki ekonomik yaşamın daha canlı olduğunu gösteriyorsa da bunu kuşkuyla karşılamak gerekmektedir (89).

Bağlık, bahçelik, ormanlık ve sulak bir yerleşim yeri olan Yenice-i Taraklı; tarıma elverişli toprakları, hayvancılığa elverişli yaylalarıyla dışarıdan nüfus çeken bir görünüme

(86) Hallaçoğlu, s.96.

(87) Evliya Çelebi, s.680.

(88) Evliya Çelebi, s.680.

(89) g.y.

sahipti(90). Nitekim Kanuni Sultan Süleyman döneminden II.Selim dönemine gelinceye dek geçen 43 yıl içinde hane sayısında, doğum oranının yüksekliği ile açıklanamayacak ölçüde bir artış kaydedilmiştir (91).

Yaylalarında yapılan hayvancılık, yaşama bir hareketlilik katıyor, hayvansal ürünler pazarda değerlendiriliyordu.

Haftanın belirli günlerinde kurulan pazara çevre köylerden gelen halk yetiştirdiği ürünleri, el emeği ile yaptıklarını getiriyor, gelir elde ediyordu. 1870 Tarihli Hüdavendigâr Salnamesinde, Taraklı'daki pazarın, pazar günü kurulduğu kayıtlıdır (92).

Yenice-i Taraklı'nun II.Bayezit dönemi ile II.Selim dönemi bâc-ı pazarının miktarı arasında bir değişiklik yoktur (93). Aradan geçen süreye rağmen bâc-ı pazar miktarında değişikliğin olmayışı, pazarın ticari hacminin değişmediğini; küçük, kendi içine kapalı, sakin bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

İhtisab vergisinde (94) ise, 100 akçelik bir artış gözlenmektedir. II.Bayezid döneminde hasıl 1100 iken II.Selim döneminde 1200'e çıkmıştır. Resm-i keyl de 500 akçeden 650 akçeye çıkmıştır (95).

(90) Taraklı'nın kuzeyinde, Katırözü Platosu, Çaltepe, Ziyarettepe; güneydoğusunda Çataldağ tepesi hayvancılığa elverişli yaylalarıdır.

(91) Bkz., Tablo II.

(92) Y.A., C.9, s.6460.

(93) Bkz. Tablo-IV-

(94) II.Bayezid dönemi tahririnde, sözedilen ihtisabın kapucu Mustafa'ya ve Hasan'a sadaka olduğu kayıtlıdır (Barkan-Meriçli, s.341).

(95) Bkz. Tablo-IV-

Bağ, bostan ve bahçelerde yetiştirilen taze meyve ve sebzeler ile tahıl üretimi yaygın olan Taraklı'da, Göynük'de olduğu gibi pazara getirilen ürünlerin başında buğday, arpa ve yulaf geliyordu.

Aşağıda Nefs-i Yenice-i Taraklı'nun vergi gelir kategorileri gösterilmiştir:

Tablo-IV-

	I.Bayezid Dön	II.Selim Dön.
1.Mukata'a-ı dekâkîn	60	--
2.Hınta 13 mud (42 kile)	--	252
3.Şa'ir(Arpa) 6 mud,(30 kile)	--	90
4.'Alef 3 mud, (20 kile)	--	30
5.Öşr-i za'fran	50	99
6.Öşr-i bostan (ve bağçe)	150	40
7.Taşlık	100	100
8.Resm-i keyl (Padişahın hük- müyle,gelen giden kimseler için sarfedileceği,arta ka- lanın ise subaşı tasarru- funda olduğu kayıtlıdır).	500	500
9.Bâc-ı bâzâr	1000	1000
10.İhtisab-ı bâzâr-ı Yenice	1100	1100
11.Asiyâb-ı cedîd-10 kile hın ta,10 kile şa'ir(fi mâh 10)	50	50
12.Tayyarât(Bâd-i heva ve resm-i arûs ve destbânî ve tapû-yi zemîn)	200	200
13.Resm-i çift ve gayruhu	--	169
14.Burçak 10 kile, kıymet	--	30
15.Mahlût 40 kile,kıymet	--	120
16.Öşr-i küvâre	--	90
17.Asiyâb-ı Murad bin Ahmed ve Mehmed birader-eş,resim	--	60
18.Asiyâb-ı Murad bin Ahmed ve Mehmed el-mezbûrân, resim	--	30
19.Asiyâb-ı Mustafa bin Hacı Ali (Bu değirmenin geliri Kil-beleni ılıcası yararına vakfedilmiştir), 3 ha- cer, fi 60	--	180
Toplam	3790	4440

Görüldüğü gibi şehrin ekonomik yapısında büyük bir gelişme gözlenmemiş, sabit denilecek kadar ufak değişiklikler olmuştur.

Tarak ve kaşık imalatıyla adını duyuran Yenice-i Taraklı, işlediği tahtaları ihraç ederek ek gelir elde ediyordu. Sık ağaçlarla kaplı ormanlarının sağladığı avantajı sonuna dek kullanan Taraklı, çevre şehir ve kasabaların kereste ihtiyacını da karşılıyordu.



III-GÖYNÜK ve YENİCE-İ TARAKLI'DAKİ VAKIFLAR

A-VAKIF SİSTEMİ ve ŞEHİRLEŞMEDEKİ ROLÜ

İslamda, hukuki bir akit olan vakıf, sevap işlemek amacıyla menkul ve gayr-ı menkul mülk veya emlakın, dini, hayri veya sosyal bir amaç için sonsuza kadar tahsis edilmesidir (96). Vakfedilen mülk, artık kişisel mülk olmaktan çıkıyor, yararı Allah'ın kullarına dokunmak üzere, Allah'ın mülkü hükmüne giriyordu (97).

Türk vakıfları Şer'i kanuna bağlı olarak sosyal bir amaç doğrultusunda yapılmış bütün girişimleri, bütün sosyal yardım işlerini içine alıyordu (98). Türkler, bu vakıflarda islami prensipleri, kendi eski gelenekleriyle birlikte uyguladılar. Örneğin eski Türklerdeki şölen ve han-ı yağma geleneği, bedava yemek dağıtan yerlerin yaygın olarak vakfedilmesiyle kendini gösterdi (99).

Vakıf sistemi, Batıda da "Foundation" adı altında görülmektedir (100). Dolayısıyla vakıf, islami bir kurum değildir (101). Ancak, islami bir niteliğe bürünmüş; kişi öncelikle Allah'a daha yakın olabilme arzusuyla mülkünü vakfetmiştir.

(96) Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", *İ.A.*, Vakıf kurumunun kökeniyle ilgili çeşitli nazariyeler hakkında bkz.Fuat Köprülü, "Vakıf Müessesesinin hukukî mahiyeti ve tarihî tekâmülü", *V.D.*, 2(Ankara 1942),s.3-10.

(97) Hilmi Ziya Ülken, "Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği", *V.D.*, IX(Ankara 1971), s.16.

(98) Ülken, s.15.

(99) Yediyıldız, "Vakıf", *İ.A.*

(100) Ülken, s.15.

(101) Köprülü, s.10.

Bununla birlikte, sosyal, kültürel (102) ve ekonomik amacın güdüldüğü de görülmektedir. Şehrin bütününe ilgilendiren her türlü hizmet; okul, kitaplık, cami, hastane, imaret, han, çeşme v.b. vakıf kanalıyla yapılmıştır. Böylece bir görev yerine getirilirken ekonomik sorunlara da kısmen çare bulunmuş oluyordu (103).

Osmanlı toplumunda vakıflar, dinsel bir kurum olmaktan çok, beledi niteliğe sahip sosyal bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır (104).

Gerçekten de şehirlerin kurulup, gelişmesinde vakıfların büyük rolleri olmuştur. Genellikle bir cami etrafında kümelenen evlerden oluşan mahallelerdeki bu camilerin inşası ve bunlara yapılan vakıflar, şehir ve kasabaların kurulmasında başlıca etken olmuştur.

Anadolu'da müslüman kültürün yayılmasından sonra, cami, medrese, hastane, kervansaray gibi dinsel bir kurumun yararına, toplumsal amaçlı olarak, islami vakıflar kurulmaya başlandı (105).

Moğol istilasının Anadolu'da yarattığı güvensiz ortamda aileler, çocuklarının geleceğini güvence altına alabilmek düşüncesiyle mülklerini vakfetme yoluna gittiler (106). Vakıf kurucu

(102) Halim Baki Kunter, "Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri", *V.D.*, I(Ankara 1938), s.101.

(103) Doğan Kuban, "Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler", *V.D.*, VII(Ankara, 1968), s.46.

(104) Osman Ergin, *Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, İstanbul, 1936, s.46.

(105) Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul, 1979, s.180.

(106) Cahen, s.181. Vakıf araziden vergi alınamaz, müsadere edilemezdi. Vakıf sahibi gelirinin belirli bir miktarını kendisine ayırır, geri kalanını ise arzu ettiği bir kuruma vakfederdi. Bu vakıf arazi babadan oğula geçerdi.

aileler, mülklerini vakfetmekle, onları hukuki olduğu kadar siyasi açıdan da bütün saldırılara karşı koruyor ve aile mülkünün parçalanmasını önüyorlardı.

Anadolu'ya gelen Türkmenler ise uçlarda bulunan zaviyelerin çevresine yerleşip bu kurumlara ait vakıf gelirlerinden yararlanarak yaşamlarını sürdürdüler (107).

Türkmenlerin yanısıra Anadolu'ya çok sayıda gelen şeyh ve dervişlerin bir kısmı, gazilerle birlikte "memleket açmakla" ve "futuhat yapmakla" uğraşmışlar; bir kısmı da uçlardaki köylere, boş ve tenha yerlere yerleşerek, müridleriyle birlikte ziraat ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Bunların kurdukları zaviyeler sayesinde boş ve tehna araziler mamur bir hale geliyordu. Bu zaviyeler, ordulardan daha önce sınır boylarında kurulmuş olduklarından fetihlerde akıncılara yol gösteriyorlardı (108). Nitekim Göynük ve Yenice-i Taraklu'ya yapılan akınlarda, Sakarya nehrinin geçidini Beş Taş (Beşiktaş) Zaviyesi Şeyhi göstermiştir (109).

Kısa sürede büyük bir impatorluk haline gelen Osmanlıların bu başarısında vakıf kurumlarının önemli rolü olmuştur. Fethedilen ülkelerde sayısız vakıf teşkilatı kurularak, bu teşkilatların masraflarını karşılamak amacıyla da fethedilen toprakların bir kısmı vakıflaştırılıyordu. Bu vakıflar sayesinde, Türk göçmenler yerleştikleri bölgelere Türk kültürünü taşıyorlardı.

Vakıf sistemini Selçuklulardan devr alan Osmanlılar, onu iyice mükemmelleştirdiler. Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Anadolu Eyaletinde çok sayıda cami, mescid, medrese, zaviye, imarethane, han ve kervansaray vakıf yoluyla kuruldu (110).

(107) Halime Doğru, *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, İstanbul, 1992, s.68.

(108) Ömer Lütfi Barkan, "Vakıflar ve Temlikler I", *V.D.*, 2(Ankara 1942), s.290.

(109) Aşıkpaşazade, s.12'de Beşik Taş Tekkiyesi; Asım, s.585'de ve Neşri, s.91'de Biş Taş Zâviyesi olarak geçmektedir.

(110) Yediyıldız, "Vakıf", *İ.A.*

Bir taraftan dinî ve ilmi kurumları yaşatmak ve devamlılığını sağlamak, diğer yandan insanlara muhtaç oldukları başka hizmetleri sunmak; onların vergi mükellefiyetlerini karşılamak, fakir ve muhtaçları doyurmak, hasta insan ve hayvanları tedavi etmek, şehri temiz tutmak gibi sosyal amaçlarla kurulmuş olan vakıfların, Osmanlı sosyal yaşamında önemli rolleri olmuştur.

Osmanlı Devletinde vakıfların çoğunu zirai gelirler oluşturuyordu.

Mevcut ve mahsul veren toprakların, bölgelere göre % 20-30'unun vakıf olması da bunu göstermektedir. Para ve bina gelirleri ise daha az bir paya sahipti (111).

Kurucusunun kimliğinin ve vakfın kurallarının yazılı bulunduğu belgelere "vakfiye" deniyordu. Bunlar şahitlerin huzurunda düzenleniyor ve mahkeme kütüğüne geçiriliyordu. Burada, vakfi kuran kişinin adı, sanı, vakfedilen mal veya paranın cinsi, miktarı, elde edilecek gelirle ne yapılacağı gibi konular yazılı bulunuyordu (112).

Devlet topraklarının vakfa çevrilmesi, devlet gelirlerinin mültezimlerin eline geçmesi ve mültezimlerin kötü uygulama ve suistimalleriyle bozulan toprak düzeni vakıfların da işleyişini bozmuş, dağılmasında etken olmuştur.

B-GÖYNÜK'ÜN VAKIFLARI

1-Kentteki Vakıflar

Kentteki vakıf eserler cami ve mescidler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu vakıf eserlerin

(111) *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi*, Haz.Mithat Sertoğlu, İstanbul, 1992, s.51.

(112) Tarih ve sosyoloji açısından büyük öneme sahip bulunan vakfiyeler, genellikle kağıt veya deri üzerine nadiren de taş üzerine yazılmıştır (Bkz.Kunter,s.116; Ülken, s.16).

akarlarını ise hamam, değirmen, bağ yeri, önceden mülk olan ancak daha sonra cami veya mescid yararına vakfedilmiş bulunan toprak parçaları, çiftlikler, bahçeler, evler, dükkan gelirleri, para vakıfları (113) oluşturmaktadır.

Kentte bulunan vakıf eserlerinin bazılarının gelirleri kent dışındadır. Buna güzel bir örnek olarak Süleyman Paşa Camii'ni gösterebiliriz. Bu caminin, kentte hiç vakfi bulunmamaktadır; tüm gelirini kırsal kesimdeki vakıflar oluşturmaktadır.

Diğer taraftan, XVI.yy başlarında, Göynük kentinde bulunan vakıf sahiplerinden avarız talep edilmesi dikkat çekicidir. Kentteki vakıf sahiplerinin şikayeti üzerine, İstanbul'dan Göynük kadısına bir Hükm-i Şerif gönderilmiştir (114). Bu Hükm-i Şerif'de, atadan beri "ehl-i berat" olup vakıf tasarruf edenlerin, eğer ellerinde avarız alınabilecek yerleri yoksa kanuna uygun olarak, bunlardan avarız alınmaması gerektiği bildiriliyordu.

Kentte bulunan vakıf gelirleri şunlardır:

(113) Osmanlı Devletinde para vakıfları Fatih Sultan Mehmed zamanında başlamıştır. Ancak daha önce de yeniçeri kışlalarında bulunan ve "yardım sandığı" olarak anılan sandıklardaki paralar faize veriliyordu. Ayrıca esnafların da kendilerine özgü sandıkları vardı. Bu yardım sandıkları faizli borç verme kurumlarına öncülük etmiştir. Önceden beri, halkın etrafında toplandığı mahalle ve caminin bir "avarız akçesi sandığı" bulunurdu. Bu sandığın sermayesini hükümet ve belediye değil, bir daha geri almamak üzere halktan kişilerin verdiği paralar oluştururdu. Verilen paralar nemalandırılarak, faizinin bir kısmı, mahallenin işlerine bir kısmı da ibadethanelerin ihtiyaçlarına, fakir ve muhtaç kişilere ayrılırdı. Görüldüğü gibi Osmanlı Devletinde "ribh" veya "faide" olarak adlandırılan faiz, Kur'an'daki kat kat faizi ifade eden "riba"dan ayrı olarak düşünüldüğünden, paranın vakfedilmesinde şerri bir sakınca görülmemiştir (Bkz. Neşet Çağatay, *Makaleler ve İncelemeler*, Konya, 1983, s.159 v.d.).

(114) Hükm-i Şerif'in asıl metni için bkz. EK I.

a. Hamam ve Değirmen

Nefs-i Göynük'de günlük 16,5 akçelik geliri olan bir hamamın bulunduğu ancak daha sonra bu hamamın harab olduğu ve yerine çifte hamam inşa edildiği ve giderlerinin vakıf gelirinden karşılandığı Kirmasti Defterinde kayıtlıdır. Ayrıca yine aynı defterde, iki değirmenin olduğu ve bunlardan birinin nazırın (115) tasarrufunda bulunduğu kayıtlıdır. Köhne Defterde (116) ise sözedilen hamamın yine günlük 16,5 akçe üzerinden tasarruf edildiği ve değirmenin de halen nazırın tasarrufunda bulunduğu kayıtlıdır (117).

	Kanuni Dön.	II.Selim Dön.
Hamamın yıllık geliri	5940	5940
Değirmenin yıllık geliri	800	800
Yaklaşık 2 dönüm olan harab bağ yeri	20	20
Sözedilen Camii'nin mukata'aya verilen eski hamam yeri	10	10
	+	+
	-----	-----
	6770	6770

Vakfın gelirlerinde Kanuni Döneminden II.Selim Dönemine gelinceye kadar herhangi bir değişiklik olmamıştır.

(115) Mütevelliilerin vakfa ait işlerini kontrol eden, mütevellilerden daha yüksek dereceli görevliye nazır adı verilirdi (Bkz. Ülken, s.16).

(116) Yeni bir tahrir yapılacağı zaman İlyazıcı o bölgeye ait bir evvelki Tahrir Defterini de beraberinde götürürdü. O tahrirden bu yana meydana gelen değişiklikler, gerekli açıklamalarla yeni tahrire kaydedilirdi. Tahrir sona erdikten sonra bir evvelki defter "Atfık", yenisi ise "Cedfid" adıyla anılırdı. Tahrir bir daha tekrarlanırsa Cedfidled, Atfık; Atfıklar de "Köhne" adını alırdı (*Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi*, s.83).

(117) T.D. Nr.453.

b.Akşemseddin'in Vakıfları

Gerçek adı Şeyh Mehmed Şemseddin bin Hamza olan Akşemseddin, giysilerinin renginden dolayı bu adla anılmıştır. Şahabeddin Suhreverdî'nin soyundan gelen Akşemseddin Şam'da doğdu. İlköğrenimini Amasya'da gördükten sonra Hacı Bayram Veli'den el almak üzere Ankara'ya geldi. Hacı Bayram Veli'nin ölümünden sonra ondan esinlenerek "Bayramiye Tarikatı"nı kurdu. Kendisi de Bayramiye'ye bağlı olan II.Murad onu Edirne Sarayına çağırarak oğlu II.Mehmed'in eğitimiyle görevlendirdi.

İstanbul kuşatmasına katılarak, yaptığı konuşmalarla askerın moralini yükseltti. İstanbul'un alınmasından sonra gördüğü bir düş sonucu, Emeviler döneminde Arap ordusunun İstanbul'u kuşatması sırasında (668), şehit düşen ve peygamberin yakınlarından olan Ebu Eyyub el-Ensari'nin (Eyüb Sultan) mezarını bulduğu ileri sürülmektedir.

Akşemseddin İstanbul'un alınışından sonra bir süre sarayda kaldı. Fatih Sultan Mehmed tarafından önce vezirliğe daha sonra da sadrazamlığa atanan Sinan Paşa'nın (118), özellikle tasavvufa karşı çıkanların kışkırtmaları sonucu, görevinden alınarak hapsedilmesi üzerine Akşemseddin de dahil olmak üzere İstanbul uleması ayaklanarak, Sinan Paşa'nın hapisten çıkarılmaması halinde bütün kitaplarını yakmakla ve devleti terk etmekle padişahı tehdit ettiler. Bunun üzerine Sinan Paşa hapisten çıkarılarak, kadılık ve müderrislik göreviyle Sivrihisar'a sürüldü. Akşemseddin de İstanbul'dan ayrılarak Göynük'e geldi. Akşemseddin'in Göynük'ü seçmesinin nedeni II.Murad nişanyla kendisine burada mülk verilmiş olmasıdır (119). Bir daha İstanbul'a dönmeyen Akşemseddin Göynük'de ölmüştür. Ölümünden 5 yıl sonra,burada kendisine altıgen planlı taştan bir türbe yapılmıştır. Türbe halen ayaktadır.

(118) Sinan Paşa, İstanbul'un ilk kadısı olan Hızır Bey'in oğludur ("Hızır Bey", *İ.A.*, C.VI, s.471).

(119) Bkz. T.D. Nr.453.

Akşemseddin'in tıp ve tasavvufia ilgili çalışmaları vardır. Tıpta sağlığın korunması, ilaç yapımı v.b. konular üzerinde durmuştur. Bu alandaki en önemli eseri Maddet al-hayat'dır. Akşemseddin'in ikinci kurucusu olduğu Bayramiye Tarikatı dolayısıyla ünü oldukça geniş bir alana yayılmış ve etkisi çağlarca sürmüştür. Tasavvufia ilgili olarak Arapça yazılmış olan Risaletü'n-Nuriyye ve Def-i Matain adlı eserleri önemlidir. Tasavvufia ilgili risaleleri de bulunmaktadır. Ayrıca "Şemsi" mahlasıyla şiirler de yazmıştır (120).

Akşemseddin'in vakıflarının bir kısmı kentin dışındadır. Ancak bütünlük sağlanması açısından kırsal kesimdeki vakıflar da burada gösterilmiştir.

Akşemseddin, Göynük kentinde iki değirmen ile caminin yakınındaki bir parça yeri (121) "tarık-i şirâ" ile mülk edinerek vakfetmiştir. Ayrıca Gölözü Mezrasında bulunan Yorgi Çiftliğini de vakfetmiştir. Vakfın mutasarrıfları ise oğulları Sadullah Çelebi, Fazlullah, Emrullah, Mehmed ve Nasrullah'dır. Bu şekilde mutasarrıflık hakkı babadan oğula geçerek devam etmiştir.

Yine, Gölözü'ne bağlı bulunan ve Papasoğlu yeri olarak bilinen yerin, Şeyh Şemsüddin'in oğlu Sadullah Çelebi'nin eşi Hafsa Hatun'un "tarık-i Şirâ" ile mülkü olduğu kayıtlıdır. Hafsa Hatun öldükten sonra bu yerin mülkiyeti oğlu Mevlânâ Abdülkadir Çelebi'ye geçmiştir (122).

c. Mescid Vakıfları

Kanuni Sultan Süleyman Döneminde düzenlenen tahrirde üç mahalle mescid adıyla

(120) "Akşemseddin", *İ.A.*, C.I, s.230 v.d., "Sinan Paşa", *İ.A.*, C.10, s.66 v.d.; Evliya Çelebi, s.678; *T.D.Ü.A.*, C.I, s.187.

(121) Burada yer olarak nitelendirilen alan bir zirai sahadır.

(122) T.D. Nr.453.

kayıtlıdır (123). Bunlar Mescid-i Yayabaşı İlyas, Ali Beğ Mescidi ve Mescid-i Mukbil'dir. Bu mahallelerden ilk ikisinin diğer adı Babaylar'dır. Ak-Sunkur olarak geçen üçüncüsü ise, II.Selim Döneminde düzenlenen tahrirde tek isim altında Mescid-i Şihlar olarak geçmektedir. Yine bu tahrirde Mahalle-i Mu'arrif, Mescid-i Muarrif olarak geçmektedir (124).

Genellikle mahalleler mescidlerin etrafında oluşmuş ve onların adıyla anılmıştır. Mescidlerin bazıları, onları yaptıranların ismiyle anılmış; o mescid çevresindeki mahalle de bu adı almıştır.

Mahalle aralarında bulunan, küçük mabed niteliğindeki bu mescidler ahşaptan yapıldığı için günümüze kadar ulaşamamıştır (125).

Mahalle halkının tahsis ettiği vakıflarla, mescidlerin ihtiyaçları ve orada görevli bulunanların maaşları karşılanmıştır.

Kadrosu en az, imam, müezzin ve farraştan ibaret bulunan mescidlerin gelir kaynaklarını oluşturan vakıflar, mahallenin ekonomik durumuna göre değişiklik gösteriyordu. Mescidin halı, kilim v.b. ihtiyacı, burada namazı kılınan cenazelerin aileleri tarafından yapılan bağışlarla karşılanıyordu (126).

(123) T.D. Nr.166.

(124) Bkz. s. 35.

(125) C.Esad Arseven, "Mescid" mad., *Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul, 1966, III/15, s.1308. Mescidin kökeni hakkında bkz.Johs Redersen, "Mescid", *İ.A.*, VIII, s.1 v.d. Anadolu'daki ve Rumeli'deki Türk Mescid ve Camileri hakkında bkz.Semavi Eyice, "Mescid", *İ.A.*, VIII, s.101 v.d.

(126) Doğru, s.70.

(i) Yenice-i Mescid: Bu vakıf, Yenice mahallesinin vakfidır. Mescidin imamının Mevlana Muhiddin olduğu kayıtlıdır.

1. Hamza oğlu Mustafa adlı bir kişi şehir civarında Müezzin-yeri olarak bilinen yerin yakınında iki mudluk mülk yerini sözedilen mescide "cihet-i imamet" için vakfetmiştir. Eski imam, yılda bir hatim için, bir vakıf dükkanın gelirini tasarruf etmektedir. Köhne defterde sözedilen dükkanın imam Mevlana Muhiddin'e sadaka olunduğu ve elinde Sultan Bayezid'den beratı bulunduğu kayıtlıdır. Atik Defterde ise, eski durum üzerine, bu yerlere, imam olanların mutasarrıf olduğu ve gelirinin 210 akçe olduğu kayıtlıdır (127).

2. Sevindik oğlu Ömer adlı bir kişi de, bir parça mülk yerini (128) imamlık hizmeti için sözedilen mescide vakfetmiştir.

3. Yine aynı kişi, Göl-özü'ndeki bir parça yerini; imamın, vâkıfın ruhu için yılda bir hatim indirmesi gayesiyle vakfetmiştir.

4. Duman Beğ adlı bir kişi de Nefs-i Göynük'deki iki mülk dükkanını imamlık hizmeti için sözedilen mescide vakfetmiştir.

5. Bahşi Beğ adlı bir başka kişi de Nefs-i Göynük'deki iki mülk dükkanını aynı gayeyle vakfetmiştir.

6. Dursun adlı bir kişi de yine bir mülk dükkanını vakfetmiştir.

(127) T.D. Nr.453.

(128) Bu mülk yerin "Tenaşir" (?) olarak geçen yerle bağlantılı olduğu kayıtlı olmakla birlikte, Tenaşir olarak geçen yerin nerede olduğu kesin olarak belirtilmemiştir.

7. İsmail kızı Safiye adlı bir bayan Nefs-i Göynük'deki bir mülk dükkanını imamlık hizmeti için Yenice Mescidine vakfetmiştir.

8. İnce oğlu Hamza adlı bir kişi de yine müezzin yeri olarak bilinen yerin yakınlarında bulunan bir parça yerini imamlık hizmeti için vakfetmiştir.

(ii) Çeşme Mescidi:

1. Göynük'e bağlı, Hisar-özü'nde bir çiftlik yer, Esredik karyesinde Kayı Şeyh yeri olarak bilinen yer ile mescid yakınındaki dört dükkan ve bir bostanlığın Çeşme Mescidinin vakıfları olduğu kayıtlıdır (129).

Masraflar:

Ramazan ayında bir hatim indirmek şartıyla çiftliklerin gelirinin üçte ikisi ile bir dükkan imamın, gelirin üçte biri de müezzinin tasarrufundadır.

2. Çeşme Mescidinin yakınındaki bir ev içindeki hizmetlileriyle birlikte vakf-ı hâdistir.

3. Mescidin aydınlatılması için, Nefs-i Göynük'deki bir bağ, Kazancı Tanrıvermiş tarafından vakf-ı hâdistir.

4. İmamla müezzinin tasarruf etmesi için, sözedilen mescidin yakınındaki bir dükkan Hacı Ali adlı bir kişi tarafından vakf-ı hâdistir.

5. Nefs-i Göynük'de Hacı Resul adlı bir kişi, bir dükkan ile 500 akçe vakfetmiştir. Dükkanın kirasından ve 500 akçenin gelirinden sağlanan paranın 90 akçesi imam ile müezzine yılda bir

(129) Defter-i Köhne'deki bu bilgiler, Defter-i Çakır'dan aktarılmıştır (Bkz.T.D. Nr.453).

hatim indirmeleri için, kalan paranın yarısı mütevellilik (130) hizmeti, diğer yarısı da vakıf yararına ayrılmıştır (131).

6. Yine Nefs-i Göynük'de Mustafa oğlu Pîrî, mescidin aydınlatılması için, 500 akçe vakfetmiştir.

7. Nefs-i Göynük'de yine aynı amaç için Polad oğlu Üstad Ahmet, bir dükkan vakfetmiştir.

8. Nefs-i Göynük'de İlyas oğlu Hacı Musa da vakfin aydınlatılması için gerekli yağın sağlanması amacıyla bir dükkan vakfetmiştir.

9. Nefs-i Göynük'deki Çeşme Mescidi Mahallesinde Yakub oğlu Mustafa adlı bir kişi iki evi bahçesiyle vakfetmiştir. Yıllık gelirden 18 akçesi "çerağ yağı" için, 12 akçesi "çerağ uyararı" için harcanması geri kalanın ise evlerin yararına ayrılması istenmiştir.

10. Nefs-i Göynük'de Abdullah kızı Şahî Hatun adlı bayanın Çeşme Mescidi imamına her yıl, kendi ruhu için bir hatim okumak üzere 300 akçe vakfetmiştir.

11. Şehir civarında Bahşayış oğlu Seydi Ali Fakih adlı kişi Usul-oğlu mezra'asındaki buçuk mudluk mülk yerini, bu kişi Usul-oğlu mezra'asındaki buçuk mudluk mülk yerini, buçuk mud buğday ile, imamlık hizmeti için, Çeşme Mescidine vakfetmiştir.

12. Nefs-i şehirde, Karagöz oğlu Ahmed, Çeşme Mescidinin imamına 500 akçe vakfetmiştir. Bu 500 akçenin "rıbhını" imam olanların tasarrufuna bırakmıştır.

(130) Vâkıfın ileri sürdüğü şartlara göre vakıf işlerini yönetmek üzere tayin edilen kimseye müteveli bu göreve de mütevellilik adı verilirdi (Ülken, s.16).

(131) Sözedilen vakıf için vakıfname ve şer'i hüccet düzenlenmiş ve bu deftere kayd edilmiştir (Bkz. T.D.Nr.453).

13. Nefs-i şehirde, İshak oğlu Hacı Halil, bir dükkân ile 500 akçe vakfetmiştir. İmam elde edilen gelire, her sabah bir "Aşır-ı Kur'ân" okumak şartıyla mutasarrıfdir.

14. Nefs-i şehirde, Gökçe oğlu Hasan'ın evinin yakınındaki bahçe mesciddeki görevliler için vakfedilmiştir.

15. Nefs-i şehirde, Ebri oğlu Mustafa, mescidin müezzini için bir dükkân vakfetmiştir.

d. Sonradan Kurulan Vakıflar (132)

(i) Hacı Pîr Ahmed Vakfı: Nefs-i Göynük'deki Yayabaşı Mescidi Mahallesi için, haric-ez-defterden (133);

1. Değirmen-özü'nde iki kıta yer,
2. Alişar'da bir kıta yer,
3. Ve nakid, 300 akçe.

(132) Sonradan kurulan vakıflar için bkz.Meriçli,s.578 v.d.

(133) Tahrir ve Tevzi sırasında, bazı köyler ve mezra'alar yanlışlıkla kimseye tahsis edilmediğinde, İcmal ve Mufassal Defterlerde de yazılı olmayacağından tahrir dışında kalır. Tahrir ve Tevzi tamamlandıktan sonra bazı köylerin ve mezra'aların sınırlarının dışında, hiçbir yere ve kimseye aid bulunmayan bu yerler ile birlikte; bozkır, ormanlık, dağlık ve tepelik yerlere gelen göçmenler, buralara yerleşerek mezra'a veya köy oluşturlarsa, bu mezra'a ve köyler de "Haric Ez Defter" olarak kaydedilirdi. Yeni bir tahrir için İl Yazıcı gelinceye kadar Mevkufat Eminleri tarafından hazine adına bu yerlere el konularak, Haric Ez Defter'dir diye isteyenlere dirlik olarak verilebilirdi (*Ali Çavuş Kanunnamesi*, s.107). Haric ez Defter deyimi, arazi için olduğu gibi reaya için de kullanılıyordu (*İnalçık, Arnavid*, s.XXVI).

Yukarıda sözedilen mezarların geliri, Yayabaşı Mahallesi Mescidinin imamı, yılda dört hatim indirmek üzere mutasarrıfıdır. Ayrıca, her gün vâkıfın ruhu için Yâsîn Sûresini okuyacaktır.

Alişar'daki mezranın geliri ile sözedilen Mescidde iki mum yakılacak ve kalan miktar mescidin yararına ayrılacaktır.

Ayrıca yukarıda sözedilen 300 akçenin faizine mescidin aydınlatılmasıyla görevli olan kişi mutasarrıf olacaktır diye vakfiye'de şart koşulmuştur.

(ii) Hasan Vakfı: Nefs-i Göynük'deki bu vakfın gelirleri arasında;

1. Göynük yakınındaki, Göl-özü'nde bulunan zemîn-i Bağburnu ve Köpri-başı,
2. İki kıta bahçe,
3. Sözedilen yerde, 1/6 hisse değirmen yer almaktadır.

Vakfiye-i Şeriyye'de, bu yerlerin gelirlerinin vakıf sahibinin oğullarına ve oğullarının oğullarına ayrıldığı; neslin son bulması durumunda ise ulemaya verilmesi şartı getirilmiştir.

(iii) Mazlume Hatun Vakfı: Göynük'deki bu vakfın gelirleri ise;

1. Nefs-i şehirdeki Zemîn-i Mazlume,
2. Benefşe (Menekşe) Bağı olarak bilinen bir kıta bağ,
3. Benefşe yeri olarak bilinen bir kıta yer.

Mazlume Hatun, bu arazileri, üzerindeki meyve ağaçlarıyla birlikte Hanife Hatun ve Han-zâde Hatun'a vakfetmiştir. Bunların ölmesi durumunda oğulları vakıf gelirinden yararlanabileceklerdir. Soyları tükendiğinde ise Cami-i Şerif imamı mutasarrıf olacaktır. Vakfiye-i Şerriyye'de her mutasarrıf olanın her yıl 12 Yâsîn sûresi okuması şart koşulmuştur.

Görüldüğü gibi kentte oldukça çok vakıf bulunmaktadır. Cami ve mescid vakıflarının yanısıra çok sayıda para vakıflarının olması dikkat çekicidir. Para vakıflarında, vakfedilen paranın faizi herhangi bir kuruma tahsis ediliyordu. Dolayısıyla faiz, bir islam devleti olan Osmanlı Devletinde hayır amaçlı olarak kullanılabilirdi.

Diğer taraftan kentte bayanların kurduğu vakıflara da yaygın olarak rastlanmaktadır. Bunlar daha çok ricalin eş ve kızları konumundaki varlıklı hanımlardı.

Şehirdeki vakıf gelirleri arasında dükkânlar da büyük yer tutuyordu. Gerek dükkânlardan elde edilen gelir, gerekse dükkân kiralari, çeşitli hayır kurumlarına tahsis ediliyordu.

Oluşturulan vakıflar cami ve mesciddeki masrafların ve imam ile müezzinin maaşlarının karşılanmasına yönelik olduğu kadar vâkıfın ailesine yönelik de olabiliyordu. Hatta örneklerini gördüğümüz gibi, vâkıf kendi ruhu için her yıl bir hatim indirilmesi veya hergün bir Yâsîn Sûresi okunması için vakıf kurmuştur. Bu tür vakıflarda ölümden sonraki hayata yönelik bir fayda sağlama çabası göze çarpmaktadır. Bunun yanısıra öksüz, muhtaç ve fakirlerin her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik vakıflar da mevcuttu. Toplumsal gayeler güden bu tür vakıflar oldukça yaygındı.

Vakıf kurumunda, herşeyin inceden inceye hesaplanması da üzerinde durulması gereken bir konudur. Örneğin bir mesciddeki görevlilerin ihtiyaçlarının karşılanmasından, mescide gerekli halı, kilim v.b. şeylerin sağlanmasına, mescidin aydınlatılmasına, aydınlatma işinde görevli kişiye, mescidde vâkıfın isteği doğrultusunda indirilecek hatime ve okunacak dualara kadar herşey ayrıntılarıyla belirlenmiştir. Herhangi bir hayır kurumuna vakfedilen akırların

yıllık gelirleri hesaplanarak, o kurumdaki görevlilerin yaptıkları işlerin önemine göre bu gelir onlara ince bir hesap ile pay edilmiş, müteveli ve nazırında nasıl davranmaları gerektiği vakıfnamelerde belirtilmiştir.

2-Kırsal Kesimdeki Vakıflar

a. Cami Vakıfları

(i) Süleyman Paşa Camii

1. Eski-hisar köyü, Süleyman Paşa nişanıyla, kentteki cami için vakfedilmiştir. Daha sonra bu cami harab olmuş ancak onarılarak imaret haline getirilmiştir.

Kanuni dönemi tahririnde burada, hariçten tarım yapılan resimli yarım çiftlik yerin olduğu kayıtlıdır (134).

Hane:5 Mütcerred:2 Çift:4,5

Asiyâb-ı hâdis, 1 hacir, galle 1 mud

Asiyâb-ı hâdis, 1 hacir, mukata'a fi sene 25

2. Görenç köyünde 4 çiftlik yer, Süleyman Paşa'dan sözedilen camiye vakfedilmiştir.

Hane:8 Bennak:1 Ekinlü:1 Çift:3

Hasıl:

Hinta 32 mūd, 10 kile ---

Şa'ir 25 mūd, 10 kile ---

(134) T.D. Nr.453. Defterlerde kayıtlı olduğu halde, sahibi tarafından işletilmeyen toprakların, dışarıdan bir başkası tarafından vergileri ödenmek suretiyle, bir ek gelir eide etmek amacıyla işletilmesi "hariçten ziraat" olarak nitelendirilmektedir.

Resm-i ganem 30

Asiyab der karye-i Eski-hisar 1 aded, galle 2 müd

Za'fran 10

Meyve 10

Ceviz 23

Tayyarat(135) 10

Yekûn(136): 3681

3. Hacılar Köyü de sözedilen camiye Süleyman Paşa tarafından vakfedilmiştir. Mevlana Şeyh Fazlullah Çelebi'nin camide hatiplik hizmetini yerine getirdiği ve Sultan Selim'den nişan-ı hümayunu olduğu kayıtlıdır (137).

Hane:1 Bennak:1 Hasıl:550

(135) Tayyarat: Miktarı belirli olmayan gelirler için kullanılan bir tabirdir. Eyalet valileriyle Sancak Beylerinin idareleri altındaki yerlerde bulunan halkdan aldıkları hasıllara da "tayyarat" deniliyordu. Tahsiliye, cinayet işleyenlerden alınan cerime, Voyvodalarla, aşiret beylerinin verdikleri vergi ve hediyelerden ve bazı vergilerden oluşuyordu (Pakalın, C.III, s.426).

(136) Köydeki gelirler defterdeki yekûnla birbirini tutmamaktadır. Bu da hunta, şa'ir ve âsiyâbdan sağlanan gelir miktarının bilinmemesinden kaynaklanmaktadır.

(137) Bu köy Süleyman Paşa tarafından vakfedildiğinde, Seğid Çiftliği ile Oruz Çiftliği dışındaki yerlere Mevlânâ Hatib Bali ve kardeşi Hatib Ahmed mutasarrıf olmuşlardır. Bali öldükten sonra ise oğlu Hamza ile Hatib Ahmed birlikte tasarruf etmişlerdir. Daha sonra Hamza da ölmüş hissesi Mevlânâ Receb'e sadaka olunmuştur. Mevlânâ Hatib Ahmed de ölünce hissesi oğlu Pîr Mehmed'e kalmıştır. Köhne Defterde ise bu görevi tek başına Mevlânâ Fazlullah Çelebi'nin yerine getirdiği kayıtlıdır (T.D. Nr.453).

4. Değirmen-özü'ndeki Göynüklü mülkü içindeki iki çiftliğin önceden beri cami vakfı olduğu ve vakfiyet üzere tasarruf edildiği kayıtlıdır (138). Hasıl:210

5. Boyaluca Mesra'ası da yine Süleyman Paşa tarafından camiye vakfedilmiştir. Ahi Timurhan oğullarından Mehmedî ve Musa'nun kiralama yoluyla mutasarrıf oldukları ve 5 mud tahıl verdikleri Kirmasti Defterinde kayıtlıdır. Köhne Defterde ise, camiye müezzin olanların gördükleri hizmet karşılığında mutasarrıf oldukları; Müezzin İshak Fakih'in bu görevi yerine getirdiği, Sultan Bayezid'den nişanı olduğu ve gelirin 300 akçe olduğu kayıtlıdır. Daha sonra, Boyaluca Mezraasını Ahi Timurhan oğlu Seydi tasarruf etmiş ve yılda 5 mud tahıl vermiştir. Ancak elinde bulunan beratın, eski beratlarla uymadığı kayıtlıdır. Ahi Timurhan oğlu Seydi öldükten sonra oğulları mutasarrıf olmuşlar ve 5 mud tahıl vermişlerdir. Daha sonra da müezzin Mevlânâ İbrahim Fakih tasarrufuna geçmiştir (139).

6. Karaağaç Mezra'asında Osmanoğullarının oturdukları yer, camiye vakfedilmiştir (140).

7. Gölcük'de Bahsayış Çiftliği Süleyman Paşa tarafından vakfedilmiştir. Kirmasti Defterinde Mevlana Hatib Bali ve kardeşi Ahmed'in tasarrufunda bulunduğu kayıtlıdır. Daha sonra Hacılar karyesinin ayrıntıları ile yazılması sırasında ortaya çıkan durum üzerine Mevlânâ Recep Fakih, Bali oğlunun hissesine, Pîr Ahmed de babasının hissesine mutasarrıf olmuşlardır. Bunlar hatiplik hizmetini nöbetleşe yerine getirmişlerdir. Daha sonra ise Mevlânâ Şeyh Fazlullah Çelebi tek başına mutasarrıf olmuştur.

8. Öz-viran Mezra'asında bir çiftlik yer Göynük Hatibi Mevlânâ Alâüddin'e vakfedilerek

(138) "mâ-takaddümden vakıf imiş" şeklinde geçen ve çok rastlanılan bu tür yerler Süleyman Paşa nişanıyla yine vakıf üzere bırakılmıştır. Bu tür yerlerin Osmanlılardan önce Beylikler Döneminde vakıf haline getirildiği açıktır(Bkz. Kenan Ziya Taş "Bolu Sancağındaki Candaroğulları Vakıfları" *OTAM*,S.4,Ankara,1993,s.363-374).

(139) T.D. Nr.453.

(140) Defter-i Çakır'da, "Şer'le teftiş olunub vakıf idüğü sabit oldu, haric-ez-defter" diye kayıtlıdır. Ancak burası daha sonra yine tartışma konusu olmuştur. Bunun üzerine Geyve Kadısı tarafından incelenerek Yayabaşı'na hüküm gönderilmiştir.. Hasıl ise yazılı değildir (T.D. Nr.453).

hükm-i hümayun verilmiş; daha sonra onun neslinden Hatib Bali ve kardeşi Hatib Ahmed ortaklaşa tasarruf etmişlerdir. Bali öldükten sonra hissesi oğlu Hamza'ya verilmiş, Hamza da ölünce Hatib Ahmed tek başına mutasarrıf olmuştur. Sultan Bayezid'den hükm-i hümayunu olduğu kayıtlıdır.

Sözedilen mezra'anın vakfiyetine Fatih Sultan Mehmed'in, Kanuni Sultan Süleyman'ın hükm-i şerifleri vardır. Ancak Kanuni'nin berâtında "Mevlânâ Alâuddin'e vakf-ı evlâd" diye yazılıdır.

Hatib Ahmed de ölünce mezra'a, vakf-ı evlâdlık üzere Pîr Mehmed'e sadaka olunmuştur. Daha sonra evladından Hacı Mehmed oğlu Hamza, Mehmed oğlu Mahmud, Pîr Ahmed oğlu Mustafa ve Ali Bali kızı Fahriye mutasarrıf olmuşlardır (141).

Hasıl:220

Cami vakıflarında mutasarrıf olanlar ve görevleri:

Tablo-V-

	Fî yevm	Fî sene
1.Mevlânâ Fazlullah Çelebi, hatib	2 akçe	hınta 6 mud
2.Hacı Bali, imam	2 akçe	hınta 6 mud
3.Muharrem Fakih ile İbrahim, el-ma'ruf	1 akçe	galle 5 mud
4.Mevlânâ İbrahim, müezzin	1 akçe	galle 5 mud
5.Bali, nazır	- Asiyab -	
6.Cihet-i Kayyum ve revgan-ı sıra'	0,5 akçe	galle 3 mud

Vakıf Gelirinden Yararlanan Diğer Kişiler:

Tablo-VI-

	Fî yevm	Fî sene
1.Mahmud Fakih veled-i Mehmed	rub'	galle 5 mud
2.Sefersah Fakih veled-i Mehmed	nîm	---
3.Abdi veled-i Mehmed	rub'	galle 5 mud
4.Mahmud Fakih veled-i Mehmed	---	galle 5 mud
5.Mevlânâ Hacı Pîr veled-i Hamza	nîm	---
6.Mahmud ? veled-i Mahmud Fakih	---	galle 5 mud
7.Mehmed Fakih veled-i Hamza	---	galle 5 mud
8.Receb veled-i Bali	---	galle 5 mud
9.Mevlânâ Hacı İbrahim veled-i Hacı Hüdaverdi	1	galle 4 mud
10.Mahmud Fakih veled-i Mehmed	---	galle 5 mud
11.Sinan veled-i Hamza	---	galle 5 mud
12.Musa Fakih veled-i İsa	---	galle 5 mud
13.Hızır(?)Fakih veled-i Hacı Hamza	nîm	---
14.Pîr Mehmed veled-i Hızır Bali	---	galle 5 mud
15.Mustafa veled-i Hızır Bali	---	galle 5 mud
16.Mevlânâ Alâüddin veled-i Himmet Fakih	1	---
17.Ebubekir veled-i Himmet Fakih	nîm	---
18.Hacı Mehmed veled-i Mustafa	1	---
19.Hacı Ramazan veled-i Hacı Yakub	---	galle 5 mud
20.Davud Fakih veled-i Murad Fakih	1	---
21.Mehmed veled-i Mahmud	1	---
22.Mevlânâ Zariî	1	galle 8 mud

Ayrıca yine kentte bulunan Süleyman Paşa Camii için, Derviş Beğ adlı bir şahıs 24.000 akçe vakfetmiştir (142). Bu 24.000 akçenin faizinden eide edilen gelirin nerelerde kullanılacağı vakfiye de şöyle belirlenmiştir;

1. Süleyman Paşa Camiinde, sabah namazından sonra her gün bir cüz okuyarak ayda bir

(142) Bu vakıf, Meriçli, s.587 v.d.'da sonradan kurulan vakıflar adı altında gösterilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'i hatim etmek için 540 akçe ayrılmıştır. Cüzlerin okunması için de Seyyid Hüseyin oğlu Seyyid Mehmed'in oğullarından "ehl-i Kur'ân" olanlar nesilden nesile görevlendirilmiştir.

2. Seher zamanı, Süleyman Paşa Camii'nde Husrev Halife tarafından Yâsîn-i Şerîf suresinin okunması için 200 akçe ayrılmıştır. Husrev Halife'den sonra bu göreve oğullarından ehl-i Kur'ân" olanlar devam etmiştir.

3. Vâkıfın oğlu Mehmed'in mezarında sabah namazından sonra Pazartesi günü Peygamberimizin ruhu için, Cuma günü vâkıfın oğlu Mehmed'in ruhu için, diğer günlerde vâkıf için ve her gün Tebâreke Sûresi ile İhlâs Sûresi Ak-Şemsüddin'in ruhu için ve üç defa İhlâs Sûresi de vâkıfın ruhu için okuyana 180 akçe;

4. 200 akçe, kızkardeşi Sultan Hatun'un ruhu için her gün Yâsîn Sûresi okuyana,

5. 50 akçe, Sultan Hatun'un ruhu için yılda bir Kur'ân-ı Kerîm hatim edene,

6. 500 akçe, Nefs-i Göynük'de zekât alabilecek, fakir 50 kişiye 10'ar akçe pay edilerek verilmesi için,

7. 300 akçe, Nefs-i Göynük'deki öksüz, fakir ve muhtaçlara gerekli olan elbiselerin mütevellî tarafından alınması için,

8. 100 akçe, Nefs-i Göynük'de atasının yaptığı tekkenin yararı için,

9. Vakfın gelirinin işletilerek elde edilen faizi masraflar için harcayan kişiye, Kur'ân okuma hizmeti olarak 310 akçe ayrılmış, vakıf malından mütevellinin zimmetinde akçe bulunmaması istenmiştir.

Elde edilen faizi masraflar için harcamayıp kendi üzerine geçiren mütevellinin yerine güvenilir bir kimsenin atanacağı belirtilmiştir. Ayrıca mütevellinin, nâzırın gözetiminde harcama yapması istenmiştir.

Kırsal kesimde kayıtlı bulunan camiler ise şunlardır;

(ii) Kızıl Saray Camii: Kızıl Saray Nahiyesi'nde padişah izniyle oluşturulan bu caminin, Kanuni Dönemi tahririnde mamur olduğu kayıtlıdır.

(iii) Aluç Alanı Camii: Firenk Nahiyesi'nde, Aluç-Alanın'da padişah izniyle oluşturulan bu caminin mamur olduğu ve hatiplik hizmetine Ali Fakih'in yerine getirdiği, II.Bayezid' den ve Kanuni'den beratı olduğu kayıtlıdır.

(iv) Bel-deresi Camii: Bel-deresi Nahiyesi'ndeki bu camii, Zaviye olarak bilinen mevzide yapılmıştır. Köhne Defterde mamur olduğu kayıtlı olmakla birlikte, Kanuni Dönemi tahririnde harab olarak kaydedilmiştir (143).

b. Mescid Vakıfları

(i) Hafız Hasan Mescidi Vakfı:

1. Köhne defterde, bu mescidin Göynük'e bağlı Milas (?) Köyü'nde (144) bulunduğu, vakıf gelirinin üçte ikisinin İmam Muharrem Fatih, üçte birinin de Müezzin Yusuf veled-i Ali tasarrufunda olduğu ve ellerinde Fatih Sultan Mehmed'in hükmünün bulunduğu kayıtlıdır.

(143) T.D. Nr.453.

(144) Mâliye Nezâreti Temettü'ât Defteri Kataloğunda, Göynük kazasına bağlı Milyas adlı bir köye rastlanmaktadır.Yukarıda ismi geçen köy, büyük ihtimalle bu köydür. XVI.yy Tapu Tahrir Defterlerinde ise bağımsız olarak bu köyün ismine rastlanmamıştır.

Kanuni dönemine gelindiğinde söz edilen imam hakkından feragat ettiğinden oğlu Bilal mutasarrıf olmuştur. Müezzin Yusuf ise görevine devam etmiştir (145).

Hane:1 Cift:1 Hasıl:200

2. Değirmen-özü'nde bulunan, Hacı Dünder tarafından Hafız Hasan Mescidine vakfedilen ve Haric ez Defter (146) olarak kaydedilen mezra'anın vakıf gelirinin üçte ikisi imamın, üçte biri de müezzinin tasarrufundadır (147). Hasıl:90.

(ii) Musalla Mescidi Vakfı:

1. Çaylak Mezra'asında Has içindeki bir çiftlik yer Sungur Bey tarafından Musalla Mescidine vakfedilmiştir. Kirmasti Defterinde vakfin gelirinin İmam Abdurrahman'ın tasarrufundan oğlu Seyfullah'ın tasarrufuna geçtiği kayıtlıdır. Köhne Defterde, Mevlânâ Alâüddin'in mutasarrıf olduğu kayıtlıdır. Daha sonra Hacı Pîri mutasarrıf olmuştur, elinde Sultan Selim'den tecdid beratı vardır. Hane:1 Bennak:i Mücerred:1 Hasıl:280

2. Nefs-i Bilecik'teki 11 dükkan ile seküler yine aynı mescidin vakıflarıdır ve yıllık geliri 237 akçedir.

3. Musalla Mescidinin kapısında seküler, evyeri ve 5 dükkan yerinin bulunduğu ve yıllık gelirinin 35 akçe olduğu kayıtlıdır.

c. Padişah Vakıfları

(i) Sultan Orhan Gazi'nin Nişanıyla Vakfedilen Yerler:

1. Defter-i Çakır'da, Harmankaya'da "Kulağuz Şeyh" in mutasarrıf olduğu yerin Osman Bey

(145) T.D.Nr.453.

(146) Haric-ez-Defter hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Ali Çavuş Kanunnamesi*, s.84, 107, 115 v.d.

(147) T.D. Nr.453.

tarafından vakıf haline getirildiği kayıtlıdır. Daha sonra Kulağuz Şeyh'in neslinden Nusret ve Hacı mutasarrıf olmuşlardır. Sonra da Nusret'in oğlu Abdullah'ın tasarrufuna geçmiştir. Bu vakıf için Orhan Bey'in, Süleyman Paşa'nın ve Sultan Bayezid'in nişanları vardır. Gelir ise hâli (boş) kaydedilmiştir (148).

2. Ahi Sevindik adlı şahsın eskiden beri ailesinin elinde bulunan yerler, Orhan Bey tarafından vakıf haline getirilmiştir. Ahi Sevindik'in neslinden gelenler, bu vakfın mutasarrıfları olmuşlardır (149). Ancak ellerinde padişah temessüğü olmadığı kayıtlıdır. Hasıl ise 260 akçedir.

3. Yine Harmankaya'da Kara-oğlan adlı şahsın eskiden beri ailesinin elinde bulunan yer, gemi hizmeti için Orhan Bey tarafından vakfedilmiştir. Sözedilen şahsın evladından Eğnebeğ oğlu İdris ile Kara-oğlan'ın kardeşinin oğlu Hamza ve Elvan oğlu Mehmed tasarruf etmişlerdir. Ancak Fatih döneminde vakfın, "tımara emrolunduğu" kayıtlıdır (150).

(ii) Süleyman Paşa'nın Nişanıyla Vakfedilen Yerler:

1. Eskihisar Köyü'nde Özbek oğlu Hızır'ın 6 mudluk yeri, Süleyman Paşa'dan vakıftır. Hızır'dan sonra oğlu Mehmed bu vakıfta mutasarrıf olmuştur. Mehmed'in ölümünden sonra kardeşleri İlyas ve Musa mutasarrıf olmuşlardır. Bu vakfa Süleyman Paşa'nın, Orhan Gazi'nin, Sultan Mehmed Gazi'nin nişan-ı hümayunları vardır. Kanuni dönemi tahririnde gallesi 2 mud olan bir adet değirmen ile toplam gelirin 270 akçe olduğu kayıtlıdır (151).

(148) T.D. Nr.453.

(149) İdris, Resul ve Musa mutasarrıf olmuşlar; daha sonra İdris'in oğlu Kasım, Musa'nın oğulları Ali ve Mustafa tasarrufuna geçmiştir (T.D. Nr.453).

(150) T.D. Nr.453.

(151) T.D. Nr.453.

2. Bölücek Yuva Köyü'nde, İsa Bali'nin bir çiftlik yeri Süleyman Paşa'dan vakıftır ve Çelebi Mehmed'in nişan-ı şerifi vardır. Daha sonra Mevlânâ Muharrem mutasarrıf olmuştur. Orhan Gazi'nin, I.Murad'ın ve Yıldırım Bayezid'in "nişan-ı şerifleri" vardır. Kanuni döneminde Muharrem adlı bir kişi mutasarrıftır. Yine bu dönemde galleşi 2 mud olan bir aded değirmen kayıtlıdır. Elde edilen gelir ise 450 akçedir.

3. Za'franlu Mezraasının'da Yakub oğlu Şaban'ın yeri yine Süleyman Paşa'dan vakıftır. I.Murad' dan da nişan-ı şerif verilmiştir. Bu vakfa; Şaban'ın oğlu ve kardeşleri mutasarrıf olmuşlardır. Vakfın gelirinin köprü yararına ayrıldığı kayıtlıdır. Bu köprü, Göynük Suyu üzerindeki Zafranlık Köprüsüdür. Gelir 150 akçe kaydedilmiştir.

4. Kavak Köyü'nde (152) Seğid yeri Süleyman Paşa'dan vakıftır. Seğid'in oğulları mutasarrıf olmuşlardır. Gelir 120 akçedir.

5. Süleyman Paşa'dan vakıf olan bir başka yer de Çirkin Boğaz'daki Halil Şeyh'in bir çiftlik yeridir. Bu vakfın mutasarrıfları ise Halil Şeyh'in evlatlarıdır. Ayrıca yine bu vakfın gelirleri arasında bir harap ve bir mamur olmak üzere iki değirmen kayıtlıdır. Galle 1 mud, hasıl ise 243 akçedir.

6. Beğüler Mezra'asında Bağdad Şeyh'in bir çiftlik yeri Süleyman Paşa'dan vakıftır. Şeyh'in neslinden gelenler mutasarrıftır. Hasıl, 160 akçe kaydedilmiştir.

7. Kavak'da Ömer Şeyh'in bir çiftlik yeri Süleyman Paşadan vakıftır. Şeyh'in oğulları mutasarrıf olmuşlardır. Gelir ise 170 akçe kaydedilmiştir.

8. Falanos'da Kandemiş oğlu İzzeddin Şeyh'in, Süleyman Paşa'nın nişanıyla bir çiftlik vakıf

(152) Tahrir defterlerinde Kavak divanı karyesi olarak da geçmektedir.

yeri vardır. Vakfa Şeyh'in oğulları mutasarrıf olmuşlardır. Gelir 180 akçe olarak kaydedilmiştir.

9. Yine Falanos'da Subaşı Sağışında İlyas Şeyh'in mutasarrıf olduğu yer Süleyman Paşa nişanıyla vakıf haline getirilmiştir. Daha sonra Şeyh'in oğullarının tasarrufuna geçmiştir. Vakıf sahibi akrabalar 12 hane, gelir 280 akçe olarak kaydedilmiştir.

10. Delüce-Kayası Mezra'asında 1,5 mudluk yer, Süleyman Paşa nişanıyla vakfedilmiştir. İlyas adlı şahsın mutasarrıf olduğu bu mezraa haric-ez-defter olarak kaydedilmiştir. Hasıl ise 160 akçe olarak gösterilmiştir.

11. Kara Şeyh Mezra'ası, Süleyman Paşa nişanıyla vakıf haline getirilmiştir. Kara Şeyh neslinden gelenler bu vakfın mutasarrıfı olmuşlardır. Gelir, 160 akçe olarak kaydedilmiştir.

12. Tonşa ve Sorkun'da Güvenç Şeyh'in 3 mudluk yeri Süleyman Paşa tarafından vakıf haline getirilmiştir. Şeyh'in oğulları mutasarrıf olmuşlardır. Gelir, 60 akçe olarak kaydedilmiştir.

13. (?) Karyesi Süleyman Paşa ve Bayezid Hüdavendigâr nişanlarıyla vakıf haline getirilmiştir. Hariçten tarım yapıldığı, resimli yarım çiftlik yerin olduğu ve gelirin 1259 akçe olduğu kayıtlıdır. Bu vakıfta, 1 imam, 10 hane (5 Ekinlü, 5 Bennak) ve 5 Mücerred kayıtlıdır.

14. İblistan(?) oğlu Süleyman Fakih'in bir çiftlik yeri Süleyman Paşa'nın nişanıyla vakıf haline getirilmiştir. Süleyman Fakih oğlu ve kardeşi mutasarrıf olmuşlardır. Kardeşinin oğlu Bektaş ve Süleyman'ın II.Bayezid'den beratları olduğu ancak Kanuni'den tecdüd beratlarının bulunmadığı kayıtlıdır. 3 Hane ve 250 akçelik bir gelir kaydedilmiştir.

15. Toprak-öyücek Mezra'asına, Süleyman Paşa'nın nişanıyla Çiledâr Şeyh evlâdından Şaban oğlu Yusuf mutasarrıf olmuştur. Daha sonra oğullarının tasarrufuna geçmiştir. Bu vakıfta ise 14 hane ve 247 akçelik bir gelir kayıtlıdır.

16. Göllü-Viran'daki mezra'a'da bulunan Nusret Şeyh'in bir çiftlik yeri Süleyman Paşa'nın nişanıyla vakıf haline getirilmiştir. Kanuni dönemi tahririnde, 3 hane ve 161 akçelik gelir kaydedilmiştir.

17.Koz-Alanı Köyü'nde Turhan Şeyh'in bir çiftlik yeri Süleyman Paşa'nın nişanıyla vakfedilmiştir. Turhan Şeyh'in oğlu Dündar'ın tasarrufunda olan bu vakıf daha sonra onun oğulları olan Cemal ile Lütfullah'ın tasarrufuna geçmiştir. Cemal öldükten sonra Lütfullah Fakih tek başına mutasarrıf olmuştur. Cemal'in hissesi ise oğulları Seydi ve Pîr Ahmed' e sadaka olunmuştur. Sultan Selim döneminde düzenlenen tahrirde Muhiddin adlı bir şahsın mutasarrıf olduğu kayıtlıdır. Ayrıca hane 5, hasıl ise 350 akçedir.

18. Bir çiftlik yer olan Satı Mezra'ası, Süleyman Paşa nişanıyla vakfedilmiştir. Şadıman adlı bir kişinin tasarrufunda iken oğlunun tasarrufuna geçtiği; daha sonra ise Hızır, Resul, Mürvet ve Veli'nin ölmesi, Ömer'inde feragat etmesiyle Bali bin Hızır'a sadaka olunduğu kayıtlıdır. Sultan II.Bayezid'in ve Sultan Selim'in beratları vardır. Gelir, 260 akçedir.

19. Esredik Köyü'nde Danişmendoğlu Hoca Fakih'in bir çiftlik yeri Süleyman Paşa'nın nişanıyla vakıf haline getirilmiştir. Vakıf, Hoca Fakih'in kardeşi Nebi'nin tasarrufunda iken Nebi ölünce oğlu Ali mutasarrıf olmuştur. Ancak Ali de ölünce vakıf, boş olarak kaydedilmiş, daha sonra Sultan Selim'in nişanıyla Seyid Cafer'e sadaka olunmuştur.

20. Bayındır Köyü'nde bir çiftlik yer Süleyman Paşa'nın nişanıyla vakıf haline getirilmiştir. Vakıf Ümid oğlu Yusuf'un tasarrufunda iken daha sonra oğullarının tasarrufuna geçmiştir. Sultan Selim döneminde düzenlenen tahrirde gelir 110 akçe kayıtlıdır.

21. Diğer Satı Mezra'ası, Süleyman Paşa'nın nişanıyla vakfedilmiştir. Ali Fakih ve Musa Şeyh'in tasarrufunda bulunan vakıf, daha sonra Ali Fakih'in oğlu İbrahim ve kardeşi Murad'ın tasarrufuna geçmiştir, iki çiftlik yerdir. İbrahim'den sonra onun oğlu Davud ve kardeşi Aziz ve amcaları Murad oğlu Polad'ın oğlu Ali'ye sadaka olunmuştur. Aziz ölünce, hissesi boş

kalmış ve kardeşi Davud'a sadaka olunmuştur. Hane 3, Bennak 2, Mücerred 3, hasıl 225 akçe kaydedilmiştir.

22. Demürlü-Kilise Mezra'ası, Süleyman Paşa'nın nişanıyla vakıf olmuştur. Arab Şeyh'den sonra vakıf, oğlu Musa'nın tasarrufuna geçmiştir ve bu şekilde devam etmiştir. Sultan Selim'in nişanın da kayıtlı bulunduğu tahrirde ayrıca, 1 aded değirmen kaydedilmiştir. Gelir ise 310 akçe gösterilmiştir.

23. Embanus Köyü'nde Kara-başlıların bir çiftlik yeri Süleyman Paşa'nın ve Orhan Bey'in nişanlarıyla vakıf haline getirilmiştir. Kanuni döneminde düzenlenen tahrirde 5 hane ve 400 akçelik bir gelir kaydedilmiştir.

24. Embanus'da Daz Ömeroğlu Timurtaş'ın üç mudluk yeri, Süleyman Paşa beratıyla vakfedilmiştir. Defter-i Çakır'da burası 10 mud olarak kaydedilmiştir. Kanuni'den tecdid beratı bulunan vakıf 3 hane ve geliri 250 akçe olarak kaydedilmiştir.

25. Kuruca-Gölcük Mezra'ası da yine Süleyman Paşa ve Murad Gazi nişanlarıyla vakıf olmuştur. Vakfa mutasarrıf olanlar, ağaç aşılama hizmetini yerine getirmişlerdir(153). Gelir, 180 akçe kaydedilmiştir.

26. Gölözünde Ahi Ali'nin tasarrufunda bulunan yer de Süleyman Paşa'nın nişanıyla vakıf haline getirilmiştir. Bu vakfa Ahi Ali'nin evlamları mutasarrıf olmuşlardır.

Ayrıca burada 1 aded değirmen kaydedilmiştir. Gelir ise 300 akçedir.

27. Göynük'e bağlı Ödemiş Köyü'nde, imamlık hizmeti için, Süleyman Paşa'nın izniyle bir çiftlik yer vakfedilmiştir. İmam Mehmed Fakih, vakfiyet üzere mutasarrıf olmuştur.

(153) Bunlara vakıftan vergi muafiyeti tanınmıştır.

I.Mehmed'in Göynük kadısına, "kadimden vakıf ise mukarrer idesiz" şeklinde emri olmuş ve Kanuni dönemine kadar vakıf olarak gelmiştir. 4 hane ile 110 akçelik gelir kayıtlıdır.

28. Göynük'e bağlı Eşek-gerisi'ndeki Güneyce'de, Hamza Şeyh'in tasarrufundaki 1,5 mudluk yer, Süleyman Paşa'nın nişanıyla vakfedilmiş ve Şeyh'in neslinden gelenler mutasarrıf olmuşlardır. Hasıl, 160 akçe olarak kaydedilmiştir.

29. Göynük'e bağlı Falanos'da, Kızıl-yer olarak bilinen mezra'a, Süleyman Paşa'nın nişanıyla vakfedilmiştir. İsa veled-i Salih'in, mutasarrıf olduğu bu yer haric-ez-defter olarak kaydedilmiş ve elinde vakıf için temessük'i olmadığı belirtilmiştir. Kanuni döneminde düzenlenen tahrirde Mahmud ve Umur adlı kişilerin mutasarrıf olduğu ancak bunların da temessük'ü olmadığı kayıtlıdır.

30. Tonşa Köyü'nde bir çiftlik yer, Abdülrezzak olarak bilinen Abdal Şeyh'e, Süleyman Paşa nişanıyla vakfedilmiştir. Defter-i Çakır'da, Tevekkül, Hasan Şeyh ve Durak adlı kişilerin mutasarrıf olduğu kayıtlıdır. Sultan Selim döneminde düzenlenen tahrirde, Şah-kuli, Kutbeddin, Çalapverdi, Şirin Seydi adlı kişilerin mutasarrıf olduğu kayıtlıdır. Hane 6, gelir ise 280 akçe gösterilmiştir.

(iii) Bayezid Hüdavendigâr'ın Nişanıyla Vakfedilen Yerler

Esrebesre Mezra'asında, Bayezid Hüdavendigâr nişanıyla, Emiroğlu Mehmedî'nin bir çiftlik vakıf yeri olduğu kayıtlıdır. Mehmedî öldükten sonra vakfa oğlu Ali Paşa Murad Hüdavendigâr'ın nişanıyla mutasarrıf olmuştur. Daha sonra Ali Paşa'nın oğlu İsa ve Halil oğlu Yusuf vakfiyet üzere mutasarrıf olmuşlardır. Bunlardan sonra da Musa, Mahmud ve Muharrem adlı kişiler Sultan Selim'in nişanı hümayunlarıyla mutasarrıf olmuşlardır. Hane 1, gelir de 330 akçe olarak kaydedilmiştir (154).

(154) T.D. Nr. 453.

(iv) Çelebi I.Mehmed Vakfı:

Kızıl Saray Köyü'nde Mecnun Saltuk Şeyh yeri, Mevlânâ İshak Fakih tasarrufunda vakıf çiftliği iken Çelebi Mehmed tarafından nişan verilmiştir. Bundan sonra İshak Fakih evladı mutasarrıf olmuşlardır. Gelir 160 akçe kaydedilmiştir.

(v) Sultan II.Murad'ın Vakıfları:

1. Göynük'de Büyük Danişmend oğlu İbrahim'in satın alınmış yerleri II.Murad'ın nişanıyla vakıf haline getirilmiştir. Kanuni dönemi tahririnde bu vakıfda 1 hane, 1 bennak, 2 mücerred ve 200 akçelik bir gelir kaydedilmiştir (155).

2. Şeyh Entücek'e vakf olunan yeri II.Murad nişanıyla Saluroğlu Ma'ruf tasarruf etmiştir. Daha sonra Ma'ruf oğlu Ahmed, Sultan Selimin nişanıyla mutasarrıf olmuştur. Hasil, 120 akçe kaydedilmiştir.

3. Göynük'e bağlı bulunan Saraç Mahmud vakfının nesli son bulduğundan Sultan Murad nişanıyla Ahi Hacıoğlu, Ahi Paşa tasarruf etmeye başlamıştır. Daha sonra Sultan Selim nişanıyla Haydar Baba ve Hacı Pîrî adlı kişiler mutasarrıf olmuşlardır. Kanuni dönemi tahririnde 4 hane kayıtlı iken II.Selim döneminde bu sayı 1'e düşmüştür. Gelir ise 270 akçeden 400 akçeye çıkmıştır.

4. Sultan Murad Gazi Beğ-kavağı mezra'asını bir değirmen ile birlikte Timurtaşoğlu Oruç Beğ Çelebi'ye temlik etmiştir. Oruç Çelebi ise burayı vakfetmiştir. Oğulları Sinan Çelebi ve Mehmed Çelebi "vakf-ı ebnâlık" üzere mutasarrıf olmuşlardır. Bu şahıslar öldükten sonra Sinan Çelebi'nin evladı kalmadığından, Mehmed Çelebi'nin oğullarından Haydar Bey ile Mustafa Bey Sultan Selim'in nişanıyla mutasarrıf olmuşlardır. Burada bir hisse harab

değirmen kayıtlıdır. Gelir ise 180 akçe kaydedilmiştir.

d. Diğer Vakıflar

(i). Kervansaray Vakfı: Ferahşad, Nasuh, Ali ve Ramazan adlı kişiler, icâzetname olarak, Bel-deresi nahiyesinde, caminin yanında bir kervansaray inşa etmişlerdir. Kervansaray inşası için Belderesi nahiyesi seçildiğine göre burası ana yolun geçtiği, yolcuların uğradığı bir yerdi.

(ii). İki Pare Yer: Değirmen-Özü'ndeki, Timurhan-oğlu Mezra'asında bulunan, tahminen bir mudluk olan iki pare mülk yerini Süleyman veled-i Hacı Musa adlı kişi, her yıl kendi ruhu için bir hatim indirmek üzere Hamza Fakih'e vakfetmiştir. Hamza Fakih öldükten sonra ise ulemadan güvenilir bir kişinin mutasarrıf olmasını istemiştir.

(iii). Bir Bahçe: Mehmed kızı İsfahanşah Hatun, hayatta iken, kardeşleri Umur ve İsa'ya Değirmen-Özü'ndeki bir mülk bahçesini vakfetmiştir.

Görüldüğü gibi gerek kentte gerekse kırsal kesimde çok sayıda vakıf kayıtlı bulunmaktadır. Bunlar arasında Eski-Hisar Karyesi, Göreñ Karyesi ve Hacılar Karyesi gibi bütün bir köy geliriyle birlikte vakıf olarak kaydedildiği gibi çok sayıda mezra'a, değirmen, çiftlik de vakıf gelirleri arasında yer alıyordu. Ayrıca bazen farklı köylerde bulunan çiftlik ve mezra'alar aynı mescidin ya da caminin vakıf gelirini oluşturabiliyordu. Bunun yanısıra, herşeyiyle vakfedilen bir köy iki veya daha çok hisseye ayrılarak farklı kişilerin tasarrufuna verilebiliyordu. Buradan elde edilen gelir ise vâkıfın, vakfiyesinde belirlediği koşullara uygun olarak gerekli yerlere dağıtılıyordu. Elde edilen gelirden nerele ne kadar ayrılacağı vâkıfın isteğine göre belirleniyordu. Bu önceden, inceden inceye hesaplanıyordu.

Ayrıca tahrir defterlerinde Göynüklü hanımların çok sayıda vakıf kayıtları bulunmaktadır. Göynük'de dükkan ve kervansaray vakıflarına da rastlanmaktadır. Sosyal

amaçlar güdümlere yapılan bu türlü yapılar beledi hizmetleri yerine getirmesi açısından da büyük öneme sahipti.

Diğer taraftan, kentte ve özellikle kırsal kesimde zaviye vakfına rastlanmayışı dikkat çekicidir. XIII.yy'dan itibaren Anadolu'ya göçen şeyh ve dervişler, özellikle kırsal kesimleri, boş ve tenha yerleri tercih ediyorlar; buralara yerleşerek zaviyeler açıyorlardı. Bu yolla bölgeyi kolonize ederek hem bölgenin iskanını hem de islamlaşmasını sağlıyorlardı. Göynük'de böyle bir yapılanmanın olmayışı, buraya Türk ve müslüman nüfusun iskanının ancak Osmanlılarla birlikte başlamasından kaynaklanmaktadır. Nitekim İbn-i Batuta da Göynük'ün "Rum küffarı ile dolu bir yer olduğunu" yazmaktadır. Bununla birlikte ilk Osmanlı hükümdarlarının Göynük'de özellikle de kırsal kesimde çok sayıda vakıf nişanı vermeleri bölgenin kısa sürede Türkleşmesini ve islamlaşmasını sağlamıştır. Beylikler döneminden kalma bazı vakıflara rastlanmakla birlikte bölgenin asıl nüfuslanması Osman Bey özellikle de Süleyman Paşa zamanında olmuştur. Süleyman Paşa'nın Ahi ve şeyhlere çok sayıda vakıf nişanı verdiğini görüyoruz. Gerçi bu şeyh ve dervişler adına kurulmuş zaviyelere rastlayamıyoruz; ancak buldukları, tutageidikleri veya kendilerinin açtıkları yerlerin vakıf hatta bazen de mülk haline getirilmesi, bunların kolonizasyonu desteklemiş olabileceğini akla getirmektedir.

C-YENİCE-İ TARAKLI'NIN VAKIFLARI

1. Kentteki Vakıf Eserleri ve Gelirleri

a. Cami Vakfı

1. Nefs-i Yenice-i Taraklı'da, Yunus Ağa adlı bir şahıs bir cami yaptırarak, 120 bin akçeyi bu camiye vakfetmiştir. Vakfiyesinde 120 bin akçeden sağlanan faizin caminin yararına harcanmasını şart koşturmuştur. II.Selim zamanında düzenlenen tahrirde, yıllık geliri 200 akçe olan 17 parça dükkanın da yukarıda sözedilen caminin vakfi olduğu ve caminin aydınlatılmasında ve cami yararında kullanıldığı kayıtlıdır.

2. Nefs-i Yenice-i Taraklı'da Hacı Murad adlı bir şahsın yaptırdığı Kenvansaray'dan elde edilen 14 bin akçeyi kasaba halkı "mu'ameleye virüb" elde ettiği faizden, Yunus Ağa'nın yaptırdığı camide müezzin olan kişilere günlük 1,5 akçe verilmesi ve bunun karşılığında Tebâreke Sûresinin okunması ve Ramazan Ayında her gece, diğer günlerde de her Cuma "Temcîd" verilmesi için izin verilmiştir. Buna dair Taraklı Kadısı'nın hücceti bulunmaktadır (156).

b. Zaviye Vakfı

I. Şehirlerde Zaviyelerin Kuruluşu ve İşlevleri:

Zaviye, Osmanlı Devletinde şu üç kurumu kapsıyordu:

1. Herhangi bir tarikata mensup olup, içinde dervişlerin yaşadığı ve gelip-geçen yolcuların bedava misafir edildiği binalar, XV.yy'a kadar zaviye olarak isimlendirilirken, bu yy.'dan sonra köy ve şehirlerdeki küçük tekkeler için bu terim kullanılmıştır (157). Şehirlerdeki abidevi

(156) T.D. Nr. 453.

(157) Ahmet Yaşar Ocak, "Zâviyeler", *V.D.*, XII (Ankara 1978), s.250.

çaptaki zaviyeler ise imaret olarak nitelendirilmiştir (158).

2. Şehirlerde mescit, medrese gibi mimari üniteleri biraraya toplayan külliyeleer de zaviye olarak isimlendirilmiştir (159).

3. Geçitlerde, derbentlerde ve yol üzerlerinde yolculara bir sığınak niteliğinde olup, yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlayan, küçük misafirhanelere de yine zaviye deniliyordu (160).

Anadolu'nun Türkleşmesi, islamlaşması ve iskan edilmesi gayesiyle kurulan zaviyeler, islamiyetin yayılmasında büyük rol oynamıştır. XIII.yy başlarından itibaren futuhat yapmak amacıyla Anadolu'ya gelen Sünnî ve bâtınî derviş grupları, müridleriyle birlikte boş ve tenha yerlere yerleşerek, zaviyeler kurmuşlardır (161). Bunlar zaviye çevresinde tarım ve hayvancılık yaparak geçimlerini sağlamışlardır (162).

(158) Semavi Eyice, "İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler", *İ.Ü.İ.F.M.* 23 (Ekim 1962-Pubat 1963), s.23.

(159) E.Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, İstanbul, 1966, s.87 v.d.

(160) A.Yaşar Ocak, s.250. Bir başka tanıma göre zaviye, tarikat mensuplarının oturup kalkdıkları ayin ve ibadetlerini yaptıkları tekkelerin küçüğüne verilen addır (Pakalın, C.III, s.648, 445).

(161) Maveraünnehir, Harzem, Horasan, Azerbeycan ve Suriye'den göç eden bu derviş ve şeyhlerin Anadolu'yu tercih etmelerinde Anadolu'nun yerleşmeye ve fetihlere uygun bir yer olması kadar, Anadolu Selçuklu hükümdarlarının da müsamahalı davranmalarının rolü olmuştur. Böylece Anadolu Moğol istilasından kaçanlar için elverişli ve emin bir sığınak olmuştur. Anadolu'ya yapılan göçler hakkında bkz.M.Halil Yinanç, *Anadolu'nun Fethi*, İstanbul, 1944, s.168 v.d.

(162) Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I.İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler", *V.D.*, 2(Ankara 1942),s.290

Anadolu'ya gelen bu şeyh ve dervişlerin her biri geldiği yerin fikir akımının etkisinde kaldığından XIII.yy' da Anadolu, değişik tasavvuf akımlarının karışıp, kaynaştığı bir yer olmuştur.

Anadolu Selçuklu Sultanları da Büyük Selçuklular gibi sünniligi tercih ettiklerinden, Anadolu'nun büyük şehirleri sünni tasavvufu yayan zaviyelerle doldu (163). Bunun yanısıra yol üzerlerinde, köylerde ve özellikle göçebe muhitlerinde heterodoks dervişlerin kurduğu zaviyeler de mevcuttu. Nitekim 1240 yılında Babai isyanının çıkmasında etkili olan bu tür zaviyeler, kırsal kesimdeki insanları dini yönden olduğu kadar, sosyal yönden de örgütlüyordu.

Anadolu'da tarikat zaviyelerinin yanısıra özellikle şehirlerde Ahi zaviyeleri de yaygındı. Bu tür zaviyeler, çeşitli meslek gruplarının biraraya geldiği, ekonomik ve sosyal kararların alındığı bir odak noktasıydı. Ayrıca şehirciliğin gelişmesinde de büyük bir rol oynuyordu (164).

Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmasıyla, bağımsızlıklarını elde etmek üzere harekete geçen beylikler, otoritelerini yaymak amacıyla kendi topraklarında bulunan şeyh ve dervişleri korumuşlar, onların nüfuzlarından yararlanmışlardır. Nitekim Osman Bey de Şeyh Edebali ile akrabalık ilişkisi kurmuştu. Osman Bey, Orhan Bey, Süleyman Paşa ve I.Murad, desteklerini gördükleri şeyh, derviş ve ahilere zaviyeler açıp, köyler bağışlamışlardır.

İlk Osmanlı hükümdarlarının izledikleri bu siyaset sayesinde, dervişler ve şeyhler aracılığıyla halkın birliği ve güveni kazanıldığı gibi diğer beyliklerden alınan topraklardaki

(163) Bizzat devlet adamları tarafından yaptırılan zaviyeler de mevcuttu. Hükümet eliyle atanan şeyhlerin görevleri, zikir ve fikre devam etmekle beraber, yolcuların ihtiyaçlarını karşılamak ve devletin bakası için dua etmektir (Bkz.O.Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Ankara, 1958, s.66, vesika 47).

(164) Doğru, s.79.

müslüman halkın da yeni otoriteye alışması kolaylaşmıştı. Ayrıca yeni alınan yerlerin iskan sorunu da bu sayede büyük ölçüde çözülmüş oluyordu.

Bu arada XVI.yy'dan itibaren zaviyeler, ticaret ve ulaşım yolları üzerindeki misafirhaneleri de ifade etmeye başlamıştır. Aynı yüzyılda gerekli olan yerlerde yine yoğun olarak zaviyeler oluşturulmuştur (165).

Ancak devlet otoritesinin güçlenmeye başlamasıyla zaviyeler eski önemini yitirdi. Hatta Fatih Sultan Mehmed bazı zaviyelerin vakıflarını tumara çevirdi (166).

Diğer taraftan XVI ve özellikle XVII.yüzyıllarda zaviyelerin işleyişinde bazı bozukluklar görülmeye başlandı (167). Bazı şeyhlerin zaviye evkafını kötüye kullanmaları, şeyhler arasındaki rekabet ve anlaşmazlık, zaviyelerin yavaş yavaş bozulmasına yol açmıştır (168). Böylece eski işlevini yitiren zaviyeler daha çok bir geçim aracı durumuna gelmiş oldular.

c. Nefs-i Yenice-i Taraklu'daki Zaviye ve Mescid Vakfı

Canî Hatun adlı bir bayan tarafından, Yenice-i Taraklu kentinde bir zaviye ve mescid kurulmuştur. Köhne Defterde, Kethüda Mahmud adlı bir şahsın burada nazır olduğu kayıtlıdır. Kanuni döneminde düzenlenen tahrirde mescid, harab olarak kaydedilmiştir. Bu harab

(165) Ocak, s.258.

(166) Taner Timur, *Osmanlı Toplumsal Düzeni, Kuruluş ve Yükseliş Dönemi*, Ankara, 1979, s.93. Ayrıca zaviyelere ilk dönemlerde tanınan ayrıcalıklar da kısıtlanmaya başlandı. Hatta daha Kanuni Sultan Süleyman döneminden önce bazı zaviye şeyhleri angaryaya tabi tutuldu (Bkz.Barkan, *Osmanlı İmparatorluğunda Ziraat Ekonominin Hukuki Esasları*, İstanbul, 1943, s.45).

(167) Zaviyelerin işleyişi hakkında bkz.Barkan, "Vakıflar ve Temlikler I", s.302-304.

(168) Ocak, s.258 v.d.

mescidin yakınında Yunus Ağa Camii bulunduğundan, başka bir camii veya mescide ihtiyaç duyulmadığı, sözedilen caminin gelirinin de Canî Hatun Zaviyesinin masrafları için kullanıldığı belirtilmiştir (169). Nazır yerine de müteveli atanmıştır.

Bu vakfın gelirleri şunlardır:

	Yıllık Gelir
-- Hamam	600 akçe
-- 'An mezra'a (5 mudluk)(170)	164 akçe
-- Sözedilen yerlerde evler yapılarak mukata'aya verilmiş	10 akçe
-- Köhne Defterde Nefs-i Geyve'de 7 dükkan ile bir harab Kervansaray yeri kayıtlıdır	140 akçe
-- Yine Köhne Defterde Geyve'ye bağlı Alpagud Köyü'nde bir pare bağ, harab olmuş, mechul kalmış diye kayıtlıdır	30 akçe
-- Bir pare haslık mukata'a	20 akçe
-- Üç mudluk tarıma elverişli yer	30 akçe
Toplam:	994 akçe

d. İmaret, Köprü ve Ilıca Vakıfları:

1. Nefs-i Yenice'de Elvan Bey oğlu Sinan Bey adlı kişinin üç mülk değirmeni bulunduğu Kirmasti Defterinde kayıtlıdır. Ancak daha sonra bu değirmenlerin gelirini Geyve'de yaptırdığı imaretine vakfetmiştir. Gerek Kanuni döneminde düzenlenen tahrirde gerekse II.Selim

(169) T.D. Nr.453.

(170) Tahrir Defterlerinde geçen 'An edatı, bir tumarın parçası veya bir köyden ya da bir mezra'adan ayrılmış bir parçayı ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Bazen bir tumar hissesi, çeşitli köy hisselerinden oluşabiliyordu (Bkz.İnalçık, *Arnavid*, S.XXIV v.d.). Burada da mezra'anın tamamı değil bir parçası (5 mudluk kısmı) vakıf geliri için ayrılmıştır.

döneminde düzenlenen tahrirde değirmenlerin mamur olduğu ve imarete 300 akçelik gelir sağladığı kayıtlıdır (171).

2. Sinan Kadı adlı şahıs, Göynük Suyunda bulunan üç değirmeni, Mudurnu ve Göynük Suyu köprüleriyle Kil-beleni'nde bulunan ılıcanın yararı için vakfetmiştir. Vakfın, Sinan Kadı oğlu Kutbeddin adlı kişinin tasarrufunda olduğu, ancak elinde temessük olmadığı ve Mudurnu Köprüsü'nün de harab olduğu kayıtlıdır. Daha sonra Kutbeddin'den alınarak Mehmed Fakih'e sadaka olunduğu; beş kilelik yerin bulunduğu ve gelirin 100 akçe olduğu kayıtlıdır.

2. Kırsal Kesimdeki Vakıflar

a. Camii Vakıfları

1. Yortan Karyesinde Hacı Ali adlı kişi bir cami yaptırarak, 4 bin akçe vakfetmiştir. 4 bin akçenin "mu'amele-i şer'iyyesinden" elde edilen gelirin yılda 150 akçesi Hatib Meviânâ Beşir'e; yılda 40'ar akçe iki cüz'hân'la muarri'fe ayrılmıştır. Ayrıca camiye kim hatib olursa nâzırlık görevini de yerine getirerek 150 akçe ile nezâret için yılda 30 akçe verileceği, ferraş olarak atanan Yusufhan'a yılda 40 akçe verileceği, rakabeye yılda 60 akçe, aydınlatma için yılda 40 akçe ayrılarak, bu hizmeti görmek üzere Mehmed oğlu İbrahim'in iltizam gösterildiği kayıtlıdır.

Görüldüğü gibi vakfedilen gelirin nerelerde harcanacağı, kimlere ne kadar verileceği, vakfiyelerde ayrıntılarıyla belirlenmiştir.

Yine aynı caminin önünden geçen suyun yolunun ayrılarak, gözetilmesi amacıyla, Dizdar-oğlu İbrahim adlı kişi 100 akçe vakfetmiştir. Bu görevi yerine getireceklerin, 100 akçenin ribhını tasarruf edebilecekleri kayıtlıdır.

2. Kil-beleni Karyesinde Ilıca-hamamı civarında Ali Hacı adlı kişi bir camii yaptırmıştır. Ancak Kanuni ve II.Selim döneminde düzenlenen tahrirlerde harab bir halde olduğu kayıtlıdır (172).

b. Padişah Vakıfları

(i) Orhan Bey'in Vakıfları:

1. Murad şeyhoğlu Ahmed Şeyh adlı şahsın elindeki 5 mudluk yerin vakfiyet üzere tasarruf edildiği, Orhan Bey'den, Süleyman Paşa'dan ve I.Murad'dan nişanlarının bulunduğu kayıtlıdır. Bu 5 mudluk yer daha sonra genişletilerek 10 mud haline getirilmiştir. Gelir 200 akçe olarak kaydedilmiştir.

2. Kil-beleni Karyesinde Musa Şeyh yeri, Orhan Gazi'nin nişanıyla vakıf haline getirilmiştir. Kanuni döneminde düzenlenen tahrirde gelir 185 akçe, hane 1, ekinlü 1, mücerred 2 olarak kayıtlıdır.

3. Toy-deresinde Halil Fakih oğlu Satılmış'ın bir çiftlik yeri Orhan Bey nişanıyla vakfedilmiştir. 150 akçe gelir ve 2 hane kayıtlıdır.

4. Kavacık Köyü'nde ve Kara-çay'daki mezraa Orhan Bey ve Murad Bey nişanıyla vakıf haline getirilmiştir. Ayrıca bir aded değirmen de vakfedilmiştir. Gelir 385 akçe olarak kaydedilmiştir.

5. Kavak Köyü'nde Adil adlı kişinin tutageldiği yerin eskiden beri vakıf olduğu, Adil oğlu İnebeği'nin Orhan Bey ile I.Murad'ın nişanlarıyla mutasarrıf olduğu kayıtlıdır (173).

(172) T.D. Nr.453.

(173) T.D. Nr.453.

(ii) Süleyman Paşa'nın Vakıfları:

1. Ak-su Karyesi Süleyman Paşa nişanıyla vakıf haline getirilmiştir. Karye "vakf-ı evladlık" üzere tasarruf edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın da bu vakfa dair nişan-ı hümayunu vardır.

Ak-su karyesinin yarım hissesinin Mevlânâ Yahşi bin Sinan ve Bekir adlı kişilerin tasarrufunda olduğu kayıtlıdır. Burada 18 Hane, 9 Mücerred, 1 İmam, 5 Çift, 6 Ekinli ve 3 Bennak ile haricden tarım yapılan 7 çiftlik resimli yerin bulunduğu belirtilmiştir. Elde edilen gelir ise;

-- Resm-i çift ve bennak (174)	---
-- Hınta	---
-- Şa'ir	---
-- 'Alef	---
-- Fiğ	---
-- Za'fran	30
-- Meyve	60
-- Bostan	7

(174) Resm-i Çift, araziden alınan bir çeşit vergidir. Kanunen iki öküzle işlenebilecek yer çift olarak kabul edilmiştir. Resm-i çift her yerden aynı oranda alınmazdı, en az 22, en çok ise 57 akçe olarak alınırdu (Pakalın, C.III, s.30). Hüdavendigâr Livası Kanunnamesinde, resm-i çiftin tamam çiftlik üzerinden kayd olunan raiyyetten 33 akçe olarak belirlenmiştir (Akgündüz, *II.Bayezid Devri, 2.Kitap*, s.180). Resm-i Bennak, tımar sahiplerinin reayadan aldıkları vergi çeşididir. Ekinli bennak ve caba bennak olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Elindeki arazisi yarım çiftlikten az olanlardan, ekinli bennak; toprak sahibi olmayıp ticaretle uğraşanlardan da caba bennak alınırdu (Pakalın, C.III, s.29). Hüdavendigâr Livası Kanunnamesinde resm-i çift ve bennak'ın Mart Ayında alınacağı belirtilmektedir. Asiyâb vergisinin de yine aynı zamanda alınacağı kayıtlıdır (Akgündüz, s.181).

-- Yaylak-ı Çal-ova	15
-- Tayyarât	60
-- Asiyâb 3 aded, galle 3 mud	---

Yekun: (Yazılı değildir).

Ak-Su karyesinin diğer hissesinin de Ali-Bali, Hamza ve diğerlerinin tasarrufunda olduğu kayıtlıdır. 20 Hane, 7 Mücerred, 4 Çift, 8 Ekinlü, 5 Bennak, 1 Çift yazılmıştır. Ayrıca hariçten tarım yapılan 7 çiftlik resimli yerin olduğu belirtilmiştir. Bu hisseden elde edilen gelirler ise;

-- Resm-i çift ve bennak	1032
-- Hinta, 35 mud	---
-- Şa'ir, 15 mud	---
-- 'Alef, 5 mud	---
-- Fiğ, 4 mud	---
-- Za'fran	584
-- Meyve	150
-- Bostan	15
-- Yaylak-ı Çal-ova	30
-- Tayyarât	100
-- Asiyâb 3 aded, galle 3 mud	---

Yekun: 5478(175)

2. İshak Şeyh'in Çapa-alanı mezra'asında bulunan 3 mudluk yeri Süleyman Paşa ve I.Murad'ın nişanlarıyla vakfedilmiştir. Gelir, 200 akçe olarak kaydedilmiştir.

3. Kükürt Karyesinde bulunan bir çiftlik, Süleyman Paşa nişanı ile İbrahim Fakih oğlu Halil Fakih'e vakfedilmiştir. Gelir ise 200 akçe kaydedilmiştir.

4. Dünder Bey Mezra'ası da yine Süleyman Paşa nişanı ile vakıf haline getirilmiştir. Gelir, 150 akçe olarak kaydedilmiştir.

(iii) Çelebi Mehmed'in Vakfı:

Ahi Nebi oğlu Halil, Çelebi Mehmed'in nişanıyla mu'af ve müselleme yazılmış Haliloğlu 'Azab ve oğlu da muaf ve müselleme olarak, Kirmasti Defterine kayd edilmiştir. Halil'in oğullarının mutasarrıf olduğu ve gelirini mevkufcunun aldığı kayıtlıdır. Daha sonra burası timara çevrilmiş ve hasıl kaydedilmemiştir (176).

(iv) Emir Süleyman'ın Vakfı:

1. Selim Karyesinde Osman Şeyh'in tutageldiği yerin eskiden beri vakıf olduğu ve vakfiyet üzere tasarruf olunduğu kayıtlıdır. Kanuni döneminde düzenlenen tahrirde 5 hane ve 150 akçelik bir gelir kaydedilmiştir.

2. Duacı Şeyh Mezra'asının da bulunduğu, daha sonra ise oğullarının mutasarrıf olduğu kayıtlıdır. Ayrıca 4 adet değirmen (galie 8 mud) kaydedilmiştir. Gelir ise 500 akçe gösterilmiştir.

3. Kil-beleni Karyesinde Emir Şeyh'in tasarrufunda bulunan mezra'asında eskiden beri vakıf olduğu kayıtlıdır. Kanuni döneminde de yine vakıf olarak kaydedilen bu mezra'a da 4 hane, 1 mücerred kayıtlıdır. Gelir ise 165 akçedir (177).

Görüldüğü gibi tahrir defterlerinde Yenice-i Taraklu'da da çok sayıda vakıf kayıtlarına rastlanmaktadır. Ancak Göynük'le karşılaştığımızda, Göynük'ün vakıf yönünden daha zengin olduğu göze çarpmaktadır.

Yenice-i Taraklu'da Göynük'de olduğu gibi para vakıflarına rastlanmaktadır. Ayrıca

(176) T.D. Nr.453.

(177) T.D. Nr.453.

kervansaray, dükkan v.b.yerlerin gelirlerinin de vakfedildiği görülmektedir. Bu tür yerlerin gelirlerinin işletilerek, elde edilen faizin vakfedilmesi ise dikkat çekicidir.

Yine bayanların kurduğu çok sayıda vakıflara rastlanmaktadır. Bunlar arasında zaviye gibi çok işlevli yapılar da bulunmaktadır. Ancak zaviyelerin az sayıda olması dikkat çekicidir. Göynük'de olduğu gibi Yenice-i Taraklı'da da Türk ve müslüman nüfusun iskanı Osmanlılarla birlikte başlamıştır. İlk Osmanlı hükümdarları burada da vakıflar oluşturmuşlardır. Böylece başka yerlerde kolonizatör dervişlerin oynadığı rolü bu bölgede vakıf sahibi ahi, şeyh ve fakihler oynamıştır. İlk Osmanlı hükümdarları verdikleri vakıf nişanlarıyla halkın birlik, beraberlik içinde olmalarını ve nüfusun hızla islamlaşmasını sağlamışlardır.

Yenice-i Taraklı'daki vakıf kayıtları arasında çok sayıda çiftlik, mezra'a ve değirmen de bulunmaktadır. Bazen bir mezra'anın bir kısmı bir vakfa, diğer kısmı başka bir vakfa ayrılabilirdi. Tamamı vakıf olan köyler de mevcuttu. Bazen de tek bir vakfın geliri farklı köylerde bulunan çiftlik, mezra'a, değirmen v.b. akarlardan meydana geliyordu. Böylece çeşitli yerlerden az miktarlarda toplanan gelirler biraraya getirilerek tek bir vakfın vakıf gelirini oluşturuyordu. Farklı yerlerden toplanan bu gelirlerin her biri, vâkıfın isteği doğrultusunda, bir hizmeti karşılayacak şekilde ayrılıyordu.

Halk arasında birleştirici bir rol oynayan vakıflar bir yandan sosyal hizmetleri yerine getirirken diğer yandan insanlardaki dayanışma ve yardımlaşma duygusunu güçlendiriyordu. Kırsal kesimlerdeki boş ve تنها yerlerin bu yolla iskanı ve şenlenmesi sağlanırken kentte de beledi hizmetler yerine getirilerek, şehirlerin büyümesi ve gelişmesi sağlanıyordu. Böylece herşeyi devletin yapmasını beklemezsizin çeşitli hizmetlerin yerinde bölge halkının dayanışmasıyla yerine getirilmesi sağlanıyor; bireysel girişimciliğin gelişmesine de öncülük ediyordu. Bunun yanısıra yardımlaşma duygusunu ön plana çıkararak, öksüz, yetim ve muhtaçların ihtiyaçları da bu yolla giderilmiş oluyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖYNÜK VE YENİCE-İ TARAKLI'DA ZİRAİ YAŞAM VE TOPRAK İDARESİ

I. GÖYNÜK'DE ZİRAİ YAŞAM VE TOPRAK İDARESİ

A. ZİRAİ YAŞAM

1-Tarım Alanları

Kırsal niteliğe sahip küçük bir yerleşim yeri olan Göynük'ün ekonomisi tarıma dayalı idi. Kentte büyük bir sanayi potansiyeli olmadığından halk büyük ölçüde tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlıyordu. Bunun yanısıra küçük çapta ticaret ve el sanatları da mevcuttu.

Göynük ile Mudurnu arasındaki ormanlık dağlardan doğan ve Göynük ile Taraklı'nın içinden geçerek Sakarya Nehrine karışan Göynük Suyu, her iki yerleşim yerinde de zirai yaşamı canlandırıyor (1). Bununla birlikte genel olarak dağlık ve tepelik bir arazi yapısına sahip bulunan Göynük'ün iklimi de oldukça sertti. Dağ ve orman yamaçlarında kurulmuş olan köyler daha çok hayvancılıkla ve orman ürünlerini işleyerek geçimlerini sağlıyorlardı.

Diğer taraftan akarsuların vadi tabanları ve yamaçları bağcılığa elverişliydi (2). Nüfus da buralarda yoğunlaşıyordu. Bağcılığın yanısıra bahçe ve bostan tarımı da yaygın olarak yapılıyor; üretilen meyveler pazarda satışa sunuluyordu. Özellikle üzüm üretimi büyük

(1) Bu su üzerinde pek çok sipahi ve vakıf değirmeni bulunuyordu. (Bkz. T.D.Nr.23; T.D.Nr.453).

(2) Evliya çelebi de Göynük'den "... dağlı ve bağlı ..." diye söz etmektedir. (Bkz. Mehmet Zılloğlu, *Evliya Çelebi Seyhatnamesi*, 1966, C.II., s.677).

boyutlardaydı (3). Üretilen tarım ürünlerinin başında buğday, arpa ve yulaf geliyordu. Ayrıca safran üretimi de önemli bir yer tutuyordu (4).

Kervansaray ve hanların varlığı (5), üretilen ürünlerin dış pazarlarda da değerlendirildiğini gösteriyor, toplumsal yaşamı canlandırıyor.

İklim XVI. yy'da tarımsal üretimi büyük ölçüde etkiliyordu. Gerek ürünün çeşidinin, gerekse kalitesinin birinci derecede belirleyicisi olan iklim, Göynük'te oldukça sertti. Yazlar sıcak ve kurak geçerken, kışlar ise soğuk ve karlı idi. Arazinin dağlık oluşu da iklimi etkiliyordu. Bu koşullar altında üretilen tarım ürünlerinin başında ise tahıllar geliyordu.

Diğer taraftan sık ağaçlarla kaplı bulunan ormanların yağış çekmesi, tarıma can katıyordu. Bununla birlikte baharda yağışların çokluğundan akarsularda meydana gelen taşmaları halk çeltik tarımı yaparak değerlendiriyordu (6).

Kırsal kesimde, tarım ile uğraşan reyanın elinde bulunan topraklar miktarlarına göre "Çift /Çiftlik", "Nim Çift", "Zemin" olarak tahrir defterlerine kaydediliyordu.

(3) 1486 tarihli tahrir defterinde bir meyhanenin kayıtlı bulunması bunu doğrulamaktadır. (Bkz. T.D. Nr.23).

(4) Yalnız Ödemiş Köyünden alınan öşr-i zafran'ın 300 akçe olması, safran üretimi hakkında bir fikir vermektedir. (Bkz. T.D.Nr.23). Ayrıca safran vakıf gelirleri arasında yer almıştır. (Bkz. T.D.Nr.453). Günümüzde artık safran üretimi yapılmamaktadır; ancak buğday ve arpa üretimi büyük boyutlardadır.

(5) Vakıf defterinde Bel-deresi nahiyesinde cami yakınında bir kervansaray kayıtlıdır. (Bkz. T.D.Nr.23).

(6) Göynük'de kentteki vergi kategorileri içinde dink(dinek) de kayıtlıdır. Çeltiği kabuğundan ayıran bu değirmenin kayıtlı bulunması çeltik tarımının yapıldığını göstermektedir. (T.D.Nr.23; ayrıca Bkz. Tablo III).

Genel olarak, çiftlik denildiği zaman bir çift öküzle sürülebilen tarım alanı akla geliyordu (7). Tahrir defterlerinde bu toprak parçaları, sipahiye bağlı hane sahibinin ismi altında genellikle bir çift, nadir olarak üç veya iki çift, bir çiftten az ise nim çift / yarım çiftlik olarak kaydediliyordu (8).

Bir çiftliğin ölçüsü her yerde aynı değildi. Toprağın üretim kapasitesine göre bu miktar değişiyordu. "Ala", "Evsat" ve "Edna" olarak nitelendirilen bu toprak parçalarının her birinde bir çiftliğin ölçüsü farklıydı (9). Bu ölçü sancak kanunnameleriyle belirlenmişti (10).

Diğer taraftan Göynük'te kırsal kesimde reaya tasarrufundaki topraklardan başka doğrudan doğruya sipahinin elinde bulunan çiftlikler de vardı. Tahrir defterlerine "Hassa çiftlik" olarak kaydedilen bu çiftlikler sipahinin kendi adına işlettiği topraklardı. Genellikle boş veya "haric-ez defter" kaydedilen yerler sipahinin isteği üzerine kendisine veriliyor ve hassa çiftlik olarak kaydediliyordu (11).

(7) Halil İnalçık, "Çiftlik", EI2, c.II, s.32 v.d.

(8) İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rûsumu", *Belleten*, XXII/92, Ankara 1959, s.583.

(9) Ala yerden 60-80 dönüm, evsat yerden 80-100 dönüm, edna veya kıraç yerden 100-150 dönüm bir çiftlik yer olarak belirlenmişti (Ömer Lütfi Barkan, "Çiftlik", *İ.A.*, C.III., s.392). Bir dönüm birçok kanunnamelerde boyu ve genişliği 40'ar adım olan bir alan kabul edilmiştir. Yani ortalama 100m²'dir.

(10) Hüdavendigâr Sancağı kanunnamesinde Göynük'teki çiftliklerin büyüklüğü belirtilmemiş, yalnızca resm-i çiftin tamamçiftlik üzere kaydolunan raiyyetten 33 akçe olduğu kaydedilmiştir (Bkz. Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri 2.Kitap II.Bayezid Devri Kanunnameleri*, İstanbul 1990, s.180)

(11) "Çiftlik-i Çomak ve İi-adlı ve Süleymanlı haric -ez defter Hasıl=100 akçe,

Çiftlik-i Seğid ve Mürsel haric-ez defter Hasıl=60 akçe,

Çiftlik-i Göynük tevabilinde Karye-i Hacılar kurbunda iki pare tarla Hasıl=130 akçe"

"...Evveiden sipahi tımar tasarruf edermiş..." (12) "...her çiftten subaşıya altı akçe deyü kayd olunmuş der-Defter-i Köhne. Şimdi teftiş olunub gayri vaki'dir dediler...." (13) "...Sipahi elinde raiyyet yerinden bir çiftlik yer var deyü kayd olunmuş der-Defter-i Köhne. El halet-i hazihi sipahi ahar gelüb tapuya virmiş...." (14) şeklindeki ifadeler, hassa çiftliklerin bir süre sonra ortadan kalktığını göstermektedir. Özellikle XVI. yy'ın geniş fetih politikası içinde sipahinin, toprağı ile ilgilenememesi hassa çiftliklerin sayılarının azalmasında etkili olmuştur (15). Bunun yanısıra devletin, sipahinin raiyyet topraklarını, kendi hassa çiftliklerine eklemesine engel olma çabası da sözkonusudur (16).

Diğer taraftan mülk çiftliklere Göynük tahrirlerinde sıkça rastlanmaktadır (17).

Bu konu ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Göynük'ün gelir kategorileri arasında resm-i zemine rastlanması (18), "zemin" adı verilen toprak parçalarının varlığını göstermektedir (19). Bu tip toprak parçalarının bir kısmı köy raiyyetinin elinde bulunmakla birlikte hariciden tarım yapmaya gelen raiyyetlerin tasarrufundaydı. Özellikle raiyyeti az olan yerlerde bu tip tarım alanlarına rastlanmaktadır.

1530 tarihli tahrirde "resm-i zemin", Nefs-i Göynük'ün vergi ünitesi içinde 40 akçe karşılığı ile gösterilmiştir (20). Toprağın miktarı ise belirtilmemiştir. 1486 tarihli tahrirde

(12) Karye-i Eşek-Gerişi (T.D.Nr.23).

(13) Karye-i Frengi (T.D.Nr.23).

(14) Hisse-i 'An Karye-i Çubuk (T.D.Nr.23).

(15) Barkan "Tımar", İ.A.,C.XII/I, s.305.

(16) İnalçık "Çiftlik", s.33.

(17) Bkz. T.d.Nr.23; 166; 453.

(18) Bkz. Tablo III.

(19) Vakıf gelirleri arasında "Zemin-i Bağburnu", "Zemin-i Mazlume" adları altında toprak parçalarına rastlanmaktadır (Bkz. T.D.Nr.453).

(20) T.D.Nr.166.

miktarı 4 kıta olarak belirtilen zeminin vergi geliri yine aynıdır (21). Akçe karşılığında herhangi bir değişikliğin olmadığı gözönünde tutulursa 1530'larda da yine 4 kıta zemin mevcut bulunmaktadır.

Arka sayfadaki tabloda 1486 tahriri ile 1530 tahrirleri esas alınarak Göynük'ün zaim ve sipahi tımarlarında bulunan tarım alanları (çiftlikler), hane, mücerred, bennak ve ekinlülerle birlikte gösterilmiştir.

(21) T.D.Nr.23.

1486 Tahririne Göre Zaim ve Sipahi Tımarları

Köyler	Hane	Çift	Hassa Çiftlik	Hariçten Çiftlik	Bennak	Ekünlü	Mücerred
Kavak Divanı(22)	71	16		2	31	17	17
Ödemiş (22)	14	4		8	4	5	1
(?)İsmi okunamamıştır	14	4	1	3	6	4	5
Kızıl Saray (23)	3	2					1
Esredik (24)	53	21		5	6	15	11
'An Esredik (25)							
1.Hisse 'An Embanus	23	3.5		4.5	9		4
2.Hisse 'An Embanus	24	6		3.5	2	10	7
Kuyu Viran	36	16.5		5	7	7	17
Kösre /Köstere (26)	18	9		4	5		3
Boyaluca	3	2	1	4			1
Fınduk-Çatı (27)	12	5			4	1	4
Bölücek-Yuva	22	12		5	2	2	2
Bayındır(28)	19	4		8.5	10	3	4
1.Sorkun	15	4	1	1.5	3	6	3
Yapraklı	13	3	1	1	4	4	1
Çatacak (29)		6	2	2	7	1	

(22) Nefs-i Göynük ile Kavak Divanı ve Ödemiş Köylerinin Göynük Subaşı Seydi Bey'in zeameti olduğu ve oğlu Umur ile birlikte ettiği kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(23) Sözü edilen köyün önceden tımar olduğu, daha sonra mensuh olduğu kayıtlıdır. Bu defterin köhnesi Fatih zamanında vakıfların tımara çevrildiğinin kayıtlı olduğu defterdir.

(24) Bu köyün Hüdavendigâr Hassı iken Ahmed Bey oğlu Hamza Bey'e sadaka olduğu daha sonra Mihaliç subaşılığına verildiği kayıtlıdır. Önceden bu köyün halkının ortakçılar olduğu belirtilmiştir (T.D.Nr.23).

(25) Bu hissenin de Mihaliç subaşısının tasarrufunda olduğu kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(26) Sipahinin bir çiftçinin yürüdüğü ve sipahinin elinde 6 mudluk safranlığın olduğu kayıtlıdır.

(27) Bu köyü, Süleyman ve Murad'ın "Müşterek benevbet" ettikleri kayıtlıdır (T.D.Nr.23). Ayrıca Kırmastı Defterinde Göynük'te bir mülk değirmenin ve bir sel değirmenin de bulunduğu ancak mülkiyetinin bozularak tımara emr olunduğu kayıtlıdır.

(28) Hariçten ziraat olunan 8.5 çiftliğin; 6'sının Bayındır Köyü'nde, 1'inin Çubuk'ta, 1'inin Eynel'de ve nim çiftliğinde Bursa'da bulunduğu kayıtlıdır (T.D.Nr.23)

(29) Bu köyün nısfının Süleyman ve Paşa adlı kişilerin nısfının da Ahmed ve Bali Aga adlı kişilerin tasarrufunda olduğu ayrıca sözedilen sipahilerin elinde iki çiftlik yerin bulunduğu kayıtlıdır (T.D.Nr.23)

Köyler	Hane	Çift	Hassa Çiftlik	Hariçten Çiftlik	Bennak	Ekünlütü	Mücerred
1.Donuz-Viranı	19	6	1	4.5	5	4(?)	4
2.Donuz-Viranı Timurhan/ Bozca Armut Sünnet	9	1	1	3.5		7	5
Tatar-Oğlu (30)	29	4.5		5.5	7	14	11
Seğid Çiftliği (31)	18	2.5	1	3.5	4	5	7
Hacılar (31)	29	9		4	5		8
Embanus (32)	3			1			1
Kula-Alanı	3					4(?)	7
Pelidçik (33)	14	6.5		6	2		5
Çalınca-Alanı (34)	20	9		4	4		4
2.Sorkun (35)	11	7		2			4
3.Sorkun (36)	32	14.5		3	7	8	7
4.Sorkun (37)	14	5	1	2	3	2	2
5.Sorkun (38)	28	15	1	3	3	2	11
Esre-Besre	14	4.5	3	4.5	1	5	5
Frengi	28	8		1	8	8	6
	5	1.5	1	4	2	1	4
				1			

(30) Bu köy, Göynük seraskeri İlyas'ın tımarıdır. Ayrıca 3 mudluk yerin olduğu kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(31) Seğid Çiftliği ve Hacılar, mezraa olarak, "tumar beratında mukayyedir" diye kayıtlıdır (T.D.Nr.23)

(32) Bu köy de Göynük seraskeri İlyas'ın tımarıdır (T.D.Nr.23)

(33) Bu köyde 4 çiftlik-i mu'attal da kayıtlıdır (T.D.Nr.23)

(34) Ayrıca 3 çiftlik-i mu'attal kayıtlıdır (T.D.Nr.23)

(35) Ayrıca 2 çiftlik-i mu'attal kayıtlıdır. Serasker İlyas'ın tımarlarından.

(36) Şemsüddin Mudurnı adlı bir kişinin elinde 3 çiftlik yerin bulunduğu ve öşür verdiği kayıtlıdır (T.D.Nr.23)

(37) Göynük müsellemlerinin çeribaşısı olan Seydi'nin Emir adlı kişiyle birlikte ortak olarak her yıl eşikleri belirtilmektedir. Ayrıca Seydi'nin Müsellem Sancağı'na, Emir'in de Karagöz'e eşdiği kayıtlıdır (T.D.Nr.23)

(38) Sokmancı-oğlu yeri olarak bilinen 3 mudluk yerin de yine söz edilen Şemsüddin Mudurnı elinde olduğu, öşürün ve rüsumunu verdiği kayıtlıdır (T.D.Nr.23)

Köyler	Hane	Mücerred	Çift	Hassa Çiftlik	Hariçten Çiftlik	Bennak	Ekinü
6.Sorkun (39)	41	12	7.5	2	3	16	11
1.Hisse `An Çubuk	22	5	4		3.5	7	
2.Hisse `An Çubuk	21	2	3		4	8	8
İbrim Özi	12	4	2.5		4	5	2
Ödemiş	22	9	4.5		5	10	4
Bel-deresi (40)	27	8	6		nim	6	11
Göynük Suyu	7	4	1.5		7	3	2
Firengi (41)	7	5	6.5		2		
Çatak (42)	5		3		3	1	
1.Kızıl Saray (43)	10	3	3.5			4	1
2.Kızıl Saray	3	1	1.5		2		
`An Kızıl Saray	6	3	1.5		3	2	2
`An Bölücek- yuva (44)	4	1	2		3		
Alıç	7	2	(?)		2	3	4
Koz Alanı (45)	11	2	5		2	3	1
Güğümcük	6	2	2		2	2	
Kozan	4		1		3	2	1
Kınık	9	1	1.5		3	7	1
Donşa (46)	20	7	8	1	5	3	4
Germenek (?)	16	7	1	1	3	6	8
Hulus (47)	8	4	4		6	3	

(39) Bahtiyar-yeri denilen yerde yarım çiftliğin ve Osman Çukuru denilen yerde de 2 mudluk yerin yine Şemsüddin'in elinde olduğu kayıtlıdır (T.D.Nr.23)

(40) Bu köyü tasarruf eden sipahilerin 13 mudluk yerlerinin, 8 mudluk safranlıklarının olduğu ve sipahinin iki çiftinin yürüdüğü kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(41) Firengi Köyü'nde ayrıca 2 çiftlik-i mu'attal kayıtlıdır. Ayrıca her çiftten subaşıya 6 akçe verilirken artık bunun "gayr-i vaki" olduğu belirtilmektedir.

(42) Köhne Defterde, burasının eskiden beri Seydi Bey'in mülkü olduğu kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(43) Hariçten ziraat yapıldığı belirtilmekle birlikte kaç çift olduğu yazılı değildir.

(44) Ayrıca 1 çiftlik-i mu'attal kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(45) Kirmasti defterinde "Asiyab-ı mülk" olarak kaydedilen yerin Köhne Defterde tumara resim emir olunduğu kayıtlıdır. T.D.Nr.23.'de halen bu keyfiyetin gerçekleşmediği yazılıdır. Ayrıca Koz Alanı köyünde bir çiftlik-i muattal kayıtlıdır.

(46) Burası Göynük bazderan'ının başı olan Çakır'ın tasarrufundadır. Ayrıca 10 mudluk safranlığı olduğu kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(47) Kirmasti Defterinde kayıtlı bulunan iki çiftlik mülk yerin, Köhne Defterde tumara emrolunduğu kayıtlıdır. (T.D.Nr.23).

Köyler	Hane	Mücerred	Çift	Hassa Çiftlik	Hariçten Çiftlik	Bennak	Ekinli
Eşek-Gerişi (48)	10	2	6		2	2	
Dana-oğlu (49)	7	3	2		2	5	
Nardin ve							
Danişmend Yakası(50)	21	3	1		4	1	1
'An İbrim Özi (51)			2		2.5		
'An Kızıl Saray (52)							

Ayrıca Göynük Subaşı İlyas tarafından tasarruf edilen üç çiftlik bulunmaktadır. Bunlar Çiftlik-i Çomak il-aldı-Süleymanlı, Çiftlik-i Seğid ve Mürsel ve Göynük terabi'inde Karye-i Hacılar yakınında iki pare tarladır. Bu üç çiftliğin gelirinin toplamı ise 290 akçedir. (53)

1530 Tahririne Göre Zaim ve Sipahi Tımarları

Köyler	Hane	Müc.	Çift	Bennak	Ekinli
Kavak Divanı	54	30	15	7	22
Ödemiş 18	12	3.5	4	8	
Esredik 52	26	14	4	18	
Embanus	48	44	6	5	12
Kuyu-Viran	48	43	13.5	3	15
Köstere 17	8	10	2		
Boyalca 3	1				
Fınduk-Çatı	13	9	3.5	4	3
Bölücek-Yuva	6	5	2.5	1	
Köstek 27	21	5	5	12	
Kızıl-Kuyu	29	13	13	1	8
Tatar-Oğlu	22	10	5	5	6
Embanus	13	9	4.5		5
Bayındır 19	5	4	1	13	
Kula-Alanı	21	14	nim	2	12
Pelidçik	5		3		
Göynük Suyu	7	7	4		1
Koz Alanı	10		4	1	3
Çalica Alanı	38	20	14	5	14

(48) Burada önceden sipahinin tımar tasarruf ettiği kayıtlıdır. (der-Defter-i Köhne)

(49) Burada ayrıca 3 çiftlik-i muattal ile 2 çiftlik-i harab kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(50) Burada, 20 kıt'a 'An çiftlikha-i piyadegan kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(51) Ayrıca hariçten onbuçuk çiftlik-i muattal kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(52) Burada hariçten 4 çiftlik-i muattal kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(53) T.D.Nr.23.

Göynük'teki tarım yapılabilen alanları belirleyebilmek için vakıf haline getirilen çiftlikleri de hesaba katmak gereklidir. Vakıf defteri incelendiğinde ;

Köyler	Hane	Müc.	Çift	Bennak	Ekinlü
Sorkun	12	5	5	1	1
'An Sorkun	32	20	14	4	6
'An (?)					
Adı yazılı değil	9	8	4	2	2
Yapraklı	15	12	3	4	4
Çatacak	15	13	6	2	3
Donuz-Viranı	17	12	7		7
'An Donuz-Viranı	10	16	2	2	5
Timur Han	32	25		5	12
Sünnet	20	21	5	1	10
Sorkun	14	9	3	3	5
'An Sorkun	16	7	5		7
Esre-Besre	5	4	1	2	1
Firengi	6	4	2	4	1
'An Sorkun	35	16	9	4	14
Çubuk	37	41	13	8	8
İbrim-Özü	14	4	3	3	3
Ödemiş	25	11	5	8	
Bel-Deresi	24	7	7	3	7
Kızıl Saray	7	8	5	1	1
Çatak	7	6	2	2	1
Kızıl-Saray	5	7	1		2
Bölücek-Yuva	5	4	1	1	1
Aliç (54)					
Kozan	4	3	1	2	
Eşek-Gerişi	11	3	5		1
(?)-Oğlu	3		2		
Güğümcük	1		4		
Kınık	6	4	1	2	2
Hulus	7	5	2	1	2
Nardin ve					
Danışmendli	20	11	7	5	3
'An Kızıl-Saray (55)					
Naib (?)	14	8	2	5	4
Kızıl-Saray	3	1	2	1	

Ayrıca Çiftlik-i Pelidçik, Çiftlik-i Örencik, Çiftlik-i Gülşencik, Çiftlik-i Karaca Şeyh, Çiftlik-i Piyade ve Kara-Derzi ile bir çiftlik olduğu belirtilen Mezraa-i Eynel hasıllarıyla kayıtlıdır. (56)

(54) Bu köyün sadece hasılı kayıtlıdır (T.D.Nr.166).

(55) Bu hissenin de sadece hasılı kayıtlıdır.

(56) T.D.Nr.23.

A- Kentte bulunan vakıflara ait çiftlikler:

- 1) Yorgi Çiftliği (57): Gölözü Mezraasında - Akşemseddin 'in vakfi
- 2) Bir çiftlik yer: Hisar-Özünde- Çeşme Mescidi'nin vakfi

B- Kırsal kesimde bulunan vakıflara ait çiftlikler:

- 1) Hariçten yarım çiftlik yer: Eski Hisar Köyü'nde-Süleyman Paşa Cami'nin vakfi . Ayrıca 4.5 çiftlik
- 2) Dört çiftlik yer: Görenç Köyü'nde - Süleyman Paşa Cami'nin vakfi
- 3) İki çiftlik yer : Değirmen - Özünde- Süleyman Paşa Cami'nin vakfi
- 4) Bahşayış Çiftliği: Gölcük'te - Süleyman Paşa Cami'nin vakfi
- 5) Bir Çiftlik yer : Öz- Viran Mezraası'nda - Süleyman Paşa Cami'nin vakfi
- 6) Bir çiftlik yer: Hafız Hasan Mescidi Vakfi
- 7) Bir çiftlik yer: Çaylak Mezraası'nda - Musalla Mescidi Vakfi
- 8) Bir çiftlik yer: Çirkin Boğaz'da - Halil Şeyh'in tasarrufunda (Süleyman Paşa nişanıyla)
- 9) Bir çiftlik yer: Begüler Mezraası'nda - Bağdat Şeyh'in tasarrufunda(Süleyman Paşa nişanıyla)
- 10) Bir çiftlik yer: Kavak'ta - Ömer Şeyh'in tasarrufunda (Süleyman Paşa nişanıyla)
- 11) Bir çiftlik yer: Falanos'ta - Kandemişoğlu İzzettin Şeyh'in tasarrufunda (Süleyman Paşa nişanıyla)
- 12) Hariçten yarım çiftlik yer: (?) Köyü'nde (Süleyman Paşa nişanıyla)
- 13) Bir çiftlik yer: İblistan ? oğlu Süleyman Fakih'in tasarrufunda (Süleyman Paşa nişanıyla)
- 14) Bir çiftlik yer: Göllü Viran'daki mezraada - Nusret Şeyh'in tasarrufunda (Süleyman Paşa nişanıyla)
- 15) Bir çiftlik yer: Koz - Alanı Köyü'nde - Turhan Şeyh'in tasarrufunda (Süleyman Paşa nişanıyla)
- 16) Bir çiftlik yer: Satı Mezraası - Şadıman adlı kişinin tasarrufunda (Süleyman Paşa nişanıyla)

(57) Çiftlikler hesaplanırken Yorgi Çiftliği bir çiftlik olarak ele alınacaktır.

- 17) Bir çiftlik yer: Esredik Köyü'nde - Danişmendoğlu Hoca Fakih'in tasarrufunda (Süleyman Paşa nişanıyla)
- 18) Bir çiftlik yer: Bayındır Köyü'nde - Ümidoğlu Yusuf'un tasarrufunda (Süleyman Paşa nişanıyla)
- 19) Bir çiftlik yer: Embanus Köyü'nde - Kara - Başlular'ın tasarrufunda (Süleyman Paşa ve Orhan Bey nişanıyla)
- 20) Bir çiftlik yer: Ödemiş Köyü'nde - imamlık hizmeti için vakıf (Süleyman Paşa nişanıyla)
- 21) Bir çiftlik yer: Tonşa Köyü'nde - Abdülrezzak olarak bilinen Abdal Şeyh'e vakfedilmiş(Süleyman Paşa nişanıyla)
- 22) Bir çiftlik yer: Esre Besre Mezraası'nda - Emiroğlu Mehmedi'nin vakfı (Bayezid Hüdavendigar nişanıyla)
- 23) Bir çiftlik yer: Kızıl Saray Köyü'nde Mecnun Saltuk Şeyh yeri - İshak Fakih'in tasarrufunda (Çelebi Mehmet nişanıyla)

Burada toplam 32.5 vakıf çiftlik mevcuttur. Sipahi çiftliklerine gelince 1486 tarihinde, 286.5 çiftlik, 20 hassa çiftlik, 186 hariçten çiftlik olmak üzere toplam 492.5 çiftlik; 1530 tahririnde ise 254 çiftlik kayıtlıdır. İki tahrir incelendiğinde çiftlik sayısında bir azalma göze çarpmaktadır. Fatih'in bazı vakıf ve mülk arazileri tumara çevirdiği bilinmektedir (58). Fatih'ten sonra yapılan tahrirde henüz bu durumun devam ettiği görölmektedir. Ancak Fatih'in izlediği bu siyasete tabandan büyük bir tepki gelmiş ve II.Bayezit bu şekilde oluşturulmuş olan tumarları bozarak eski vakıf ve mülk sahiplerine iade etmiştir. Diğer tahririn de bu olaydan sonra yapıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca XVI.yy boyunca izlenen geniş fetih politikası sipahileri savaş alanına çekmişti. Bu arada ölenlerin tumarlarının el değiştirmesi; yeniden düzenlenmesi sırasında meydana gelen başı boşluk bazı toprakların işlenmemesine neden olmuştu. Bununla birlikte tarım alanlarındaki yıllık bozulmalar ve kıtlıklarda etkenler arasındadır.

(58) Köhne Defterde, Alıç Köyündeki bir mülk değirmenin tumara emrolunduğu kayıtlıdır. Hulus Köyünde de iki çiftlik mülk yerin tumara emrolunduğu kayıtlıdır (Bkz. T.D.Nr.23).

1530 tahririni esas aldığımızda XVI. yy başlarında Göynük'te tarıma açık alanlar şu şekilde belirlenebilir:

Sipahi çiftlikleri	= 254
Vakıf çiftlikleri	= 32.5
Toplam çiftlik sayısı	= 286.5

Ortalama çiftlik 90 dönüm olarak kabul edilirse (59), Göynük'te 1530 yılında $286.5 \times 90 = 25.785$ dönüm toprağın tarıma elverişli olduğu görülür (60). Ancak elde edilen bu rakam asgari düzeyi göstermektedir. Çünkü tahrir defterlerinde bağ, bahçe, bostan tarımının yapıldığı alanlar ile zemin topraklarının miktarları belirtilmediğinden yukarıdaki hesaplamaya katılmamıştır. Dolayısıyla tarıma açık alanlar yukarıda elde edilen rakamdan biraz daha fazladır.

Tahrir defterleri incelendiğinde bazı köylerin ' el mahsul ' kısmında yaylak ve çayır gelirlerine de rastlanmaktadır (61). Müsellemiere hayvanlarını beslemeleri için çayır hisseleri verildiği görülmektedir (62). Atların beslenmelerinde büyük öneme sahip bulunan çayırlar devlet arazisi sayılmış ve has ahıra tahsis edilmiştir (63).

(59) Halime Doğru, *XVI.yy.da Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, İstanbul, 1992, s.153.

(60) Bir dönüm 100 m².dir. (Bkz. İnancık, s.582).

(61) Ödemiş Köyünde "Çayırdan" elde edilen gelir 60 akçe olarak Sorkun Köyünde de "Resm-i Yaylak" 200 akçe olarak kayıtlıdır (Bkz. T.D.Nr.23).

(62) Sorkun Köyüne ait kayıtlarda, o tarihlerde bu tımarın Seydi ve Emir adlı kişilerin tasarrufunda bulunduğu ve Seydi'nin Göynük müsellemlerinin çeribaşısı olduğu kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(63) Barkan, "Tımar", *İ.A.*

2-Tarım Alanlarında Çalışanların Hukuki Statüleri

Tarıma elverişli toprakları işleyen köylü - çiftçiler, üzerinde buldukları toprağın tasarruf şekline göre ' tımar raiyyeti ', ' has raiyyeti ' veya ' vakıf raiyyeti ' olarak adlandırılıyordu. Defterlere ise ellerindeki toprak miktarlarına ve medeni durumlarına göre kaydediliyordu. Köylerin tasarruf şekli ne olursa olsun çiftçi - raiyyet normal rüsum ve öşrünü ödemekle yükümlüydü. Köylerin has, zeamet, tımar, vakıf veya mülk olarak tasarruf edilmesi köy raiyyetinin yükümlülüğünü değiştirmiyordu. Raiyyetlik babadan oğula geçerek devam ediyordu.

Diğer taraftan tahrir defterlerine çift olarak kaydedilenler bir hane reisini ifade etmektedir (64).

Dolayısıyla çift resmi XV.yy ortalarına kadar 22 akçe iken 1458'de 33 akçeye çıkarılmıştır (65).

Tahrir defterlerine mücerred olarak kaydedilen bekarların durumuna gelince, bunlar için Hüdavendigâr Kanunnamesi'nde ' Ehl-i kisb olmayan mücerredlerden nesne alınmaz, defterlerde dahi üzerlerine resm kaydolunmamıştır ' denilmektedir (66).

Öte yandan tahrir defterlerinde geçen '... her çiftten su başıyla 6 akçe ... ' (67) şeklindeki

(64) İncalcık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsumu", s.583; İncalcık, "Çiftlik", s.32. vd.

(65) İncalcık, "Raiyyet Rûsumu", s.585; *Kemalpaşazade, Tevarih-i Al-i Osman, VII. defter*, Şeraffettin Turan nesri, Ankara, 1957, s.159.

(66) İncalcık, s.587.

(67) Firengi Köyünde, Köhne Defter'de bu şekilde kayıtlıdır. Daha sonraki defterde ise "... teftiş olunub gayr-i vakidir." şeklinde bir kayıt vardır (T.D.Nr.23).

ifadeler, sipahiden başka subaşıya da çift resminden hisse ayrıldığını açıkça göstermektedir. Ancak tahrirde geçen bir kayıta bu durumun kaldırıldığı belirtilmektedir (68). Bu tür uygulamaların eski mahalli örf ve adetlerin izlerini taşıdığı ileri sürülmektedir (69).

Nim çiftten küçük toprak parçalarının çoğu ekinli bennaklar tarafından işleniyordu. Evli raiyyet demek olan bennak eğer elinde nim çiftten daha az miktarda bir toprak parçasını tasarruf ediyorsa ekinli bennak, eğer hiç toprak tasarruf etmiyorsa caba bennak olarak tahrir defterlerine kaydediliyordu (70). Ekinli bennaklar tasarruflarındaki yerlerin resmini bennak resmiyle birlikte ödüyorlardı. Hüdavendigâr Kanunu'nda ekinli bennak için 12 akçe, caba bennak için 9 akçe resim belirlenmişti (71).

Göynük ve Taraklı tahrirlerinde bennaklar, caba bennak ve ekinli bennak şeklinde değil de sadece bennak ve ekinli şeklinde kaydedilmiştir. Bennak resmi çiftleri olmayan ama kazançları iyi olan evli ve Müslüman reayadan alınırdı (72). Toprağın durumuna göre her 2-5 dönümden 1 akçe dönüm resmi alındığı gözönünde bulundurulursa ekinliler 4-10 dönümden

(68) Aynen şöyle geçmektedir. "... Bazı sipahilerin re'ayalarından resm-i çiftine ve resm-i genaminden subaşı olan kimesne dahi idermiş; Defterde ba-hususa sipahi tumarından resm-i çift ve resim kayd olunmadığı sebepten 'arz olunub ref' olundu, fi 14 ? 892" (T.D.Nr.23).

(69) Zeki Arıkan *XV-XVI yy.larda Hamit Sancağı*, İzmir, 1983, s.126. Ancak Halil İnalçık bu tür uygulamaların sebeplerinin henüz tespit edilemediğini belirtmektedir (Bkz. İnalçık, "Raiyyet Rûsumu", s.585).

(70) İnalçık, s.589.

(71) Ömer Lütfi Barkan, *XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları, Kanunlar, I*, İstanbul,1943,s.2.

(72) Coşkun Üçok, *Osmanlı Devleti Teşkilatında Tımarlar II*, Ayı basım,Ankara,1994,s.8.

24-60 dönüme kadar tapu ile arazi tasarruf edebiliyorlardı (73). Ancak 30-60 dönümden fazlası nim çift olduğundan nim çift resmine tabiydi (74). Bennaklar ise genellikle başkalarının tapulu arazilerinde işçi olarak çalışıyorlardı. Bazen de dönüm resmini ödemek suretiyle sipahiden tapusuz olarak toprak alıp işleyebiliyorlardı.

Bennaklar ister ekünlü ister caba olsun tahrir sırasında buldukları yerin sipahisine bennak resmini vermek üzere kaydolunurlardı. Bennaklar da mücerredler gibi tumar arazilerini terk ederek başka bir yerde çalışma hakkına sahipti. Ancak raiyyet olarak yazılı bulunduğu sipahisine raiyyet resmini ödemek zorundaydı (75).

Tahrirlerde "...hariçten çift olunur..." ibaresine sıkça rastlanmaktadır. Köyde raiyyetin az olması nedeniyle işlenemeyen topraklara nüfusça fazla köylerden gelen takviyeler "hariçten çift" şeklinde kaydedilmiştir. Diğer taraftan toprağı kendine yetmeyen çiftçiler de bu yolla geçimlerini sağlamışlardır.

Çevre köylerden gelen çiftçilerin yanısıra konar-göçer olup da toprak işleyenler de "hariç raiyyet" olarak kaydedilmiştir. Sipahiler topraklarında bir süre ikamet ettikleri için bunlardan yaylak, kışlak gibi resimler talep ederlerdi. Göynük'de Sorkun Köyü'nde resm-i yaylak 200 akçe; Kula Alanı Köyü'nde 50 akçe olarak geçmektedir. Belderesi Köyü'nde ise 'An yaylak-ı poladlar 150 akçe; Kızıl Saray Köyü'nde 'An yaylak-ı Firengi 50 akçe olarak kayıtlıdır (76).

(73) Kınık nahiyesinde Eynel olarak bilinen yerden bir çiftlik yeri "resm-i tapu" ile o tarihte Mehmed bin Hasan adlı kişinin tasarruf ettiği kayıtlıdır. Sorkun Köyü için de şöyle bir kayıt vardır: "...Sipahi elinde ra'yyet yerinden bir çiftlik yer var deyü kayd olunmuş der-Defter-i Köhne. Elhalet-i hazihi sipahi ahar gelüb tapuya virmiş" (T.D. Nr.23).

(74) İnalçık, "Raiyyet Rüsümü", s.589 v.d.

(75) İnalçık,s.590.

(76) T.D. Nr. 23. Kayıtlarda Firengi adlı bir köyün kayıtlı bulunması, Kızıl Saray'daki hariç raiyyetin buradan gelmiş olduğunu düşündürmektedir.

Göynük tahrirlerinde ortakçılarla ilgili kayıtlara da rastlamak mümkündür. Örneğin Esredik Köyünün Mihaliç Subaşılığına zammolunmadan önce Hüdavendigâr hasası olduğu ve halkının da ortakçılar olduğu kayıtlıdır (77).

Bazı padişah ve şehzade hasası köylerde rastlanılan ortakçılık; tohumu ve çift hayvanını sahibi arzdan alan ve yetiştirdiği ürünü de onunla paylaşan çiftçilerin oluşturduğu bir tür toprak organizasyon şeklidir. Ortakçılara özellikle Karaman olmak üzere İçel, Teke, Hamid, Aydın, Saruhan, Kütahya, Ankara, Bolu ve Hüdavendigâr vilayetlerinde rastlanılmaktaydı (78).

Ortakçılar, toprağı tasarruf eden sahib-i arzla işbirliği içindeydiler. Tohumu ve çift hayvanlarını onlardan alırlar, elde ettikleri mahsullerini de onlarla paylaşırlardı. Ortakçılar yalnız başlarına tımar erlerinin hassa çiftliklerinde veya reaya topraklarında çalıştıkları gibi topluluk halinde padişah hasaları üzerinde de çalışabiliyorlardı. Ancak toplu halde yaşayan ortakçılar daha çok Aydın, Saruhan, Karaman ve İçel vilayetlerinde bulunuyordu. Diğer taraftan tımar eri kendi hassa çiftliğini bizzat ekemediğinden, bir ortağı verirdi. Ayrıca tımar eri dirliğine bağlı boş toprağı bir ortak yerleştirebiliyordu. Ama avarızı kendisi ödüyordu. Bu şekilde tarım yapılan toprak hassa çiftlik sayılmıyordu.

Ortakçılar Avaraz-ı Divaniye'den, çift ve koyun resminden muaftılar. Ekmek zorunda oldukları tohumlardan fazlasını ekerlerse fazladan ettikleri hububattan öşür ve salarlık verirlerdi (79).

(77) T.D.Nr.23. Yenice-i Taraklı'da da ortakçılıkla tasarruf olunan has arazi mevcuttur (T.D.Nr.23)

(78) Irene Beldiceanu-Steninher, "XV ve XVI. Asırlarda Anadolu'da Ortakçılar", *VIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 11-15 EKİM 1976, Kongre'ye Sunulan Bildiriler, II* (Ankara 1981) s.1321.

(79) Beldiceanu, s.1323. Salarlık sipahi için yemlik saman karşılığı alınan örfi bir ek vergidir.

(Bkz. Halil İnalçık, "Adaletnameler", *Belgeler, II/3-4* (1965), s.75).

II.Bayezid döneminden itibaren ortakçılarının durumunda değişiklikler olmuş, I.Selim döneminde ise ortadan kalkmaya başlamıştır. Kısa süre içinde ortakçılığın ortadan kalkmasının nedeni tam olarak bilinmemektedir.

3- Yetiştirilen Ürünler

a) Tahıllar

Göynük'te üretilen ürünlerin başında tahıllar geliyordu. Özellikle buğday ve arpa üretimi büyük boyutlardaydı. Mufassal tahrirlerde her köyün yetiştirilen ürünleri ve vergi gelirleri "El Mahsul" ya da "Hasıl" olarak geçen kısma kaydedilirdi. Göynük'e ait böyle bir mufassal tahrir defterini incelediğimizde istisnasız her köyde buğday ve arpa üretimi yapıldığı görülmektedir. Bu ürünlerden aynı olarak alınan öşrün miktarı "müd" ve "kile" gibi ölçülerle verildikten sonra "tahrir kıymeti" olan nakdi karşılığı akçe olarak kaydediliyordu (80).

Buğday ve arpa kadar olmasa da yulaf ve burçak da Göynük'te üretilen ürünler arasında yer alıyordu. Baklagil üretimi ise oldukça düşüktü. Yalnız bazı köylerde nohut ve mercimek üretimine rastlanmaktadır (81). Baklagiller daha çok köylerin kendi ihtiyacını karşılayacak şekilde üretiliyordu. Dolayısıyla gelir yönünden önemli bir yekün oluşturulmuyordu.

Tahrirlerde sınai bir ürüne rastlanmamıştır. Buna karşılık büyük miktarlarda safran üretiminin yapıldığı görülmektedir. Safran ticareti de kazaya ayrı bir gelir sağlıyordu.

(80) Lütfi Güçer, *XVI ve XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul, 1964, s.58 v.d.

(81) Esredik Köyü'nde 3 mud öşr-i nohud, Bölücek Yuva Köyü'nde 1 mud öşr-i nohud ve mercimek kayıtlıdır (T.D.Nr.23). Günümüzde ise daha çok fasulye üretimi yapılmaktadır. Özellikle fasulyenin bombay olarak adlandırılan çeşidi ihraç edilmektedir.

Tahılları öğüterek un haline getiren değirmenlere Göynük'te oldukça sık rastlanmaktadır. Bu değirmenlerin bir kısmı 3 ay (82), bir kısmı 6 ay (83), bir kısmı da 1 yıl boyunca çalışıyordu (84). Ayrıca tahrirlerde "sel değirmeni" adıyla kaydedilen değirmenlere rastlanmaktadır (85). Bu tür değirmenler genellikle baharlarda yağışların artması ve nehirlerin sularının çoğalması sonucu çalışabiliyorlardı. Bu yüzden bu değirmenler genellikle 3 ay yürüyenler sınıfına giriyordu. Çalışmaları su gücüne bağlı olduğu için çeşitli nedenlerle nehirler kurduğunda veya su miktarı mevsimlere ve göre değişerek azaldığında ya da aşırı yağışlara bağlı olarak meydana gelen taşmalarda çalışamaz hale geliyorlardı ve defterlere "harab" olarak kaydediliyorlardı. Nitekim Göynük Suyu köyünde de 2 değirmen harab olarak kayıtlıdır.(86).

Diğer taraftan değirmenlerin bir kısmının reaya elinde olduğu görülmektedir. Bunlar "Asiyab-ı reaya" adıyla defterlere kaydedilmişlerdir (87). Bunun yanısıra hassa değirmen (88)

(82) Embanus Köyü'nün hissesinde bulunan ve 3 ay çalıştığı belirtilen değirmenden aynı olarak alınan vergi ise 10'ar kile buğday ve arpadır (Bkz. T.D.Nr 23).

(83) Kuyu-Viran, Sorkun, Yapraklu, Çatacık, İbrim-Özi, Çatak, Kızı Saray Köyleri'nde ve Çubuk Köyü'nün hissesinde 6 ay yürüdüğü belirtilen değirmenler kayıtlıdır. Hepsinden alınan aynı miktar ise mud veya kile olarak verilmiş akçe karşılığı belirtilmemiştir. (Bkz. T.D.Nr 23).

(84) Esre-Besre Köyü'nde 1 yıl boyunca çalıştığı belirtilen 2 adet değirmen kayıtlıdır. Alınan aynı vergi ise 2 mud buğday ile 2 mud arpadır (Bkz. T.D.Nr23).

(85) Fınduk Çatı Köyünde bir yel değirmeninin bulunduğu ancak mülkiyetinin bozularak timara emrolunduğu kayıtlıdır. (Bkz. T.D.Nr.23).

(86) Bkz. T.D.Nr.23.

(87) Kuyu-Viran Köyünde kayıtlı bulunan değirmenler, "Asiyab-ı Reaya" olarak kaydedilmiştir (Bkz. T.D.Nr.23).

(88) Güyümcük Köyünde, 1 harab değirmen hassa değirmen olarak kayıtlıdır (Bkz. T.D.Nr.23).

ve mülk değirmen (89) olarak kaydedilenler de vardır. Ancak mülk olarak daha çok Kirmasti defterinde rastladığımız bu değirmenlerin Köhne defterde "tımara emrolundu" hükmüyle mirileştirildiği görülmektedir ki bu ifadeden Köhne defterin Fatih dönemine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Kırsal kesimde rastladığımız değirmenlerden biri de "ding" adıyla geçen değirmenlerdir (90). Ding, su ve hayvan gücüyle çalışan ve çeltiği kabuğundan ayıran bir tür değirmendir. Gerçi köylerin hasılat kısmında çeltik resmine rastlanılmamıştır; ancak Nefs-i Göynük'ün vergi gelir kategorileri arasında "ding" de bulunmaktadır (91). Bu da küçük çapta da olsa Göynük'te çeltik tarımının yapıldığını göstermektedir.

Diğer taraftan değirmenlere vakıf kayıtlarında da rastlamak mümkündür. Nefs-i Göynük'te vakıf olarak kayıtlı bulunan 2 değirmenin yıllık geliri 800 akçe olarak verilmiştir (92). Akşemseddin'in de Göynük'te 2 vakıf değirmeni bulunmaktadır. Yine Nefs-i Göynük'te Hasan Vakfı olarak bilinen vakfın gelirleri arasında 1/6 hisse değirmen bulunmaktadır (93).

Kentteki vakıf eserlerin akarları arasında bulunan değirmenlere kırsal kesimdeki vakıflarda da rastlanmaktadır. Kentteki Süleyman Paşa Cami'nin vakıfları arasında 3 değirmen bulunmaktadır. Ayrıca Eskihisar, Bölücek-Yuva Köyleri'nde Demürlü-Kilise Mezraası'nda ve Gölözü'nde 1'er adet, Çirkin Boğaz Köyü'nde ise 1 harap, 1 mamur olmak üzere 2 adet vakıf değirmen kayıtlı bulunmaktadır (94).

(89) Koz-Alanı Köyünde bulunan bu mülk değirmenin tımara emrolunduğu kayıtlıdır (Bkz. T.D.Nr.23).

(90) Kula-Alanı Köyünde 1 adet "ding" asiyab kayıtlıdır (Bkz. T.D.Nr.23).

(91) Bkz. Tablo III

(92) Bkz. T.D.Nr.453.

(93) Bkz. T.D.Nr.453.

(94) Bkz. T.D.Nr.453.

Görüldüğü gibi gerek vakıf kayıtlarında, gerekse tımar kayıtlarında hem kentte, hem de kırsal kesimde çok sayıda değirmen bulunmaktadır. Kırsal kesimde bulunan değirmenlerden aynı olarak vergi alınmıştır. Nitekim Anadolu eyaletinde tam yıl çalışan değirmenlerden Bursa müddü ile 1 müd buğday ve 1 müd arpa vergi olarak alınıyordu (95). Göynük'te bulunan değirmenlerin verdiği aynı miktar da bu ölçüye uymaktadır.

b)Bağcılık ve Meyvecilik

XVI. yy'da bağcılık Göynük'te büyük öneme sahipti. Yöreyi XVII. yy'da gezen Evliya Çelebi de Göynük'ün bağlarından söz etmiştir (96). Ancak günümüzde bağcılık önemini yitirmiştir. XV. ve XVI. yy'larda üzüm üretimi önemli boyutlara ulaşan Göynük'te "taşra bir mevzide satılır imiş" şeklinde kayıtlı bulunan meyhanenin yıllık geliri 100 akçe olarak gösterilmiştir (97).

Tahrir defterleri incelendiğinde birçok köyde "öşr-i bağ" miktarına rastlanmaktadır. Akçe olarak verilen öşür miktarının yüksekliği üzüm üretimi hakkında fikir vermektedir. Örneğin önceden Hüdavendigâr hassı olan daha sonra Mihaliç Subaşılığı'na verilen Esredik Köyü'nde yaygın olarak yapılan bağcılıktan alınan öşür 100 akçe idi (98).

Diğer taraftan hemen hemen her köyün hasıl kısmında öşr-i meyveye rastlanmaktadır. Ancak

(95) "Kanunname-i Al-i Osman", M.Arif Neşri, *T.O.E.M. ilavesi*, s.31. genellikle aynı olarak alınan resm-i asiyab" bazı durumlarda nakdi olarak alınıyordu. Nakdi miktarı şöyle belirlenmişti: 3 ay çalışanlardan 15 akçe, 6 ay çalışanlardan 30 akçe ve 1 yıl çalışanlardan 60 akçe. (Bkz. "Kanunname-i Al-i Osman", *M.T.M.*; I (İstanbul 1331), s.104. v.d.

(96) *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, İstanbul, 1966, c.II, s.677. Ancak günümüzde bağcılık önemini yitirmiştir. 1994 verilerine göre bağ alanı sadece 100 dekadır.

(97) Bkz. T.D.Nr.23.

(98) Bkz. T.D.Nr.23.

birçok köyde hangi meyvelerin bu vergiyi oluşturduğu belirtilmemiştir (99). Bununla birlikte tahrir kayıtları incelendiğinde yetiştirilen meyveler arasında, elma, erik, armut, dut ve cevizin önde geldiği görülür (100).

Diğer taraftan bazı köylerde hem öşr-i meyve miktarına, hem de ayrıca belirtilen meyve ağaçlarının hasıl miktarına rastlanmaktadır (101). Sorkun ve Firengi Köyleri'nde 30'ar adet armut ağacı kayıtlıdır. Sorkun Köyü'ndeki bu ağaçların hasılı 200 akçedir. Donuz Viranı Köyü'nde de "Amrudluk" olarak geçen yerin hasılı 40 akçe olarak verilmiştir. Embanus Köyü'nde ise "Dıraht-ı ceviz" adı altında 15 akçe hasıl kayıtlıdır. Ancak kaç adet ceviz ağacının bulunduğu belirtilmemiştir. Esre Besre Köyü'nde hasılı 90 akçeyi bulan 3 adet ceviz ağacı kayıtlıdır. Yörgiç Çiftliği Mezraası'nda kayıtlı bulunan Dıraht-ı cevizin hasılı 10 akçe olarak gösterilmiş; ancak, kaç adet olduğu belirtilmemiştir. Eşek-Gerişi Köyü'nde yine hasılı 10 akçe olan 2 adet ceviz ağacı kayıtlıdır. Göynük Suyu Köyü'nde 10 akçelik, Bölücek Yuva Köyü'nün hissesinde 5 akçelik, Güğümcük Köyü'nde ise 12 akçelik ceviz gelirine rastlanmaktadır. Diğer Sorkun Köyü'nde kayıtlı bulunan elma, erik, armut ağaçlarının hasılı ise 300 akçedir (102).

(99) Kızıl Saray Köyünde öşr-i meyve mud olarak, diğer yerlerde ise akçe olarak verilmiştir. Çalica Alanı Köyü'nde öşr-i meyve'nin miktarı 200 akçeyi bulmaktadır. (T.D.Nr.23)

(100) T.D.Nr.23.

(101) Örneğin Esre-Besre köyünde öşr-i meyve'nin miktarı 10 akçe, 3 adet ceviz ağacının geliri ise 90 akçe olarak gösterilmiştir. Yine aynı şekilde Sorkun Köyü'nün gelirleri arasında öşr-i meyve 50 akçe olarak verilirken biraz aşağıda elma, erik, armut ağaçlarının geliri 300 akçe olarak belirtilmektedir (T.D.Nr.23).

(102) T.D.Nr.23.

Tahrir kayıtlarında sıkça geçen vergi gelirlerinden biri de öşr-i bostandır. Hemen hemen her köyün hasıl kısmında rastladığımız bu vergi çeşidi Göynük'ün iklim ve toprağının bostancılığa da elverişli olduğunu göstermektedir.

Kısaca elma, erik, armut, ceviz, kavun, karpuz gibi meyvelerin yetiştirildiği Göynük XVI. yy'da bağlık, bahçelik, ormanlık şirin bir yerleşim yeri görünümündedir.

4-HAYVANCILIK

Göynük'te köy halkı tarımın yanısıra küçükbaş hayvancılıkla da uğraşıyordu. Göynük'ün dağlık bir araziye sahip olması başta keçi olmak üzere diğer küçükbaş hayvanların yetiştirilmesinde doğal bir ortam oluşturuyordu.

Tahrir defterlerinde ganem resminin yanısıra bazı tımarlardan çayır, yaylak ve otlak resimlerinin alındığı görülmektedir (103). Nitekim Ödemiş karyesinde çayır resmi, Sorkun'da yaylak resmi, Eşek-Gerişi'nde otlak resmi ganem resmi ile birlikte kayıtlıdır (104). Önceden Hüdavendigâr hassı iken daha sonra Mihaliç Subaşılığı'na verilen Esredik Karyesi'nde ganem resmi 800, Timurhan Karyesi'nde 1100 akçeyi bulmaktadır. Görüldüğü gibi koyun yetiştiriciliği önemli boyutlara ulaşmaktadır. Yetiştirilen bu hayvanların ihtiyacını karşılamak üzere bazı köylerde hayvan yemi üretimi yapılıyordu (105).

(103) 1487 tarihli Hüdavendigâr Livası Kanunnamesine göre resm-i ganem iki koyuna bir akçe idi. Yörük veya yerli olunması bu miktarı değiştirmiyordu (Bkz. Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 2Kitap II.Bayezid Devri Kanunnameleri*, İstanbul, 1990, s.181.).

(104) Ödemiş'te ganem resmi 100 akçe; Çayır resmi 60 akçe Sorkun'da ganem resmi 50 akçe; Yaylak resmi 200 akçe Eşek-Gerişinde ganem resmi 30 akçe; Otlak resmi 20 akçe .

(105) Daha çok yulaf (alaf) ve bir çeşit hayvan yemi olan fiğ üretimi yapılıyordu. Günümüzde de 200 hektarlık bir alanda fiğ üretimi yapılmaktadır.

Diğer taraftan Subaşı'nın bazı sipahi tumarlarında bulunan reayaların çift ve ganem resmini tasarruf ettiği görülmektedir. Ancak bu durum 1486 yılında kaldırılmıştır (106).

Küçükbaş hayvancılığın yanısıra Göynük'te arıcılık da yaygın olarak yapılıyordu. Öşr-i kovan da diğer bir vergi gelir kalemini oluşturuyordu (107). Bağlık, bahçelik, yeşillik bir yerleşim yeri olan Göynük'te çeşitli dağ çiçeklerinin de mevcut olması arıcılığın gelişmesinde etkili olmuştur. Kızıl Saray ve Eşek-Gerişi köylerinde 10 müd olarak rasladığımız öşr-i kovanın değeri diğer yerlerde akçe olarak verilmiştir. En yüksek öşr-i kovan miktarına sahip yerlerden biri olan Kuyu-Viran Köyü'nde hasıl 150 akçedir. Çatak'ta 60, Ödemiş ve Sorkun Köylerinde ise 50 akçedir (108).

Diğer taraftan Sorkun Köyü ile ilgili kayıtlarda, o köyün tumar ortaklarından olan Seydi adlı kişinin Göynük müsellemlerinin çeribaşısı olduğu kayıtlıdır (109). Müsellemler atlı birlikler olduklarından, Göynük'te muhtemelen at yetiştiriciliği ve bakımı da yapılıyordu. Ancak bununla ilgili açık bir bilgiye rastlanmamıştır.

(106) Bkz. T.D.Nr.23.

(107) Öşr-i kovan miktarı yerine göre kovan başına bir veya iki akçe idi (Bkz..Akgündüz, s.183).

(108) T.D.Nr.23.

(109) T.D.Nr.23.

II-TOPRAK İDARESİ

Ekonomik gücü tarıma dayalı bulunan Osmanlı Devleti'nde izlenen fetihçi politika ile askeri yapı da toprağa dayandırılmıştı. Hem askeri, hem de ekonomik açıdan büyük öneme sahip bulunan toprak, Osmanlı Devleti'nde miri, mülk ve vakıf olmak üzere üç ana kısma ayrılıyordu. Fethedilen topraklar, miri arazi olarak kabul edildiğinden rakabesi, yani sahipliği doğrudan doğruya devlete aitti. Osmanlı padişahları isterlerse bu miri topraklardan bir kısmını devlete hizmeti geçmiş olan büyük memur ve askerlere temlik ederlerdi. Mülk ve vakıf toprakların rakabe ve tasarrufu ise şahıslara aitti (110). Bununla birlikte devlet bu araziler üzerinde de zaman zaman otorite kurmuştur. Fatih zamanında yapılan santralizasyon hareketi güzel bir örnektir (111). Kuruluş döneminde, iskan ettirme, İslamlaştırma gibi amaçlarla desteklenen vakıf ve mülklerin büyük bir kısmı Fatih döneminde desantralizasyonu önlemek amacıyla miri arazi haline getirildi. II. Bayezid döneminde bunların çoğu iade olunduysa da, devletin vakıf ve mülk arazi üzerindeki kontrol mekanizması sürdü. XVI. yy. başlarında miri arazi, devlet topraklarının %87'sini oluşturuyordu (112).

Merkeziyetçi politika izleyen Osmanlı Devleti'nde miri araziye büyük önem veriliyordu. Miri arazi, askeri hizmetler, belirli görev ve yükümlülükler karşılığında, gelirin büyüklüğüne göre has, zeamet ve tumar şeklinde ayrılarak tevcih edilirdi (113).

(110) Ömer Lütfi Barkan , " Türk-İslam Toprak Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller: İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıfların Hususiyeti", *Toplu Eserler I*, s.250 v.d.

(111) Fatih'in bu uygulaması için bkz.Halil İnalçık, "Mehmet", *İ.A.*;Zeki Arıkan "Hamid Sancağındaki Timar Düzenine İlişkin Araştırmalar", *Tarih Enstitüsü Dergisi* (Tayyib Gökbilgin'e armağan), XII(İstanbul 1982), s.101-111.

(112) Ö.L.Barkan "H.933-934 (M.1527-28) Mali Yılına Aid Bir Bütçe Örneği", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, XV/1-4 (İstanbul 1955), s.251-329..

(113) Ö.L.Barkan, "Timar", *İ.A.*, c.XII/1, s.314 v.d.

artması, tımarlı sipahi sayısını arttırdı. Böylece asrın sonlarına kadar miri arazi fazlaştı, askeri sınıfa daha çok toprak tahsis olundu (114).

Sonuçta tımar, Osmanlı Devleti'nin ekonomik, sosyal ve askeri yapısını düzenleyen kurumlardan biri oldu.

1-Toprağın Tasarruf Şekilleri

a)Miri Arazi

Tımar sistemi, devletin, geçimlerine ve hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bir kısım askerlere ve memurlara belirli bölgelerde kendi nam ve hesaplarına tahsil yetkisi ile birlikte tahsis etmiş olduğu vergi kaynaklarına verilen genel bir ad olarak tanımlanmaktadır (115). Yapılan genel tahrirler sonucunda miri arazide 100000 akçalık gelir ve üstü has, 100000-20000 akçalık gelir zeamet, 20000 ve daha az olanları ise tımar hisselerine ayrılıyordu.

Göynük kazasındaki toprakların büyük bir kısmı, miri arazi statüsündedir. Bu arazi zaim ve sipahi tımarları ile bazdar tımarları olarak dirliklere ayrılmıştı. Bazı büyük devlet memurlarına verilen ve serbest tımar olarak nitelendirilen zeametler geniş bir idari ve mali özerkliğe sahipti (116). Hatta bu özerklik sonucu bazı suçlular himaye görüyor, kadı ve subaşı ise bunlara dokunamıyordu (117). Bununla birlikte zeamet sahipleri ödükten sonra dirlikleri oğullarına geçmiyordu. Dolayısıyla serbest ve geniş bir yetki ile idare edilmeleri, merkeziyetçi

(114) H.İncalcık, *The Ottoman Empire, The Classical Age(1300-1600)*, Londra 1973, s.110 v.d.

(115) Ö.L..Barkan, "Tımar", *İ.A. c.XII/1*, s.286.

(116) Bkz.Barkan, "Feodal düzen ve Osmanlı tımarı", *H..Ü.Türkiye İktisat Tarihi Semineri (8-10 Haziran 1973)*, Ankara 1973, s.286.

(117) Daha geniş bilgi için bkz.Halil İncalcık, "Adaletnameler", *Belgeler*, II/3-4(Ankara 1967), s.82 v.d.

otoriteye karşı bir çelişki oluşturmuyordu (118).

Göynük'te timara tahsis olunan bazı köylerin hisseli olduğu görülmektedir. XVI. yy.'ın ikinci yarısında dirlik sahiplerinin sayılarının artmasına paralel olarak köy gelirleri de parçalanmış; çeşitli dirlik sahiplerine hisseler şeklinde verilmiştir (119).

Göynük'te Esredik, Embanus, Çubuk, Kızıl-Saray, Bölücek-Yuva, İbrim Özü köyleri hisselidir. Esredik Köyü önceden Hüdavendigâr hassı iken Ahmed Bey oğlu Hamza Bey'e, daha sonra da Mihaliç Subaşı'na verilmiştir (120).

Ayrıca bir tumar aynı zamanda iki veya daha fazla kişinin tasarrufunda bulunabiliyordu. Bu tür tumarlar ya müşterek olarak, ya da hisseler halinde tasarruf ediliyordu. Müşterek olarak nöbetleşe tasarruf edilen köyler hisselere ayrılmamıştır, hepsi için bir berat vardır. Bunlar sefere de nöbetle gidiyorlardı. Bu tür tumarlar genellikle tumar-eri öldüğünde onun çocuklarının veya birbirine yakın olan kimselerin müşterek tasarrufuna geçiyordu (121). Tumar geliri de pay ediliyordu. Kuyu Viran, Köstere, Fınduk Çatı, Bölücek-Yuva, Kızıl Kuyu, Bayındır, Yapraklı, Çatacık, Donuz-Viranı, Sünnet, Çalica Alanı, Sorkun, Esre Besre, Ödemiş, Belderesi, Göynük Suyu, Firengi, Kızıl Saray, Koz-Alanı, Kınık köyleri müşterek tasarruf edilen tumarlardandı.

Hisseler halinde tasarruf edilen tumarlarda; o tumarı tasarruf edenlerin hisseleri kendi adları ile defterlerde ayrı ayrı gösterilmiştir. Her hisse sahibinin ayrı beratı vardır. Bunlar her zaman sefere gitmek zorundaydılar.

(118) Bkz. Barkan, "Tumar", s.311.

(119) "Hisse", bir tumarın bir parçasını veya bir köyden ayrılmış parçayı ifade etmektedir. Tumar hissesi, birçok köyün gelir hisselerinden oluşabiliyordu (Bkz. Halil İnalçık, *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-ı Arnavid*, Ankara, 1987, Giriş Kısmı, s.XXIV-XXV):

(120) Bkz. T.D.Nr.23.

(121) İnalçık, s.XXIV.

Diğer taraftan tumarlar bir köyden oluşabildiği gibi çeşitli köylerin hisselerinden de oluşabiliyordu. Örneğin Zeamet-i Göynük olarak geçen zeamet, Nefs-i Göynük, Kavak Divanı ve Ödemiş Köyleri'nden oluşuyordu. Bu zeamet Göynük Subaşı Seydi Bey'in oğlu Umur'a verilmiştir.

Tataroğlu ve Sorkun köyleri Göynük Seraskeri İlyas tarafından tasarruf edilmiştir. Sorkun köylerinden biri de Göynük müsellemlerinin çeribaşı olan Seydi ile Karagöz adlı kişiye eşen Emir'in müşterek tasarrufundadır. Kızıl Saray, Alıç, Eşek-Gerişi, Danaoğlu, Güğümcük, Kozan Beğ ve led-i Hamid (?) adıyla geçen kişinin tasarrufundadır. Timurhan (Bozca Armut) Köyü'nde ise eşkünlü yurdlarının bulunduğu kayıtlıdır (122).

Defterde, tumar tasarruf edenlerin isimleri yazılmış olmakla birlikte pek azının görevleri belirtilmiştir. Görevleri belirtilenlerin hepsi askeri hizmetlilerdir. Ancak bazı tumar sahiplerinin isimlerinin yanına "Beğ", "Subaşı", "Ağa" gibi sıfatlar getirilmiştir. Bunların yüksek devlet memuru veya nüfuzlu kişiler olduğu sanılmaktadır.

i- Zaim ve Sipahi Tımarları

Tablo IX

KÖYLER	1486/Hasıl(123)	1530/Hasıl(124)
Zeamet-i Göynük (125):		
1-Nefs-i Göynük	7790	2955
2-Kavak-Divanı	1592	1514
3-Ödemiş	7047	6625
Kızıl Saray (126)	2031	
Esredik(127)	5582	6574
'An Esredik (128)	1832	
Hisse 'an Embanus	1541	3686
Hisse 'an Embanus	1834	
Kuyu-Viran	4257	5166
Köstere	2831	3231
Boyaluca	890	990
Fınduk-Çatı	1453	1653
Bölucek-Yuva	4505	1725
Köstek	1148	3002
Kızıl Kuyu	3323	3468
Bayındır	3569	2498
Sorkun	2326	'an (Sorkun ?) 2736
Yapraklı	1177	1277
Çatacık	1492	1792

(123) Bkz. T.D.Nr.23.

(124) Bkz. T.D.Nr.166

(125) Nefs-i Göynük, Kavak-divanı ve Ödemiş köylerinden oluşan bu zeamet Göynük Subaşı Seydi Bey'in halen hayatta olması sebebiyle birlikte tasarruf etmeleri için berat verilmiştir. Ayrıca Akşemseddin'in dervişlerinin muafiyetleri belirtilmektedir ki bunlar toplam 30 kişidir (Bkz.T.D.Nr.23.).

(126) Bu köyün önceden tımar iken daha sonra mensuh olduğu Köhne defterde kayıtlıdır (T.D.Nr.23.)

(127) Burası önceden Hüdavendigâr hası iken Ahmed Bey oğlu Hamza Bey'e sadaka olunmuş daha sonra da Mihaliç Subaşılığına verilmiştir. Halkının da önceden ortakçılar olduğu kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(128) Mihaliç Subaşı mutasarrıfıdır.

KÖYLER	1486/Hasıl	1530/Hasıl
Tataroğlu (129)		2775
Mezra-i Seğid ift5liği		
Mezra-i Hacılar		
Embanus (130)	2127	2172
Kula-Alanı	1590	1725
Pelidcık	1247	1356
alıca-Alanı	3127	3327
Sorkun (131)	1241	1441
Sorkun	2685	'an Sorkun 3000
Sorkun (132)	1917	1919
Sorkun	2287	'an Sorkun 2499
Esre Besre	1730	1930
Firengi	818	978
Sorkun	3259	'an Sorkun 3998
Hisse 'an ubuk (133)	1896	Cık (ubuk) 3925
İbrahim Özi	1414	1614
Ödemiş	2092	2192
Bel-Deresi		2992
Göynük Suyu	2202	2502
Firengi	1411	1411
atak	2050	2600
Kızı Saray	1050	1255
Kızı Saray	491	2033
Kızı Saray	971	2890
'an Bölücek Yuva	1379	Bölücek Yuva 1879
Alı	985	1089
Koz-Alanı	1135	1245
Gügümcük	787	776
Kozan	759	959
Kınık	1454	1800
'an Hisse Germenek (?)	1634	
Hulus	(?)	2037
Eşek-Gerişi	1412	1714
Dana-Oğlu	374	474
Nardin ve Danişmend Yakası	3536	4000
Çiftlik-i omak-İladı-		
Süleymanlı (134)	100	100
Çiftlik-i Seğid ve Mürsel	60	60

(129) Göynük Seraskeri İlyas'ın tasarrufundadır.

(130) Söğüd Seraskerinin tasarrufundadır.

(131) Göynük Seraskeri İlyas'ın tasarrufundadır.

(132) Göynük müsellemlerinin çeribaşısı olan Seydi ve Emir adlı kişinin tasarrufundadır.

(133) Nureddin b.Şeyhun 'an tahvil-i Şeyh Hasan Beğ'in tasarrufundadır.

(134) Yukarıdaki iki çiftlik Göynük Subaşısı İlyas'ın tasarrufundadır. Haric-ez defter olarak kayıtlı bulunan bu çiftlikler beylerbeyi beratıyla Göynük Subaşısı İlyas'ın tumarına ilave edilmiştir.

KÖYLER	1486/Hasıl(14)	1530/Hasıl(15)
Çiftlik (135)	130	
Mezra (136)	50 Mezra-i Eynel	50
'An İbrahim Özi	544	
'An Kızıl Saray	9371	988
Toplam	113.701	116.597

Ayrıca 1530 tarihli tahrirde 5 mezra ve 6 çiftlik kayıtlıdır.

Mezra-i Sürur Şeyh	hasıl	150 akçe
Mezra-i Yörügan		500 akçe
Mezra-i Boyaluca		100 akçe
Mezra-i Meluk (?)		100 akçe
Mezra-i Yörgiç		410 akçe
Çiftlik-i Pelidçik		183 akçe
Çiftlik-i Örencik		300 akçe
Çiftlik-i Gülşencik		216 akçe
Çiftlik-i Karaca Şeyh		100 akçe
Çiftlik-i Piyade		100 akçe
Çiftlik-i Piyade ve Kara-Derzi		100 akçe

Tahrir sırasında gözden kaçan veya tahrirden sonra meydana gelen gelişmeler sonucu bazı yerler defter harici kalmıştır. Bu tür gelirler haric-ez-defter adıyla kaydedilmiştir. Haric-ez-defterler tarıma elverişli boş topraklardır. Göynük'te genellikle bu tür yerler zam olarak başka tımarlara eklenmiştir. Örneğin Çiftlik-i Çomak- İladı-Süleymanlı ve Çiftlik-i Seğid-Mürsel olarak geçen yerler beylerbeyi beratıyla Göynük Subaşı İlyas'ın tımarına ilave edilmiştir. Kınık nahiyesinde de Eynel olarak bilinen yerden bir çiftlik haric-ez defter olarak kayıtlıdır. Burası resm-i tapu ile Mehmed bin Hasan'ın tasarrufuna verilmiştir.

Diğer taraftan Göynük'te bazdar tımarlarına da rastlanmaktadır. Bunlar doğan, şahin gibi avcı kuşları yetiştiren görevlilere verilen tımarlardır. 1486 tarihli tahrirde Donşa Köyü'nün bazdar tımarı olduğu belirtilmiş; ancak mezzalar kaydedilmemiştir. 1530 tarihli tahrirde ise Donşa Köyü'nün yanısıra pek çok da mezra bazdar tımarı olarak kayıtlıdır (137).

(135) Hacılar Köyü yakınlarında iki parça tarla olarak geçen bu çiftlik vakıf defterlerinde de kayıtlıdır ve Göynük Camii'nin hatibi olan Saru Yakub oğlu mutasarrıfıdır (Bkz..T.D.Nr.453).

(136) Göynük'e bağlı bulunan Kınık nahiyesindeki Eynel'de bir çiftlik yerdir.

(137) Bir köy ve 38 mezra bazdar tımarı olarak kayıtlıdır. Bunlar toplam 22 hane 5 mücerreden oluşmaktadır (Bkz.T..D.Nr.166).

ii-Bazdar Tımarları (138)

Tablo X

KÖY		HASIL
Donşa(139)		4011
MEZRA		
İnebeği	(Kınık Köyü)	125
Gazi	(" ")	110
İbrahim	(" ")	95
Aydın	(" ")	110
Sultansah	(Donşa Köyü)	115
Ümmid		115
Bağlı	(Kınık Köyü)	114
Bayezid	(" ")	100
Şehabeddin		110
Seyfüddin	(Kınık Köyü)	95
Yaylacı	(" ")	230
Şemayil	(" ")	90
Bazariu	(" ")	110
Hamza	(Yapraklı Köyü)	120
Hasan		65
Yahşi	(Kozcuğaz Köyü)	300
Kulfai	(Kınık Köyü)	160
Kutlu	(" ")	100
Hisarbeği (140)		117
Monol	(Kınık Köyü)	70
Kulağuz	(" ")	110
Mihal	(" ")	85
Veled-i Tatar	(" ")	100
Şemayil	(" ")	100
Şahin	(" ")	100
Seğid	(Firengi Köyü)	65
Temirhan		185
Sündül	(Kınık Köyü'nde)	90
Kutlu	(" ")	110
(?)	(" ")	230
İsmi yazılı değil	(Kızıl Köyü'nde)	55
(?)	(Kızıl Saray Köyü'nde)	70
İnebeği	(" " ")	70
Murad		80
Şeyh Mustafa	(Kızıl Saray Köyü'nde)	75
Kara İsmail	(Kınık Köyünde)	110
Tanrı Vermiş	(Karakaya (?) Köyü'nde)	45
Bedre		119

(138) T.D.Nr. 166.

(139) 1486 tahrirde 3.411 akçelik bir gelir kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(140) Hisarbeği Mezrası doğancı bozgunudur.

1530 tahririne göre bazdar tumarlarının toplam geliri ise 8251 akçedir.

b) Mülk Arazi

Göynük'te oldukça çok mülk arazi bulunmaktadır (141). Bunların bir kısmı Göynüklü mülkü içinde, bir kısmı haricindedir. Mülk arazilerde Göynük kadısının nişanı bulunuyor, "...kadı mektubuyla mülkiyet üzere tasrruf ederler..." şeklinde ifadelere sıkça rastlanıyordu.

Defterlerde mülklerin "tarik-i şira", "tarik-i mübayaa" veya "tarik-i irs" şeklinde kayıtlı olduğu görülmektedir. Bunların hemen hemen hepsi bir çiftlik mezraalardır. Ancak bu çiftliklerin büyüklükleri, birbirinden farklıdır. Çiftliklerin tahmini ölçüleri mud olarak verilmiştir. Bu mülk mezraaları genellikle şehrin yaakinında bulunuyordu.

Defter kayıtları incelendiğinde mülk sahiplerinin Subaşı, Yayabaşı, Çeribaşı, Hisar eri, Sipahi, Kethüda, Çavuş, Şeyh ünvanlı ve görevli kişiler ile nüfuzlu ve varlıklı kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bu mülk sahiplerinin avaraz-ı divaniyeden muaf olduklarına dair nişan-ı hümayunları vardı. Ayrıca Göynük'te pek çok mülk sahibi bayana da rastlanmaktadır.

Mülk sahiplerinin pek azı mülklerini vakfetmişlerdir. Çoğu ya evladına bırakmış, ya da satışa çıkarmıştır.

i-Göynüklü Mülkü İçindekiler (142):

TabloXI

MEZRA İSMİ	MİKTARI	HANE	MÜCERRED	BENNAK	HASIL
Altun-Boğa	Bir çiftlik (3.5 mudluk)	4			150
Usul-Oğlu	Bir çiftlik	1			150
Teberrük					
Dayı (143)	Bir çiftlik	2			350

(141) Bkz. T.D. Nr.166; T.D.Nr. 453

(142) Temlikname-i ammeye dahil olanlar (Bkz. T.D.Nr.453)

(143) Sifri-hisarda Hisareri olan Dur Ali'nin tasarrufundan oğlu Yahya'ya geçmiştir (Bkz.T.D.Nr453)

MEZRA İSMİ	MİKTARI	HANE	MÜCERRED	BENNAK	HASIL
Yahşi Beğ oğlu Ömer (144)	Bir çiftlik	4	9		450
Süle ve Bari Beğ (145)	Bir çiftlik (6 mudluk)				285
Ehibba-hor (146)	Bir çiftlik (4 mudluk)	5	4	5	300
Mehmed ve Umur	Bir çiftlik	2	4	2	250
Çonkara-oğlu(147)	Bir çiftlik (148)				350
İbrahim (149)	Bir çiftlik (12 mudluk)				350
Bahşi (150)	Bir çiftlik (10 mudluk)				250
Alemdar (151)	Bir çiftlik (8mudluk)	2	1	2	hali
Çarvasıl oğlu Bazar (152)	Bir çiftlik (10 mudluk)				250
Komari Beğ (152)	Bir çiftlik (10 mudluk)				390
Nebi (153)	Bir çiftlik (10 mudluk)	3		3	360

(144) Padişah beratı ile Ahmet ve Süleyman adlı sipahiler tasarruf etmişlerdir (T.D.Nr.453).

Daha sonra bu çiftlikten 1 mudluk yer satılmıştır, hasılı 30 akçedir.

(145) Burası da Sifri-hisarda Hisareri olan Bari Beğ oğlu Ali'nin tasarrufundadır. Daha sonra da kızları Server ve Hatuncuk'un tasarruflarına geçmiş; onlar da Çeribaşı İlyas bin Aslıhan'a satmışlardır. Bu çiftlik, şehir yakınında Göl üzerindedir.

(146) Bu çiftlik dört hisselidir: bir hissesini Ehibbahar eviadından Göynük Subaşı Seğdi Beğ tasarruf etmiştir. Çiftlik Göl üzerindedir.

(147) Bu çiftliğin hisselerinden birini Göynük Subaşı Seğdi Beğ satın almış, daha sonra oğlu Umur'a kalmıştır.

(148) Bir değirmen kayıtlıdır. Bu değirmeni Hafsa Hatun satın alarak vakfetmiştir.

(149) Değirmen üzerinde bulunan bu çiftliği de Yayabaşı İlyas satın almış; sonra da oğulları Seydi, Murat, Halil ve Türkmen'e kalmıştır. Onlardan da Pir Mehmed ve Mustafa'ya kalmıştır.

(150) Bu çiftliğin bir kısım hissesi ile değirmeni Çeribaşı İlyas Beğ satın almıştır. O da oğlu Aydınşah Beğ'e hibe etmiştir. Çiftlik Göl üzerindedir.

(151) Çiftliğin bir kısmına Yayabaşı Seydi bin İlyas tasarruf olmuştur. Çiftlik değirmen üzerindedir. Daha sonra Umur ve İsa mutasarrıf olmuşlardır.

(152) Bu iki çiftlik şehir yakınındaki "Bulanuk" üzerindedir.

(153) Çiftlik değirmen üzerindedir.

MEZRA İSMİ	MİKTARI	HANE	MÜCERRED BENNAK	HASIL
Vasil-oğlu (154)	Bir çiftlik (4.5 mudluk)	1	1	200
Hasan (155)	Bir çiftlik (5 mudluk)	1		200
Falan-oğlu (156)	Bir çiftlik (10 mudluk)			300
Hızır (157)	Bir çiftlik (6.5 mudluk)	4		200
Yegan Hacı (158)	Bir çiftlik (12 mudluk)	3	2	350
Beğce (159)	Bir çiftlik (12 mudluk)	6		350
Ali-oğlu (160)	Bir çiftlik (3 mudluk)			100
Barduç-oğlu(161)	Bir çiftlik (15 mudluk)	1	3	250
Ali (162)	Bir çiftlik			200
Burçak-oğlu (163)	Bir çiftlik (7.5 mudluk)			250
Kutlu Beğ -oğlu (164)	Bir çiftlik (8 mudluk)			200
Süle-oğlu (165)	Bir çiftlik (5 mudluk)			300

(154) Yayabaşı Seydi Beğ ve kardeşi Türkmen buradan bir miktar yer alarak tasarruf olmuşlardır. Çiftlik değirmen üzerindedir.

(155) Değirmen üzerindedir.

(156) Değirmen üzerindedir.

(157) Çiftliğin bir hissesi Yayabaşı İlyas'ın oğulları Seydi Beğ, Murad, Halil ve Türkmen'in elindedir. Çiftlik Bulanuk üzerindedir.

(158) Değirmen üzerindedir.

(159) Çiftliğin hissesinin bir kısmını Yayabaşı Seydi Beğ satınalmıştır. Çiftlik Bulanuk üzerindedir.

(160) Değirmen üzerindedir.

(161) Değirmen üzerindedir.

(162) Yayabaşı Seydi ve Halil tasarruf etmişlerdir. Daha sonra Seydi hissesine oğlu-oğlu Han mutasarrıf olmuştur.

(163) Üç hisselidir. Bir hissesini Burçak oğlu Nusret tasarruf etmiştir. 2.5 mudluk yeri Göynük Subaşı Seydi Beğ satınalmıştır. Bir hissesini de Toğşan-oğlu satınalmıştır. Toğşan-oğlu öldükten sonra mübaya'a-i şer'i ile Göynük Çeribaşı İlyas Bey mutasarrıf olmuştur. Daha sonra hisse sahiblerinin oğulları mutasarrıf olmuşlardır. Çiftlik Göl üzerindedir (T.D.Nr.453)

(164) 2 mudluk yeri Çeribaşı oğlu Aydın ile kızı Fatma tasarruf etmişlerdir. Çiftlik göl üzerinde, Emir-Yaman Kirişindedir.

(165) Göl üzerindedir.

MEZRA İSMİ	MİKTARI	HANE	MÜCERRED	BENNAK	HASIL
Koç Beğ (166)	Bir çiftlik (8 mudluk)				200
Yarelü Hamza(167)	Bir çiftlik (6 mudluk)	2	3	2	200
Adı yazılı değildi (168)	İki çiftlik (7.5 mudluk)	5	4	5	500
Sungur Paşa (169)	Bir çiftlik (8 mudluk)				200
Kızılca Ümmid -oğlu (170)	Bir çiftlik (6 mudluk)	1	5	1	200
Esküder (?) oğlu (171)	Bir çiftlik (5.5 mudluk)				200
Çepni (172)	Bir çiftlik (5 mudluk)				150
Adil oğlu Mehmed (173)	Bir çiftlik (2 mudluk)				100
Murad oğlu Yakub (174)	Bir çiftlik (8 mudluk)		5		150
Hüseyin oğlu Mehmed (175)	Bir çiftlik (6 mudluk)		1		200

(166) Milas üzerindedir. Hisselerinden birini Subaşı-oğlu Mehmed Beğ şira-ı şer' ile almış, daha sonra da satmıştır.

(167) Milas üzerindedir. Çiftliğin mutasarrıflarından Şehzade adlı kişi, 1.5 mudluk yerini bir kul satın alıp ona temlik etmiştir. Bu kulun ismini de Hamza koymuştur.

(168) Şehir yöresinde iki çiftlik mülk yeri bulunan Timurhan Beğ'in soyu tükendikten sonra 6 mudluk yere Hüseyin ve Beğtimur adlı sipahiler, 1.5. mudluk yere de Yayabaşı İlyas mutasarrıf olmuştur. Daha sonra bunların oğullarının tasarrufuna geçmiştir. Çiftliklerin bir kısmı değirmen, bir kısmı göl üzerindedir. Buçuk mudluk kısım Akşemseddin Hazretleri'nin evladından Şeyh Mehmed Çelebi bin Sadullah Çelebi'ye vakf-ı ebna edilmiştir.

(169) Çiftlik Hisar-Özü'nde, Kırk-Çalan'da ve Mişelü'dedir.

(170) Hisar-Özü'ndedir.

(171) Milas-Özü'ndedir.

(172) Göl üzerindedir.

(173) "Tarik-ı mübaya'a" ile bir kısmını Çeribaşı İlyas, bir kısmını da Hüseyin adlı sipahi tasarruf etmiştir. Daha sonra İlyas Beğ hissesini oğlu Aydınşah Beğ'e temlik etmiştir. Çiftlik göl üzerindedir.

(174) Hisar-Özü'ndedir.

(175) Bu mezranın tahminen 2 mudluk yeri vakf-ı ebnalık üzere tasarruf edilmektedir.

MEZRA İSMİ	MİKTARI	HANE	MÜCERRED	BENNAK	HASIL
Hacı oğlu İlyas (176)	Bir çiftlik (10 mudluk)				250
Kalgır oğlanlar (?) (177)	Bir çiftlik (8 mudluk)	2	2	2	150
Timurhan oğlu Yusuf (178)	Bir çiftlik (8 mudluk)	1		1	250
Hacı oğlu Ömer (179)	Bir çiftlik (8 mudluk)				200
Bazari oğlu İsmail (180)	Bir çiftlik (5 mudluk)				250
Timurhan oğlu Musa (181)	Bir çiftlik (6 mudluk)	1	1	1	
Nusret oğlu Musa (182)	Bir çiftlik (11.5 mudluk)				280
Kaya Musa oğlu Ahmed (183)	Bir çiftlik (4 mudluk)				200
Durud oğlu İne (184)	Bir çiftlik (5 mudluk)				250
Nasuh veled-i Ahi (185)	Bir çiftlik (3 mudluk)				150
'İvez oğlu İnebeğ (186)	Bir çiftlik (8 mudluk)				200
Musa oğlanları (187)	Bir çiftlik (3 mudluk)				150

(176) Bir de değirmen kayıtlıdır. Yayabaşı Seydi Beğ ile kardeşleri Murad, Halil ve Türkmen değirmen ile çiftliğin 8 mudluk kısmını tasarruf etmişlerdir. Çiftlik Göynük-Suyu kenarındadır.

(177) Umur, Mehmed, Mahmud, Timurtaş, İlyas, Halil, Şeyh Paşa, Bali adlı sipahiler tasarruf etmişler; sonra hisselerine oğulları mutasarrıf olmuştur. Mezra Gömülgen-Özü'ndedir.

(178) Mezra Bulanuk üzerindedir.

(179) Koçı adlı mevzidedir.

(180) Nebi, Musa, Mehmed adlı sipahiler ve oğulları mutasarrıf olmuşlardır. Göl üzerindedir.

(181) Değirmen üzerindedir.

(182) Koçı adlı mevzidedir. Nusret Çiftliği'nden iki kilelik yeri Selçuk Hatun hayatta iken vakf-ı ebna eylemiştir.

(183) Göl-Özü'ndedir. Hasna adlı bayan kendi hissesini Göl-Özü'nde kim imam olursa ona vakfetmiştir.

(184) Gümülgencik üzerindedir.

(185) Gümülgencik Özü'ndedir.

(186) Gümülgencik Özü'ndedir.

(187) Gölözü'ndedir.

MEZRA İSMİ	MİKTARI	HANE	MÜCERRED BENNAK	HASIL
Eymir Yaman Kirişi'nde Ebri oğlu Aslıhan Hafza Hatun bint-i Hoca	Bir çiftlik (8 mudluk)			250
Hafız (188)	Bir çiftlik (2 mudluk)			160
İnebeği yeri (189)	Bir çiftlik (10 mudluk)			450

i-Göynüklü Mülkü Haricindekiler (190)

MEZRA İSMİ	MİKTARI	HANE	MÜCERRED BENNAK	Tablo XII HASIL
Kızıl Sarayda (191)				200
'Alemdar Çiftliği (192)		4		
Bahşayış ve Murad (193) Üç değirmen (194)	(3 Mudluk)			100

(188) Gölözü'ndedir.

(189) 2 adet de değirmen vardır. Çiftliğin bir kısmı Hisar-Özü'nde, bir kısmı Gömtülgencik-Özü'ndedir.

(190) Bkz. T.D. Nr. 453.

(191) Seiçuk Fakih elindeki mülk yeri kadı ve padişah nişanıyla verilmiştir. Daha sonra Bazarlı oğulları İsa ve Musa'nın tasarrufuna geçmiştir. Elleriinde şer-i hüccetlerinin olduğu kayıtlıdır.

(192) Yenice'ye bağlı bulunan Alemdar Çiftliği Murad Çavuşoğlu Oğlan Çavuş mülküdür. Daha sonra oğulları Mehmed, Timurtaş, Hızır mutasarrıf olmuşlardır. Ayrıca 3 mülk değirmenleri, Akdoğan yeri ve Kara İsa'nın tuttuğu yer de onların mülküdür. Bu mülkler kendilerinden sonra, onların oğullarına kalmıştır. 3 mülk değirmeni ise Nefs-i Yenice'den piri veled-i Mehmed adlı kişi şira-ı şer'i ile satın almıştır. Bu kişinin değirmenlerin yakınında iki mudluk mülk yeri vardır.

(193) Bahşayış ve Kardeşi Murad'ın tutadurdukları yer tarik-i şira ile mülküdür. Defter-i Çakır da haric-ez defter olarak kayıtlıdır. Çiftlik Göynük Suyu kenarında Köstere köyündedir.

(194) Beğ-kavağı yakınında 3 mülk değirmen bulunmaktadır.

MEZRA İSMİ	MİKTARI	HANE	MÜCERRED	BENNAK	HASIL
Ödemiş Köyü'nde mezra (195)	(30 mudluk)	4	1	4	700
Değirmen-Özünde mezra	(6 mudluk)				300
Naib yeri ve Mukbil yeri	(3 mudluk)				100
Bir pare yer (196)	(2 mudluk)				50
Mezra (197)	(1 mudluk)				50
Ökleş-Durahan-Şahin yeri (198)	--				
Sekiz pare yer (199)	(3 mudluk)				250
Bir pare yer (200)	(2 mudluk)				100
Üç pare yer (201)	(6 mudluk)				150
Bir pare yer (202)	(2 mudluk)				140
Çiftlik (203)	(6 mudluk)	5		5	200
Çiftlik (204)	(6 mudluk)				150

(195) Nakkare-zen Hoca İbrahim'in tasarruf ettiği mülk yerine daha sonra oğullarının tasarruf olduğu ve Süleyman Paşa'nın nişanının bulunduğu Kirmasti Defteri'nde kaydedilmiştir. Beratların Gegbuze Kadılığı'nda Tekir-Çayırı'nda sirka olunduğu, Göynük Kadısı'nın arzıyla Sultan Bayezid Han'ın mülkname, Kanuni Sultan Süleyman'ın ise mukarrername verdiği kayıtlıdır. Daha sonra bu mülk el değiştirerek İlyas Bey'in tasarrufuna geçmiş, o da oğlu Aydınşah beğ'e temlik etmiştir. Hasıl, 250 akçe olarak kayıtlıdır.

(196) Burası Bel-Deresinde Kepez olarak bilinen mevzidedir.

(197) Nakkare-zen Köyü karşındadır, hariç-ez-defter olarak kayıtlıdır.

(198) Toprak'a bağlı bir yerdir. Mevlana Seydi bin 'İvez 'in tarik-ı şıra ile mülküdür, hariç-ez-defter olarak kayıtlıdır.

(199) Falanos Köyü başındadır ve İsa beğ mülküdür. Daha sonra üç pasesi Çeribaşı Aydın'ın tasarrufuna geçmiştir. İki pare yer ise Umur veled-i Musa ve Mahmud adlı kişilerin satın alınmış mülküdür.

(200) Ayu-Çatağı adlı yerdedir. Hamza beğ ve Süleyman beğ mülküdür. Daha sonra hisseleri oğullarının tasarrufuna geçmiştir.

(201) Bel-Deresi'nde "tarik-i irs" ile Yusuf'un mülküdür.

(202) Punacık altındaki bu yer İlyas bin Murad'ın tarik-i irs ile mülküdür. Daha sonra oğulları mutasarruf olmuşlardır.

(203) Kepez adlı mevzide yarım çiftlik, Bel-Deresi'nde yarım çiftlik yer tarik-i irs ile Mustafa oğlu Yusuf'un mülküdür. Buna dair Kadı mektubu da vardır. Bel-Deresi'ndeki çiftikten buçuk mutluk yer 1200 akçeye resul adlı kişiye satılmıştır.

(204) Göynük civarında kepezce Alauddin'in bir çiftlik yeri tarik-i irs ile mülktür.

MEZRA İSMİ	MİKTARI	HANE	MÜCERRED	BENNAK	HASIL
Bir pare yer (205)	(6 mudluk)	6	5	5	280
Üç pare yer (206)	(15 mudluk)				150
2 değirmen ve bağçe (207)					250
Bir pare yer (208)			1		
Fısdık ve Fınduk (209)	(2.5 mudluk)				130
Falanos'ta (210)	(3 mudluk)				50
Çiftlik civarı (211)	(1 mudluk)	1			35
Göl-Özü'nde (212)	(5 mudluk)		2		50
Demirmen Özü'nde (213)	(6 mudluk)	2	1	2	200
Göl-Özü'nde (214)	(2 mudluk)				130

(205) Göynük civarında Ödemiş-i Falanos (?) Köyünde Timur ve İlyas'ın mülkleridir. İlyas oğlu Aydınşah beğ hibe etmiştir.

(206) Ödemiş Falanos'da Hızır'ın tarik-i irs ile mülküdür.

(207) Göynük civarında Beğ Kavağı'nda iki mülk değirmen ile bir bağçe Hızır'ın mülküdür. Daha sonra oğulları mutasarruf olmuşlardır.

(208) Frengi nahiyesinde. Çeribaşı İlyas bu mülkü satın alarak, reayadan Timur ile Pir'e satmıştır. Burada bulunan değirmenlerin mülkiyeti ise Timur'a aittir.

(209) Şehir civarında bulunan bu yer Fısdık ve Fınduk olarak bilinmektedir. Kethüda Sadettin'den Kemal Beğ oğlu Hacı Yunus Tarik-i şira ile satın almıştır.

(210) Güllü Hatun adlı bayan Göynük'e bağlı Falanos'daki 3 mudluk yerini İzzeddin Şeyh'e vakfetmiştir. Ancak rücu ettiğinden dolayı Defter-i Emlak'e kaydedilmiştir.

(211) Hacı düNDAR adlı kişinin Hafız Hasan Mescidine vakfettiği çiftlik civarındaki bir mudluk yer, Pir Mehmed oğlu Musa tarafından satın alınmış, mülkdür.

(212) Göl-Özü'nde, Mukbil'den tarik-i şira ile alınan 3 mudluk yer Polad oğlu Halil'in tasarrufundadır. Daha sonra Göl-Özü'ndeki 2 mudluk yerini 1900 akçeye Hamid adlı kişiye satmıştır.

(213) Abdal oğlu Aslıhan Göynük nahiyesinde Değirmen Özü'nde 6 mudluk yerini vakfi evlad etmiştir. Ayrıca Tokat vilayetinden bir parça yer olarak Tokat Kadısı Mevlana Sinan izniyle bu vakfa ilave etmiştir.

(214) Bahşi bin İbrahim Göl-Özü'nde 2 mudluk yer satın alınmıştır. Daha sonra oğullarının mülkiyetine geçmiştir.

MEZRA İSMİ	MİKTARI	HANE	MÜCERRED BENNAK	HASIL
Bir pare yer (215)	(10 mudluk)			100
Bir pare yer (216)		2		70
Toprak nahiyesinde (217)				

Genel olarak değerlendirecek olursak Göynük'te 49 mezra, 7 çiftlik, 10 değirmen mülk olarak kayıtlıdır. Mülk arazilerde toplam 78 hane bulunmaktadır. Toplam gelirin miktarı ise 16940 akçedir (218).



(215) Sahib Bey, Barduç oğlanlarından 4 mudluk ile bir pare yer satın almıştır. Daha sonra Memi adlı kişi tarik-i mübaya'a ile buraları almıştır. Çiftlik, Za'fran Belinde'dir.

(216) Hisar Özü'nde, Meşeli'de bir pare yer tarik-i şira, bir pare yer de tarik-i irsle Hacı Musa'nın mülküdür.

(217) Göynük'e bağlı Toprak nahiyesinde Ökkeş, Durahan ve Şahin yerleri olarak bilinen yerler, Seydi Ahmed bin İvez'in tarik-i irs ile mülküdür.

(218) T.D.Nr.166.

Kazadaki Gelir Kategorilerinin Toplu Sonuçları

Tablo XIII

	892/1486	937/1530	981/1573
GELİR NEVİLERİ	Yekün (Akçe)	Yekün (Akçe)	Yekün * (Akçe)
Zeametler	16.329	11.094	4.936
Sipahi Tımarları	107.406	129.313	252.563
Bazdar Tımarları	3.411*	8.261	12.165
Mülk Arazi	--	16.940	17.070
Vakıf Arazisi	--	15.941	25.921

Vakıflar ayrı bir bölümde incelendiğinden, burada tekrar değinilmemiş, sadece toplu sonuçları tabloda gösterilmiştir.

Tabloda görüldüğü gibi, zeamet gelir miktarlarında sürekli bir azalma olmuş, buna karşın sipahi ve bazdar tımarları artmıştır. Buradan bazı zeametlerin bölünerek tımar haline getirildiği anlaşılmaktadır. Mülk arazide ise çok bariz bir artış görülmemektedir. 1573 tarihli tahrirde vakıf arazide bir artış olmuştur. Bununla birlikte evkaf ve emlaka ayrılan araziden elde edilen gelir, miri araziye oranla düşüktür.

* 981/1573 tarihli tahrir sonuçları için bkz. Enver Meriçli, Ömer Lütfi Barkan, *Hüdavendigâr Livası Tahrir defterleri I*, Ankara, 1988, s.590 v.d.

B- YENİCE-İ TARAKLI'DA ZİRAİ YAŞAM VE TOPRAK İDARESİ

I-ZİRAİ YAŞAM

1- Tarım Alanları

Bolu Dağları'nın Geyve çukurluğunda meydana getirdiği Pamukova düzlüğünde kurulan Taraklı'nın geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturuyordu. Bunun yanısıra ismini de aldığı tarak yapımı geleneksel bir el sanatı olarak devam ediyordu. Tarağın yanısıra tahta kaşık ve binek hayvanları için yapılan eyer de el emeği ile yapılıp, işlenen ve ihraç edilen ticari ürünlerdendi (219). Dağlarının şimşir ağaçları ile kaplı olması, Taraklı kaşık ve tarak ustalarına doğal bir hammadde sağlıyordu.

Tarımsal üretimi birinci derecede etkileyen iklim, Taraklı'da Karadeniz ile Akdeniz ikliminin bir varyansını oluşturuyordu. Kışlarının soğuk, yazlarının ise sıcak olmasına rağmen, yaz kuraklığının sürekli olmaması Karadeniz iklimine, bazı yıllar yağışların çok az olması ise Akdeniz iklimine yaklaştırıyordu.

Genel olarak tarıma uygun bir iklim yapısına sahip bulunan Taraklı'da ayrıca Göynük Suyu'nun da şehrin içinden geçmesi tarımı kolaylaştırıyordu. üretilen tarım ürünlerinin başında buğday ve arpa geliyordu.

Taraklı'da önemli boyutlarda yapılan tarla tarımının yanısıra bağ, bahçe ve bostan tarımı da yaygındı. Yetiştirilen ürünler ise pazarda değerlendiriliyordu.

(219) Günümüzde sadece birkaç kaşık ve semer ustası kalmıştır. Hayvan boynuzlarından ve şimşirden yapılan taraklar ise artık imal edilmemektedir (Bkz.Ahi naci İşsever, *Taraklı*, Ankara, 1994, s.157).

Taraklı'da toprak işleyen reyanın elinde bulunan tarım alanları, tasarruf şekillerine ve miktarlarına göre defterlere "çift" veya "nim çift" olarak" kaydedilmiştir. Genel olarak, bir çift öküzle işlenen bir tarım alanı olarak tanımlanan (220) çiftliğin ölçüsü, toprağın üretim kapasitesine göre değişiklik gösteriyordu (221). Bu ölçü sancak kanunnameleriyle belirlenmişti. Ancak Hüdavendigâr Sancağı kanunnamesinde Taraklı'daki çiftliklerin büyüklüğü belirtilmemiş; sadece tamam çiftlik üzere kaydolunan raiyyetten resm-i çiftin 33 akçe olduğu kaydedilmiştir (222).

Taraklı reayasının tasarrufunda bulunan çiftliklerin yanısıra sipahilerin ellerinde bulunan ve defterlere hassa çiftlik olarak kaydedilen çiftlikler de vardı (223). Bunlar, defterlere "haric-ez-defter" olarak kaydedilen ve sipahinin isteği üzerine kendisine verilen çiftliklerdi. Sipahi, hassa çiftliğini kendi adına işletiyordu; ancak mülkiyetine sahip değildi. XVI. yy.'da bu tür çiftliklerin sayısı azalmıştır (224).

Arka sayfadaki tabloda 1530 tahriri (225) esas alınarak, kazadaki çiftlikler, hane-mücerred-bennak ve ekünlülerle birlikte gösterilmiştir:

(220) H.İnalçık, "Çiftlik" mad.EI2 II, 32 v.d.

(221) Bkz. Ömer Lütfi Barkan, "Çiftlik", *İ.A.*, c.III, s.392.

(222) Bkz. Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 2.Kitap, II.Bayezid Devri Kanunnameleri*, İstanbul 1990, s.180.

(223) Pelid-Özü'nde 1, Alacakaya'da 1, Tataroğlu'nda 2, Kanlu-Boğa da 3, Gedik'te 2, Okçular'da 2, Saruklu'da 1 hassa çiftlik kayıtlıdır (T.D.Nr.23).

(224) Daha geniş bilgi için bkz. Barkan "Tımar", *İ.A.*,c.XII/I, s.305, İnalçık, "Çiftlik", s.33.

(225) Bkz.T.D.Nr.166.

Tablo XIV

KÖYLER	HANE	MÜCERRED	ÇİFT	BENNAK	EKİNLÜ
<i>Mirliva Hasları</i>					
Gölliü Viran	20	12	7	2	10
Ark	13	3		2	3
Beğler	56	28	10	11	26
Belen-Özü	8	2	3	1	1
<i>Zaim ve Sipahi Tımarları</i>					
Kara Pürçek	75	29	9	6	44
Yortan/Oruzlar	141	83	13	27	86
Kurtulmuş	13	9	2		10
Kavak	45		19	10	16
Kozcuğaz	12		3	6	2
Absafi (226)	113	40	17	15	63
Kara-Pürçek	58	27	7	4	43
Çanaklu	10	5	2	2	5
Kükürt	9	12	3		2
'an Kükürt	2	1			
Kil Beni	10	10	3	1	4
nısf-ı Bolyas	5	1	2	1	1
nısf-ı Bolyas	1				
Tuman	14	14	3	4	4
nısf-ı Osman	12	6	2		11
nısf-ı Hoca Osman	6	6	1	1	3
Süle-Alanı	16	11	9	2	
Sunkur/Doğanca	16	6	3	2	7
Katran	4		2	1	
Selim	7	7	2	1	2
<i>Bazdar Tımarı</i>					
Kil-Beni	9	15	4	2	

Yenice-i Taraklı'da tarım yapılan tüm alanları hesaplayabilmek için vakıf çiftlikleri de belirtmek gereklidir. Vakıf defteri incelendiğinde ;

1.) 1 çiftlik yer: Toy-deresinde (Orhan Bey nişarıyla)

2.) 5 çiftlik yer: Ak-su Köyü'nün hissesinde - Mevlana Yahşi bin Sinan ve Bekir adlı kişilerin tasarrufunda (Süleyman Paşa nişarıyla)

(226) Bu köyün halkı, Akyazı'ya bağlı Ada Nahiyesindeki Sakarı Köprüsü'nün yararı için avarız-ı divaniyeden muaf müsellemlerdir (Bkz.T.D.Nr.166).

5.) 7 çiftlik yer: Ak-su Köyü'nün hissesinde hariçten tarım yapılan yer

6.) 1 çiftlik yer: Kükürt Köyü'nde (Süleyman Paşa nişanıyla)

Toplam 25 vakıf çiftliğin mevcut olduğu görülmektedir. Buna göre, XVI. yy başlarında Yenice-i Taraklı'daki tarıma açık alanlar şunlardır:

Has çiftlikleri = 20

Sipahi çiftlikleri = 102

Bazdar çiftlikleri = 4

Vakıf çiftlikleri = 25

Toplam çiftlik sayısı = 151

Ortalama çiftlik 90 dönüm olarak kabul edilirse, Taraklı'da XVI. yy'da en az $151 \times 90 = 13590$ dönüm toprak üzerinde tarım yapıldığı görülmektedir. Bu rakama bağ, bahçe, bostan tarımının yapıldığı alanlar ile hariçten tarım yapılan çiftlikler dahil olmadığından tarıma açık alanlar elde ettiğimiz rakamın üzerindedir (227).

2- Tarım Alanlarında Çalışanların

Hukuki Statüleri

Tarım alanlarında çalışan raiyyet, mücerred, bennak gibi görevlilerin hukuki statüleri Göynük ile ilgili bölümde anlatıldığı için burada değinilmeyecektir.

Miri arazi statüsü içinde sipahi tumarlarında tasarruf edilen reaya çiftliklerinden ayrı bir hukuki statüye sahip olan hassa çiftliklere Göynük ve Taraklı ile ilgili tahrir kayıtlarında

(227) Günümüz Taraklı'sında tarım alanlarının dağılışı ise şöyledir:

Tarıa arazi =12763 Hektar Meyveilik alan=665 Hektar Sebzelik alan= 50 Hektar

Fındıklık alan= 16 Hektar Kavaklık alan=130 Hektar Bağ alanı =235 Hektar

1994 yılına ait bu rakamlar Taraklı Tarım, Köy ve Orman Müdürlüğü'nden alınmıştır.

rastlanmaktadır(228). Kılıç yeri de denilen bu hassa çiftlikler doğrudan sipahi tarafından işletiliyordu. Ancak sipahi toprak işleriyle uğraşmak istemezse, bu çiftlikleri istediği tarzda kiraya veriyordu (229). Bu kiralama genellikle ortakçılık şeklinde olmuştur. Tohum ve çiftlik hayvanlarının yarısını sipahi sağlıyor, ürünü de yarı yarıya paylaşıyordu.

Sipahi tamarında bir çift öküzle işlenebilecek büyüklükte olan hassa çiftlikler verimli topraklardan oluşuyordu.

Hassa çiftliklerin hukuki statüleri de ortakçılık ilişkileri arasında sıkı bağlar vardı.Önceleri ortakçı kullarla işletilen hassa çiftlikler, kullar ortadan kalktıktan sonra da ortakçılık veya kesimcilik usulü ile kiraya verilmiştir.

Taraklı ile ilgili defter kayıtlarında ortakçıların yanısıra "Ellici"lere de rastlanmaktadır (230). Bunların kul veya sürgün olma ihtimali üzerinde durulmaktadır (231). Sipahi tamarları içinde bulunan elliciler sipahiye öşür verdikten başka devlette bazı haklar talep ediyordu. Ellicilerin işledikleri yerler genellikle büyük tamarların içinde bulunuyor ve "ellici yeri" adıyla anılıyordu. Elliciler ortadan kalktıktan sonra, ellici yerleri, hassa çiftlikler gibi ortakçılıkla işletilmiştir.

(228) Tarak'lı da Hassa Bağ'da kayıtlıdır (Bkz. T.D.Nr.23).

(229) Köylü bu tür çiftlikleri ancak özel bir kira sözleşmesi ile kiralayabiliyordu.Reaya Çiftliğindeki gibi, tapu ile alınıp miri toprakların tasarruf hükümlerine uygun bir şekilde tasarruf edilemiyordu. (Ömer Lütfi Barkan, "XV. ve XVI. asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Toprak işçiliğinin Organizasyonu Şekiller", *İ.Ü.F.M.*,I 1940), s.213.

(230) Kanlı-bağa Köyü'nde "İki mudluk ellici yeri var sipahi öşür alır imiş" şeklinde bir kayda rastlanmaktadır (T.D.Nr.23).

(231) Bkz.Barkan, s.220.

Taraklı tahririnde geçmekte olan bir diğer toprak tasarruf şekli de "eşkinçilü mülk"tür (232). Genellikle ilk devirlerde devletin teşkilatlanmasında emeği geçenlere, kumandanlara temlikler yapılmış daha sonra bazı askeri hizmetler yüklenmiştir. Mülk tumarların sahipleri bizzat askere gitmek veya cebelü göndermek zorundaydılar. Bu hizmeti yerine getirmediklerinde sadece tumarın bir yıllık gelirine el konuluyor, dirlikleri ellerinden alınmıyordu. Öldüklerinde de oğullarına geçiyordu (233).

Mülk tumarlar olarak da geçen eşkinçilü mülkler, diğer mülkler gibi serbestçe alınıp satılabiliyor veya vakfedilebiliyordu. Ancak sefere eşmek veya cebelü göndermek yükümlülüğü yeni sahibine geçiyordu. Mülk tumardaki her türlü hak ve resimleri toplama yetkisi de sahibine aitti (234).

3 - Yetiştirilen Ürünler

Yenice-i Taraklı'da yetiştirilen belli başlı ürünlerden aynen alınan öşür miktarı (235):

(232) Defterde Nefs-i Yenice-i Taraklı'nun mahallerinden sonra gelen ilk köyün Ali Beğ ile Mehmed Beğ'in eşkinçilü mülkleri olduğu kayıtlıdır. Ali Beğ öldükten sonra hissesi onun oğullarının tasarrufuna geçmiştir. Mehmed Beğ'de hissesini Ayvaz Beğ oğlu Sinan Beğ'e satmıştır (T.D.Nr.23).

(233) *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi*, Haz. Midhat Sertoğlu, İstanbul, 1992, s.59; İlhan Şahin, "Tımar Sistemi Hakkında Bir Risale", *İ.Ü.E.F.D.T.*, İ.H.Uzunçarşılı Hatıra Sayısı, 32 (İstanbul 1979), s.924.Taraklı.

(234) Ö.L.Barkan,"Tımar", *İ.A.*,c.12/1, s.295.

(235) Bkz.Barkan-Meriçli, s.372.

TABLO XV

KÖYLER	BUĞDAY		ARPA		YULAF		BURÇAK		MAHLUT	
	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573	1487	1573
Yenice-i Taraklu	260	42	120	30	60	20		10		40
Göllü-Viran	400	210	200	200	60	50		40		40
Ark	380	60	140	100	20	80				70
Beğler	800	100	300	60	100	20		20		
Belen-Özü	160	32	160	30	20	50	10	10		5
Kara-Pürçek	240	40	140	30	120	14				40
Yortan	660	50	280	45	320	50				40
Kara-Pürçek		5		4		2		5		6
Kurtulmuş	180	70	80	30	20	10		30		
Kavak	460	130	240	40	100	60	20	40		30
Kozcuğaz	80	220	40	50	20	40	20	50		40
Absofi	640		360		200					
Kara-Pürçek	600	24	400	46		34		20		22
Çanaklu	280	155	200	120	20	40		39		59
Kil-Beleni	240	60	100	40	40	20	5	25		40
Bolyas	180	120	200	100	40	40		70		60
Tuman	140	70	100	50	40	40	20	39		80
nısf-ı Hoca Osman	140	10	80	10	60		10	15		20
nısf-ı Hoca Osman	140	30	80	20	40	10		15		20
Süle-Alanı	400	220	320	160	60	40		80		90
Sungur	200	67	120	30	60	20		20		40
Katran	160	40	120	30	40	10		20		39
Selim	260	120	260	80	20	60	10	50		70
İshak		10		5		5		7		14
Hızır İlyas		20		10		10		15		40
Kükürt	240	50	180	25	60			22		20
Kil Beleni	240	107	240	73		24	10	17		25
Aksu		420		240		160				
TOPLAM	7480	6375	4460	3741	1520	2135	105	1455		2293

Diğer bazı ürünlerden nakdi olarak alınan öşür ve resim miktarları:

TABLO XVI

KÖYLER	BAĞ		BOSTAN		SAFRAN	
	1487	1573	1487	1573	1487	1573
Yenice-i Taraklu			150	40	50	99
Göllü viran	10	45		44	300	75
Ark		40		20	200	80
Beğler	60	30			400	30
Belen-Özü		10	5	12	50	10
Kara Pürçek		55	10	22		
Yortan		25	20	16		
Kara-Pürçek						5
Kurtulmuş		81			100	
Kavak		80	30		600	40
Kozcuğaz		25		25	100	20
Absofi			50			
Kara-Pürçek		49			500	70
Çanaklu	40	41		10	250	40
Kil-Beleni	60	120			120	40

KÖYLER	1487	1573	1487	1573	1487	1573
Bolyas	49	159		30	135	49
Tuman	60	170		20	240	60
nısf-ı Hoca Osman	50	24		13	200	25
nısf-ı Hoca Osman		41		35	100	59
Süle-alanı	100	225		80	400	140
Sungur		123		20	200	230
Katran		141	10		60	
Selim			10		210	297
İshak		10				
Hızır İlyas		40				35
Kükürt			5	25	60	
Kil-Beleni	10	130			150	60
Aksu				15		500
TOPLAM	439	5813	290	1513	4425	3610

Buğday, arpa ve yulaf Taraklı'da en çok yetiştirilen ürünler arasında yer almaktadır (236). Hemen hemen her köyün hasıl kısmında rastladığımız bu ürünlerden her iki tahrirde alınan oşür miktarları karşılaştırıldığında buğday ve arpada bir miktar azalma, yulafta ise artma görülmektedir.

Taraklı'da yetiştirilen bir diğer tahıl ürünü de burçaktır. Üretim miktarına göre buğday, arpa ve yulaftan sonra gelen burçak da önceki tahrirde göre diğer tahrirde bir artış kaydetmiştir.

Bunların yanısıra buğday, arpa, çavdar gibi taneli bitkilerin karışımı olduğu sanılan mahlut'un miktarı, 1573 tahririnde yulaflı geçmiştir. Hububattaki bir miktar artışa rağmen XVI. yy'ın ikinci yarısındaki nüfus artışı, kişi başına düşen payın azalmasına neden olmuştur.

Tahıl ürünlerinin yanısıra Taraklı'da az miktarda baklagil üretimi de yapıyordu. Mercimek ve nohut, yetiştirilen baklagillerin başında geliyordu (237). Bunlar daha çok kendi

(236) Günümüzde de en çok yetiştirilen tahıllar 4.760 hektar'la buğday, 1.150 hektar'la da arpadır (1994 verilerine göre)

(237) Kanuni Dönemi tarihine göre; Güllü-Viran'da 5 kile, Kurtulmuş'da 20 kile, Kavak'da 6 kile, Kara-Pürçek'de 5 kile, Çanaklı'da 5 kile, Kil-Beleni'de 30 kile, Selim'de 8 kile mercimek; Çanaklı da 10 kile ve Selim'de 5 kile olmak üzere de nohud üretilmiştir (Barkan-Meriçli, s.342-356).

ihtiyaçlarına yönelik olarak üretiliyordu.

Tahrir defterinde Taraklı'da çeltik tarımının da yapıldığına dair kayıtlara rastlanmaktadır (238). Çeltik tarımı daha çok çay ve nehir ağzlarında veya yağmur ve sel sularının biriktiği arazilerde yapılıyordu (239). Taraklı'da sadece birkaç yerde çeltik tarımının yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Subaşı ile birlikte müşterek olarak çeltik tohumunun ekildiği de kayıtlıdır (240).

Çeltiğin pirinç aşamasına gelmesi için birtakım işlemlerden geçmesi gerekiyordu. "Ding" adı verilen değirmenler çeltiği kabuğundan ayırıyordu. Göynük'te bu değirmenlerden bulunmasına rağmen Taraklı kayıtlarında rastlanılmamıştır. Bu iki yerleşim yeri mesafe olarak birbirine yakın bulunduğundan çeltiğin Göynük'teki değirmenlerde kabuğundan ayrılarak pirinç haline getirildiği düşünülebilir.

Göynük ve Yenice-i Taraklı'da yetiştirilen ürünlerden biri de safrandır. Osmanlıların ilk dönemlerinde ticareti de yapılan (241) safranın üretimi giderek azalmıştır. II. Bayezid dönemi tahriri ile Kanuni dönemi tahriri karşılaştırıldığında bu azalmanın devam ettiği görülür.

Ekonomisi tarımın yanısıra hayvancılığa da dayalı bulunan Taraklı'da hayvanların ihtiyacına yönelik olarak yetiştirilen arpa ve yulafın yanısıra saman olarak bilinen alef üretimine hemen hemen her köyün dahil kısmında rastlanmaktadır (242). Ayrıca bir çeşit hayvan

(238) Bkz. T.D.Nr.23

(239) Nitekim defter kayıtlarında, "Karaçay ağzına üçbuçuk mud çeltük tohumu ekülü imiş..." şeklindeki ifadelerle rastlanmaktadır (T.D.Nr.23).

(240) T.D.Nr.23

(241) Bkz. İbn-i Batuta, *Seyahatname-i İbn-i Batuta*, İstanbul 1333-1335, s.345.

(242) Bkz. T.D.Nr.23.

yemi olan Fiğ'in üretimi de yapılıyordu. Günümüzde de halen üretimi sürmektedir.

Diğer taraftan bağcılık da Taraklı'da önemli bir yere sahipti. Öşr-i bağ miktarları incelendiğinde Taraklı'da bağcılığın büyük boyutlarda olduğu görülür. Özellikle 1573 tahririnde büyük boyutlara ulaşan bağcılık hemen her köyün hasil kısmında yer almaktadır (243). Bir çeşit meyve sayılan kavun ve karpuz üretimi de yaygın olarak yapılıyordu. II. Bayezid ve Kanuni dönemi tahrirleri karşılaştırıldığında bostancılığın XVI. yy'ın ikinci yarısından sonra gelişme gösterdiği izlenmektedir.

Üzüm üretiminin yanısıra elma, erik, armut, ayva, ceviz başta olmak üzere çeşitli meyvelerin de üretimi yapılıyordu (244). İkliminin ve toprağının elverişli olmasından dolayı "meyvecilik gelişmişti.

4 - Hayvancılık

Taraklı'nın geçim kaynaklarından biri de hayvancılıktı. Özellikle koyun yetiştiriciliği ve arıcılık gelişmişti. Aşağıdaki tabloda resmi ganem ve kovan miktarları gösterilmiştir.

Köyler	Kovan		Koyun	
	1487	1573	1487	1573
Yenice-i Taraklı		90		
Göllü-viran	15	54	200	63
Ark		15	36	
Beğler			100	60
Belen-özü		8		25
Kara-pürçek	150		150	
Yortan	160	15	100	40
Kara-pürçek				
Kurtulmuş				120
Kavak	30			90
Kozcuğaz		15		10
Absofi	150		30	

(243) Günümüzde de Taraklı'da ekonomik amaçlı bağlar bulunmaktadır.

(244) Günümüz Taraklı'sının ekonomisinde de meyvecilik önemli bir yer tutar. 1994 verilerine göre meyvelik alanı 665 Hektar, Bağ alanı ise 235 Hektar'dır.

Köyler	1487	1573	1487	1573
Kara-pürçek		45	30	148
Çanaklı		25		60
Kil Beleni	5	20		140
Bolyas		25		180
Tuman				254
nısf-ı Hoca Osman		10		50
nısf-ı Hoca Osman				141
Süle-alanı		70		350
Sungur	10	45		124
Katran	10	40		240
Selim	10	39		459
İshak				40
Hızır İlyas				60
Kükürt	10	25		
Kil Beleni	10	114		112
Aksu				
TOPLAM	560	1604	646	6428

Her iki tahriri karşılaştırdığımızda arıcılık ve koyun yetiştiriciliğinin ikinci tahrirde artmış olduğu görülür. Özellikle koyun yetiştiriciliğindeki artış dikkat çekicidir.

Taraklı'nın yeşil bir ovaya ve dağlık bir araziye sahip olması hayvancılığın gelişmesinde de etkili olmuştur. Tarlada koşum hayvanı olarak kullanılan büyükbaş hayvanlardan küçükbaş hayvanlara kadar her türlü hayvancılığın yapıldığı Taraklı'da ulaşım aracı olarak da at ve eşek kullanılıyordu.

Hayvancılığın yapılageldiği Taraklı'da hayvansal ürünlerden de yararlanılıyordu. Nitekim günümüzde de Taraklı yakınlarında kaşar peyniri mandıraları bulunmaktadır. Hayvancılıktan elde edilen yan ürünler ihtiyacı karşıladıktan sonra pazarda değerlendiriliyordu.

Hayvancılıkla ilişkili olarak gelişen geleneksel meslek dallarından biri de mutafıcılıktı. Hammadesi keçi kılı olan mutafıcılık büyük gelişme göstermişti. Hatta Osmanlı'nın ilk dönemlerinde din yoluna savaştan gazilerin bineklerinin donanımı Taraklı ve Göynük civarında yapılırdı. Heybe ve torba yapımında ün salmışlardı (245). Günümüzde bu geleneksel meslek dalı da artık tarihe karışmıştır (246).

(245) Bkz. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 1966, s.678.

(246) Bkz. Ahi Naci İşsever, *Taraklı*, Ankara, 1994, s.177.

Hayvancılığın gelişme gösterdiği Taraklı'da hayvanların ihtiyacına yönelik çeşitli hayvan yemlerinin de tarımının yapıldığından söz edilmişti. Bunun yanısıra otlak, çayır ve yaylaklardan da yararlanılıyordu.

II - TOPRAK İDARESİ

1- Toptağın Tasarruf Şekilleri

a) Miri Arazi

Fetih politikası üzerine kurulu olan Osmanlı Devleti'nde fethedilen yerler ilyazıcılar tarafından defterlere işlenirdi. Miri arazi sayılan bu topraklar 120-150'şer dönümlük çiftliklere ayrılarak o bölgede oturan köylüye yarıcılık esasına göre veya öşür karşılığı kiraya verilirdi. Miri Arazi rejiminde daha çok kiralama yoluyla tasarruf edilen bir çiftlik toprak, devlet tarafından tapu resmi karşılığında köylüye verilirdi (247). Bu tasarruf hakkı irsi olarak babadan oğula geçmekle birlikte mülkiyet hakkı devlete aitti. Köylü bu araziye satamaz, hibe veya vakfedemezdi. Ölen raiyetin oğlu yoksa kızına veya baba bir erkek kardeşine yeniden tapu resmi alınmak suretiyle geçerdi. Ancak hak sahipleri belirli bir süre içinde bu haklarını kullanmazlarsa, toprak yakın akrabalarından birine o da yoksa köyde toprağa ihtiyacı olan birine verilir, çiftlikler parçalanmazdı.

Tapu resmi karşılığında tasarrufuna geçen toprağı işlemekle yükümlü olan köylü elde ettiği ürünün belirli bir miktarını ve çift akçası denilen peşin parayı, devletin bir temsilcisi durumunda olan sipahiye vermek zorundaydı. Ayrıca toprağını düzenli olarak ekmesi gerekiyordu. Üç yıl toprağını işlemeyen köylünün elinden toprağı alınarak bir başkasına kiraya verilirdi (248).

(247) Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimai Tarihi*, c.II.(1453-1559), İstanbul,1979, s.124 v.d.

(248) Ömer Lütfi Barkan."Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1274 (1858) tarihli Arazi Kanunnamesi", *Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler 1*, İstanbul, 1980, s.294 v.d.

Merkeziyetçi devlet politikası içinde büyük bir yeri olan miri arazi rejiminde topraklar gelirlerine göre has, zeamet ve tumar olarak devletin askeri ve idari görevlilerine verilir.

Taraklı ile ilgili tahrir defterleri incelendiğinde vakıfların dışında, toprakların tamamının miri arazi statüsünde olduğu görülür. Göynük'te çok sayıda mezranın mülk statüsünde olmasına rağmen Taraklı'da mülk araziye de pek rastlanmamaktadır.

Taraklı'daki miri arazi; Mirliva Hasları, Zaim ve Sipahi tumarları ile Bazdar tumarlarından meydana geliyordu.

i) Has Arazi - Beylerbeyi Hassı

Haslar, belirli miktardaki toprak parçalarından oluşabildiği gibi, şehrin vergi gelirlerinden de oluşabiliyordu. Nitekim Taraklı'da şehrin resmi keyl miktarı subaşının tasarrufuna verilmişti.

Taraklı'daki has arazi, tahrirlerde "mirliva hasları" olarak geçmektedir. Hüdavendigâr Sancağı Beylerbeyi'nin haslarının bir kısmını oluşturan bu arazi 1530 yılında şu köylerden meydana geliyordu (249).

BEYLERBEYİ HASLARI

TABLO XVIII

KÖYLER	HANE	MÜCERRED	ÇİFT	EKİNLÜ	BENNAK	HASIL/AKÇE
Göllü-Viran (249)	20	12	7	10	2	2950
Ark	13	3		3	2	2941
Beğler	56	28	10	26	11	5010
Belen-Özü	8	2	3	1	1	1642
Mahalleler(5 adet)	66	78				6255
TOPLAM:	163	123	20	40	16	18798

(249) Bkz.T.D:Nr.166.

ii) Zaim ve Sipahi Tımarları

Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik ve askeri yapısını belirleyen tımarlar, idari ve mali bakımdan serbest olan ve olmayan tımarlar şeklinde iki kısma ayrılıyordu. Padişah hasları, vezir, beylerbeyi, sancakbeyi, nişancı, defterdar, divan katibleri, çavuşlar, çeribaşları, subaşılar ve dizdariah gibi yüksek rütbeli görevliler ile memur ve askerlerin has ve zeametleri serbest tımar statüsündedir (250). Adi tımarlar kategorisine giren sipahi tımarları ise idari ve mali bakımdan serbest olmayan tımarlardandır.

Serbest tımarlarda, niyabet ve bad-i hava adı altında kaydedilen ve rüsum-i serbest-i de denilen bir kısım vergiler tamamen dirlik sahibine aitti (251).

Serbest olmayan tımarlarda, tımar sahipleri reayanın hukuk ve ceza davalarına bakamazken, serbest tımarlarda suçluları takip ve tevkif edebilir ve kadının kararı alındıktan sonra para cezalarını tamamen kendi hesaplarına toplayabilirdi.

Diğer taraftan Osmanlı tımar sisteminde, tımar sahibi, tımar dahilindeki toprakların mülkiyetine sahip değildi. Sadece devlete verdiği hizmet karşılığında devlete ait çeşitli vergileri kendi adına toplama yetkisine sahipti. Yoksa köylünün devlete vermeye yükümlü olduğu vergilerin mülkiyeti üzerinde herhangi bir hakka sahip değildi (252). Sahib-i arz da denilen tımar sahibi öldüğünde tımarının sadece kılıç denilen kısmı hizmete yarar evlatlarından birine

(250) Ö.L.Barkan, "Tımar", *İ.A.*

(251) Halil İnalcık, "Adaletnameler", *Belgeler*, II/3-4(1965), s.79.

(252) Ö.L.Barkan, "Tımar", *İ.A.*

veya birkaçına verilirdi.

Tımar sahibi, tımarının kılıç kısmından başka her 3000 akçası için bir cebelü, zeamet sahipleri ise ilk 5000 akçadan sonra her 5000 akçası için bir cebelü yetiştirmek ve savaş zamanında yanında götürmekle yükümlüydü (253).

Bir tımar, bir köyün gelirinden oluşabildiği gibi birden çok köyün gelirinden de oluşabiliyordu. Örneğin Taraklı Yenicesi'nde Kavak ve Kozcuğaz köyleri, Yenice, Geyve ve Göl'ün seraskeri bulunan Yusuf'un tımarı idi. Ayrıca Göynük'teki nöbetleşe tımar tasarrufuna Taraklı'da da sıkça rastlanmaktadır (254). Genellikle tımar eri öldüğünde onun oğullarına veya yakınlarına geçmek suretiyle, çiftliğin parçalanmaması için müşterek tasarruf edilen bu tımarlarda elde edilen gelir de paylaşılıyordu.

Taraklı'da da Göynük'te olduğu gibi ortaklıkla işletilen çiftlikler bulunmaktadır. Yortan köyünde bir çiftlik yer ile Ark köyündeki çiftliğin ortağa ekildiği kayıtlıdır (255).

Diğer taraftan Yortan köyünde Yemliha'ya vakfolunan yerler ve Musluk mezrası önceden vakıf olmasına rağmen Fatih'in merkezileştirme politikası gereği tımara çevrilmiştir (256). Kükürt köyü tımarına da bir çiftlik "vakf-ı mensuh" yer ilave edilmiştir (257).

Taraklı tahrirlerinde bazı haneler üzerinde muaf kaydına rastlanmaktadır. Örneğin bir diğer adı Bayram Dede Köyü olan Kara-pürçek köyünde Kanuni döneminde yapılan nüfus sayımında

(253) *Kanunname-i Al-i Osman*, nşr. Mehmed Arif, İstanbul 1329 (T.O.E.M. ilavesi), s.11 v.d.

(254) Bkz. T.D.Nr.23.

(255) Barkan-Meriçli, s.346.

(256) Bkz. T.D.Nr.453.

(257) 1487 tahririnde kayıtlıdır (Bkz. Barkan-Meriçli, s.357).

köydeki nüfusun başına yazılan Bayram Dede ile birlikte 9 hanenin üzerinde muaf kaydı vardır(258).

Kanuni dönemine ait Taraklı ile ilgili bir diğer kayıta Absofi Köyü ile birlikte Çiçügez, Orman, Tekye, Hüseyinler, Kaya-Fakih, Kızık, Hacı ve Şahbende olarak geçen yerlerin halkının Akyazı'ya değil Ada nahiyesindeki Sakarı Köprüsü'nün bakımıyla görevli olduklarından avarız-ı divaniye'den muaf oldukları ve hepsinin 124 nefer olduğu belirtilmektedir (259).

Yine aynı yerde, Geyve dolaylarında yerleşmiş bulunan Cemaat-i Absofi Kürdleri ile Cemaat-i Karagulu Kürdlerinden sözedilmektedir. 25 hane kadar olan Absofi Kürdleri ile 40 hane olan Karagulu Kürdlerinin daha sonra Rumeli'ne sürüldüğü kayıtlıdır ancak bunun nedeni açıklanmamıştır.

Aşağıda zaim ve sipahi tımarları tablo halinde gösterilmiştir.

TABLO XIX

KÖYLER	HANE		MÜC.		ÇİFT		NİM		EKİNLÜ		BENNAK		HASIL/AKÇE	
	1487	1521	1487	1521	1487	1521	1487	1521	1487	1521	1487	1521	1487	1521
Kara-Pürçek	60	75	10	29			9	15	?	29	44	16	6	3825 4685
Yortan	68	141	22	83	17	13	?	?		28	86	14	27	5419 5919
Oruziar														
Kara-Pürçek														150 2077
Kurtulmuş	15	13	1	9	2	2	4	?	4	10	4			1716
Kavak	56	45	13		4	9.5	13	?	23	16	12	10		5204 6204
Kozcuğaz	11	12	2		2	3	1	?	2	2	6	6		962 1374
Absafi	58	113	15	40	3	17	17	?	29	63	9	15		5557 5957
Kara-Pürçek	48	58	11	27	2	7	22	?	19	43	5	4		4850 5350
Çanaklı	14	10	2	5	2	2	1		5	5	6	2		2236 2691
Kil-Beleni	10	10	1	10	1	3	2	?	4	4	2	1		1613 1834
Bolyas	13	6	4	1	1	2	3	?	3	1	5	1		1966 2509
Tuman	21	14	8	14	1	3	5	?	6	4	9	4		1664 2094
nısf-ı Hoca														
Osman	9	12	3	6			2	5		1	11	4		1253 1251
nısf-ı Hoca														
Osman	10	6	4	6			1	4		4	3	2	1	1041 1553
Stile-alanı	22	16	6	11	3	9	8	?	1		7	3		3225 3714
Sungur	22	16	2	6	1	3.5	6	?	9	7	3	2		1858 2259
Katran	6	4			1	2.5	5	?						1062 1162

(258) g.y., s.351.

(259) g.y., s.350.

KÖYLER	HANE		MÜCERRED		ÇİFT		NİM		EKİNLÜ		BENNAK		HASILAT(AKÇE)	
	1487	1521	1487	1521	1487	1521	1487	1521	1487	1521	1487	1521	1487	1521
Selim	10	7	4	7	2	2	7	?	2	1	1	2564	2864	
İshak													254	
Hızır-İlyas													210	
Kükürt	11	11	3	13	2	3		?	4	2	4	1879	2229	
TOPLAM														

iii) Bazdar Tımarları

Diğer taraftan Göynük'te rastlanılan Bazdar tımarlarına Taraklı'da da rastlanmaktadır. Ancak sadece bir köy bazdar tımarı olarak kayıtlıdır. Kil-beleni olarak geçen bu köyü tasarrufunda bulunduran hisarbeyi aynı zamanda Nahiye-i Göl bazdaranlarının da başı idi (260). 1530 tarihinde bazdaran tımarı olan Kii-beleni köyünde 9 hane, 15 mücerred, 2 hane ve 4 çift kayıtlıdır. Elde edilen gelir ise 2038 akçedir (261).

Kazadaki gelir kategorilerinin toplu sonuçları

TABLO XX

GELİR NEVİLERİ	892/1487 (262)	937/1530 (263)	981/1573(262)
	YEKÜN (AKÇE)	YEKÜN (AKÇE)	YEKÜN (AKÇE)
Mirliva Hasları	16.213	18.798	17.081
Zaim ve Sipahi Tımarları	48.044	57.034	100.667
Bazdar Tımarları	1.727	2.038	4.503
Vakıf Arazi	---	9.737	25.197

Tabloda görüldüğü gibi zaim ve sipahi tımarları ile bazdar tımarlarında sürekli artış olmuştur. Son tahrirde vakıflarda da büyük bir artış gözlenmektedir ancak yine de miri araziye tahsis olunan arazinin çok altındadır.

(260) g.y., s.381.

(261) Bkz. T.D.Nr.166.

(262) Bu iki tahrir sonuçları için bkz.Barkan-Meriçli, s.368 v.d.

(263) Bkz. T.D.Nr.166.

SONUÇ

Göynük ve Yenice-i Taraklı kazaları XVI. yüzyılda Hüdavedigar sancağı içerisinde yer alıyordu. Her iki kazanın da halkı, Osman Bey zamanında yapılan ilk akın sırasında Rum ve Ermenilerden oluşuyordu. Bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşması, Süleyman Paşa tarafından fethedilmesinden sonra olmuştur. Nitekim mahallelerinin hemen hepsi bir mescid veya cami etrafında oluşmuştur. Bazı mahalleler hem o mescid veya cami ismini hem de onları yaptıran kişilerin isimlerini taşıyordu. XVI. yüzyılda Göynük 9, Taraklı 5 mahalleden oluşan küçük ve şirin bir yerleşim yeri görünümündedir.

XVI. yüzyıl başlarından aynı yüzyılın sonlarına doğru Göynük ve Yenice-i Taraklı nüfusunda artış gözlenmektedir. Ancak yine de diğer yerleşim yerlerinin nüfuslarıyla karşılaştırıldığında büyük bir yekun oluşturmamaktadır. Osmanlı yol sisteminde orta kolu oluşturan yolun bu bölgeden geçmesi, ticaretle uğraşan bir miktar göçmenin buraya yerleşerek nüfusu artırdığı düşünülebilir. Han ve kervansarayların varlığı, bölgede canlı bir ticari yaşamın bulunduğunu kanıtlamaktadır.

Ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı bulunan Göynük ve Yenice-i Taraklı kazalarında tarım ürünleri ile hayvancılıktan sağlanan yan ürünler kentte kurulan pazarlarda değerlendiriliyordu. Ayrıca küçük el sanatları, torba ve at koşumu ile tarak ve kaşık imalatı önemli yer tutuyordu. Dağları şimşir ağaçlarıyla kaplı bulunan bu yörede ağaç işçiliği oldukça ileriydi. Gerek ham, gerekse işlenmiş orman ürünlerinin Arabistan'a ve İran'a ihracatı yapılıyordu. Ticareti yapılan bir diğer ürün de safrandı. Ancak daha sonraki yüzyıllarda üretimi azalmış, günümüzde ise hiç kalmamıştır.

XVI. yy'da üzüm üreticiliği de önemli boyutlardaydı. Hatta tahrir defterlerinde bir de meyhane kayıtlı bulunuyordu. Bir İslam devletinde ekonomik amaçlı olarak meyhaneye izin verilmiş olması ise dikkat çekicidir.

Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nde dini, beledi ve sosyal amaçlar güdülerek oluşturulan vakıflara Göynük ve Yenice-i Taraklı kazalarında sıkça rastlanmaktadır. Halk arasında birleştirici bir rol oynayan vakıflar, bir yandan sosyal hizmetleri yerine getirirken, diğer yandan insanlardaki dayanışma ve yardımlaşma duygusunu güçlendiriyordu. Gerek kentte, gerekse kırsal kesimde kurulmuş bulunan vakıflar büyük bir yekün tutuyordu. Fetihden itibaren kırsal kesimdeki boş ve tenha yerlerin iskanını sağlamak, kentte de şehirleşmenin gelişmesi amacıyla Süleyman Paşa nişanıyla oluşturulmaya başlanan vakıflar teşvik edilmiş, Fatih dönemine kadar aynı yoğunlukta devam etmiştir.

Göynük kazası vakıf yönünden Taraklı kazasına göre daha zengin bir görünüme sahiptir. Her iki kazada da para vakıflarına rastlanmaktadır. Kervansaray, dükkan v.b. yerlerin gelirlerinin işletilerek elde edilen faizin vakfedilmesi dikkat çekicidir. Ayrıca bayanların kurduğu çok sayıda vakıflara rastlanmaktadır. Bunlar arasında zaviyeler de bulunmaktadır. Ancak zaviyelerin az sayıda olduğu görülmektedir. Göynük'de olduğu gibi Yenice-i Taraklı'da da Türk ve Müslüman nüfusun iskanı Osmanlılarla birlikte başlamıştır. İlk Osmanlı hükümdarları vakıflar kurmuşlar ve bunu desteklemişlerdir. Böylece başka yerlerde kolonizatör dervişlerin oynadıkları rolü bu bölgede vakıf sahibi ahi, şeyh ve fakihler oynamıştır.

Zirai yaşam her iki kazada da oldukça canlıydı. Tahrir defterlerinden yola çıkılarak ekili toprakların asgari miktarı tespit edilmiş ve üretilen ürünlerin çeşidi hakkında bilgi sahibi olunmuştur.

Göynük ve Yenice-i Taraklı kazalarında toprakların büyük kısmı miri arazi statüsündedir. Özellikle zaim ve sipahi timarları önemli bir yekûn tutuyordu. Bunların çoğunluğunu hisseli veya nöbetleşe tasarruf edilen timarlar oluşturuyordu. Ayrıca bazdar timarları da çoğunlukta idi.

Göynük kazasında mülk araziler oldukça çok miktardadır. Bunların hemen hepsi bir çiftlik mezraalardır. Mülk sahiplerinin subaşı, yayabaşı, çeribaşı, hisar eri, sipahi, kethüda, çavuş, şeyh ünvanlı ve görevli kişiler ile nüfuzlu ve varlıklı kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bunlar avarız-ı divaniyeden muaftılar. Mülk sahiplerinin pek azı mülklerini vakfetmiş; çoğu ya evladına bırakmış ya da satışa çıkarmıştır.

Her iki kaza için de toprağın tasarruf şekilleri gelir kategorilerine göre ayrı ayrı tablolar halinde düzenlenmiştir. Buna göre vakıf ve mülke ayrılan araziden elde edilen gelir miri araziye oranla daha düşüktür. Timarlara tahsis olunan araziden elde edilen gelir ise sürekli artış göstermiştir.

Kısaca, XVI. yy'da Göynük ve Yenice-i Taraklı kazaları yetiştirilen ürünlerin çeşitliliği ve bolluğu, torba ve eyer işçiliği, kaşık ve tarak imalatı ile dokumacılık gibi sanat kolları ve bunların ticari olanaklarıyla ekonomik ve sosyal açıdan refah seviyesi yüksek bir yaşam sürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV BELGELERİ

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri, Nr.23
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri, Nr.166
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri, Nr.453

II. ERKEN OSMANLI KRONİKLERİ

- ABDURRAHMAN ŞEREF, Tarih-i Devlet-i Osmaniye, Tarihsiz
- AŞIKPAŞA-ZADE, Tevarih-i Al-i Osman, İstanbul, 1332
- HAMMER, Devlet-i Osmaniye Tarihi, Mütercim: Mehmet Ata, İstanbul, 1329.
- HOCA SADETTİN, Tac üt-Tevarih, İstanbul, 1279
- İBN-İ KEMAL, Tevarih-i Al-i Osman, Yay.Haz. Şerafettin Turan, I.Defter Ankara 1970; VII. Defter Ankara 1957
- MEHMED NEŞRİ, Kitab-ı Cihan-Nüma. Neşri Tarihi, Yay. Faik Reşit Unat-Mehmed A.Köymen, Ankara 1987.
- MUSTAFA NURİ PAŞA, Netaciy ül-Vukuat, Sadeleştiren: Neşet Çağtay, Ankara, 1979.
- NECİB ASİM-MEHMED ARİF, Osmanlı Tarihi, İstanbul, 1335.
- SOLAK-ZADE, Solak-zade Tarihi, İstanbul, 1297.

III. SEYAHATNAMELER

- İBN-İ BATUTA, Seyahat name-i İbn-i Batuta, Mütercim: Mehmed Şerif, İstanbul, 1333-1335.
- MEHMED ZİLLİOĞLU, Evlıya Çelebi Seyahatnamesi, sadeleştirenler: Tefik Temelkuran-Necati Aktaş-Mümin Çevik, İstanbul, 1966.

IV. YAYIMLANMIŞ BELGELER

- BARKAN, Ömer Lütfi, XV ve XVI. Asırlarda Osmalı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları, Kanunlar, I, İstanbul, 1943.
- _____ "H.933-934 (M.1527-28) Mali yılına aid bir bütçe örneği", İ.F.M., XV/1-4 (İstanbul, 1955).
- İNALCIK, Halil, Hicri 835 tarihli Suret-i Defter-i Sancak-ı Arnavid, Ankara 1954.
- _____, "Adaletnameler", Belgeler, II/3-4, (Ankara, 1967).
- MEHMED ARİF, "Kanunname-i Al-i Osman", T.O.E.M., ilavesi, İstanbul, 1329.
- "Osmanlı Kanunnameleri", M.T.M., I/I (İstanbul, 1331).
- SERTOĞLU, Midhat, Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi, İstanbul, 1992.
- TURAN, Osman, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar, Ankara, 1958.

V. KAYNAK ESERLER

- AHMET RASİM, Osmanlı Tarihi, İstanbul, 1967.
- AKDAĞ, Mustafa, Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi, C.II. (1453-1559), İstanbul, 1979.
- _____, Türkiye'nin Dirlik Düzenlik Kavgası, Ankara, 1975.
- _____, Celali İsyancıları (1550-1603), Ankara, 1963.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri 2. Kitap II. Bayezid Devri Kanunnameleri, İstanbul, 1990.

- ARIKAN, Zeki, XV ve XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı, İzmir, 1983.
- AYVERDİ, E.Hakkı, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, İstanbul, 1966.
- BARKAN, Ömer Lütfi-Erver MERİÇLİ, Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I, Ankara, 1988.
- BARKAN, Ömer Lütfi, Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki Esasları, İstanbul, 1943.
- BERKİ, Ali Himmet, Vakıflara Dair İstılah ve Tabirler, Ankara, 1966.
- CAHEN, Claude, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, İstanbul 1979.
- ÇAGATAY, Neşet, Makaleler ve İncelemeler, Konya, 1983.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul, 1948, C.II (1513-1573).
- EMECEN, Feridun M., XVI. Asırda Manisa Kazası, Ankara, 1989.
- ERĞİN, Osman, Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı, İstanbul, 1936.
- DANIŞMAN, Zuhuri, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, İstanbul, 1970.
- DOĞRU, Halime, XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, İstanbul, 1992.
- GÖYÜNÇ, Nejat, XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, Ankara, 1991.
- GÜÇER, Lütfi, XVI ve XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler, İstanbul, 1964.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara, 1991.
- İNALCIK, Halil, The Ottoman Empire. The Classical Age (1300-1600), Londra, 1973.
- İŞSEVER, Ahi Naci, Taraklı, Ankara, 1964.
- KONRAPA, M.Zekai, Bolu Tarihi, Bolu, 1960.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, Osmanlılarda Narih Müessesesi ve 1640 tarihli Narih Defteri, İstanbul, 1983.
- OSTROGORSKY, George, Bizans Devleti Tarihi, Çev. Fikret İşıltan, Akara 1981.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Değimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.I. (İstanbul 1946), C.III. (İstanbul 1954).
- RAMSAY, W.M., Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, İstanbul, 1960.
- TEXIER, Charles, Küçük Asya, Terc. Ali Suad, İstanbul, 1339.
- TİMUR, Taner, Osmanlı Toplumsal Düzeni, Kuruluş ve Yükseliş Dönemi, Ankara, 1979.
- TORGAN, Zeki Velidi, Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul, 1981.
- TURAN, Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, İstanbul, 1969.
- _____, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul, 1971.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1984.
- _____, Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilatı, Ankara, 1988.
- _____, Osmanlı Tarihi, Ankara, 1988.
- ÜÇOK, Coşkun, Osmanlı Devleti Teşkilat ında Tımarlar II, Ayır Basım, Ankara, 1944.
- YİNANÇ, M.Halil, Anadolu'nun Fethi, İstanbul, 1944.
- _____, Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri, İstanbul 1944.

VI. MAKALELER

AKDAĞ, Mustafa, "Medreseli İsyancıları", İ.Ü.İktisat Fakültesi Mecmuası, C.XI/1-4, İstanbul, 1950.

ARIKAN, Zeki, "Hamid Sancağındaki Tımar Düzenine İlişkin Araştırmalar", Tarih Enstitüsü

Dergisi, (Tayyib Gökbilgin'e armağan), XII (İstanbul 1982)

ARSEVEN, C.Esad, "Mescid" mad. Sanat Ansiklopedisi, C.III.

- BARKAN, Ömer Lütfi, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", Türkiyat Mecmuası, 10-11 (İstanbul, 1953).
- _____, "XV. Asrın Sonunda Bazı Büyük Şehirlerde Eşya ve Yiyecek Fiyatlarının Tesbit ve Teftiş Hususlarını Tanzim Eden Kanunlar-I", Tarih Vesikaları, I (1941)
- _____, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I. İstila Devirlerinin Kolonizator Türk Dervişleri ve Zaviyeler", Vakıflar Dergisi, II (Ankara 1942)
- _____, "XV ve XVI'ncı Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Toprak İşçiliğinin Organizasyon Şekilleri", İ.Ü.F.M., I (1940)
- _____, "Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1274 (1858) tarihli Arazi Kanunnamesi", Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I, İstanbul, 1980.
- _____, "Türk-İslam Toprak Hukuku Tatbikatı'nın Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller: İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıflar'ın Hususiyeti", Toplu Eserler I, İstanbul, 1980.
- _____, "Feodal Düzen ve Osmanlı Tımarı", H.Ü.Türkiye İktisat Tarihi Semineri (8-10 Haziran 1973), Ankara 1973.
- _____, "Tımar", İ.A., C.XII/I.
- _____, "Çiftlik", İ.A., C.III.
- BELDİCEANU Irene-Steinherr, "XV ve XVI. Asırlarda Anadolu'da Ortakçılar", VII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 11-15 Ekim 1976, Kongreye Sunulan Bildiriler, II, Ankara 1981
- CENGİZ, Halil Erdoğan - Yaşar Yücel, "Ruhi Tarihi", Belgeler, XIV (1989-1992)/18, Ankara, 1992.
- DARKOT, Besim, "Bolu", İ.A., C.II.
- ERGENÇ, Özer, "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bazı Düşünceler", VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Ekim 1976) Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, 1981, C.II.
- EYİCE, Semavi, "İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler", İ.Ü.İ.F.M., 23 (Ekim 1962-Şubat 1963).
- _____, "Mescid", İ.A., C.VIII.
- FAROGHİ Suraiya, "XVI. Yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Belirli Aralıklarla Kurulan Pazarlar: İçil, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Kütahya, Aydın, Mentеше", Gelişme Dergisi, I (Ankara 1978).
- GÖKBİLGİN, Tayyib, "XVI.yy. Başlarında Trabzon Livası ve Doğu Karadeniz Bölgesi", Belleter, XXVI/102, Ankara, 1962.
- _____, "Osman Bey", İ.A., C.IX.
- GÖYÜNÇ, Nejat, "Hane Deyimi Hakkında", İ.Ü.E.F.T.D., İ.H.Uzunçarşılı Hatıra Sayısı, 32 (İstanbul, 1979).
- _____, "XVI. Yüzyılda Güneydoğu Anadolu'nun Ekonomik Durumu", Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Metinler Tartışmalar, Ankara, 1975.
- İNALCIK, Halil, "Osmanlılarda Riyyet Rusumu", Belleter, XXII/92, Ankara, 1959.
- _____, "Çiftlik", EI2.
- _____, "Mehmet", İ.A.
- KUBAN, Doğan, "Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler", Vakıflar Dergisi, VII (Ankara 1968).
- KUNTER, Halim Baki, "Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri", Vakıflar Dergisi, I (Ankara 1938)
- KÖPRÜLÜ, Fuat, "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü",

- Vakıflar Dergisi, II (Ankara 1942).*
- OCAK, Ahmet Yaşar, "Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi, XII (Ankara 1978).*
- REDERSON, Johs, "Mescid", *İ.A., VIII.*
- ŞAHİN, İlhan, "Tımar Sistemi Hakkında Bir Risale", *İ.Ü.E.F.T.D., İsmail Hakkı Uzunçarşılı Hatıra Sayısı, 32 (İstanbul 1979).*
- TAŞ, Kenan Ziya, "Bolu Sancağındaki Candaroğulları Vakıfları", *OTAM, 4 (Ankara 1993).*
- TURAN, Şerafettin, "XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İdare Taksimatı", *1961 Yılı Atatürk Üniversitesi Yıllığı, Ankara, 1963.*
- TURAN, Osman, "Kılıç Arslan I", *İ.A., C.IV.*
- _____, "Süleyman Şah I", *İ.A., C.XI.*
- ÜLKEN, Hilmi Ziya, "Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği", *Vakıflar Dergisi, IX (Ankara 1971).*
- VARLIK, Mustafa Çetin, "XVI. yy'da Kütahya Şehri", *VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Ekim 1976) Kongreye Sunulan Bildiriler, II (Ankara 1981).*
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, "Vakıf", *İ.A.*
- YİNANÇ, Mükrimin Halil, "Ertuğrul Bey", *İ.A., C.IV.*

EKI

T.D.Nr.453

قضاة و بولغا و لایم اوللاه اوقاقه لایم و دیلاه علم شریک مفوض
 سدرج اوللاه برده که فکد اولور فدیج للقضاة الکلام معده القضاة و الکلام
 بوننا کونیکر صحتی ذیبه ففلم بوقیح رفع مما یغیر و اصله ایجاب معلوم اوللاه
 عالیاً فیوم مکتبه کوندر بر قصبه کونیکر نوله بعدت اوللاه اصحاب اوقاق کلیمبر
 و به بالکجه بونده ندم و صور مغفور سلیمان باشا زمانده بوزمان کلیمبر اباغ صبر
 ایمر علی بازار عالیاً بیخ صغی ساری خانم ای عوارض کیمی عوارض تکلیف لور لور عرض لید بوی که
 و به کلدی ابلده عین اولدیک و یو بلدیش سر لده کده در کجه کونیکر شونلا که
 اباغ صبر ایمر کلیمبر اولوب خانم دی عمارت معده اولیب و بالنعار ملاتم وقف تقدر
 ایچ لر والایحه عوارض النمان لکباب ایبر بر لیک بویج لیم انالوه قلاقر لور
 و تانین عوارض لایم الی در میان الوح استر لیم شعلی کر شویلم بل سر
 علامت شریک اعتدال قلاقر کور کجه ایوم التام شهر نالی اولدول باسم عشرین و تسع
 بمسبب

Ek1

T.D.Nr.453

Kaza-i Mezbur'da vâki' olan evkaf içün verilen hükm-i şerif'in mazmûnunda münderiç olan budur ki zikr olunur.

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazl ve'l-keîâm Mevlânâ Göynük Kadısı zîde fazluhu tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Haliyâ kapuma mektup gönderüb kasaba-i Göynük tevâbi'inde olan eshâb-ı evkaf gelüb dediler ki:

"Bundan ikdam merhum ve mağfur Süleyman Paşa zamanından bu zamana gelince, eben 'an ced ehl-i berâtlarız. Hâliyâ bize dahi sâir hane-i 'avâriz gibi 'avâriz teklif iderler, 'arz idiverin" dedikleri ecilden 'arz olundu, deyü bildirmişsiz.

İmdi gerektir ki göresiz, şunlar ki eben-'an ced ehl-i berât olub hane-i 'avâriz'dan olmayub ve bi'l-fi'il berâtla vakıf tasarruf iderler ve ellerinden 'avâriz alınmasını icab ider yerleri yok ise, onlardan hilâf-ı emir ve kanun 'avârizların aldurmıyasız; almak isterler ise men' idesiz, şöyle bilesiz, 'alâmet-i şerife i'timat kulasız.

Tahriren fi yevmi's sanî şehri cemaziye'l-evvel sene, seb'a ve 'işrin ve tis'a mie (924)

Be makam-ı Konstantiniyye.



EK II
RESİMLER



Göynük-Gazi Süleyman Paşa Camii (1331-1335)

Göynük-Akşemseddin Türbesi (1464)



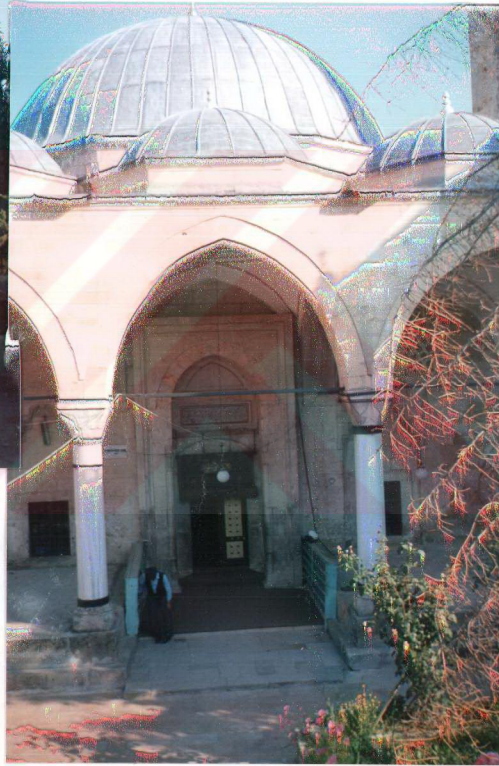
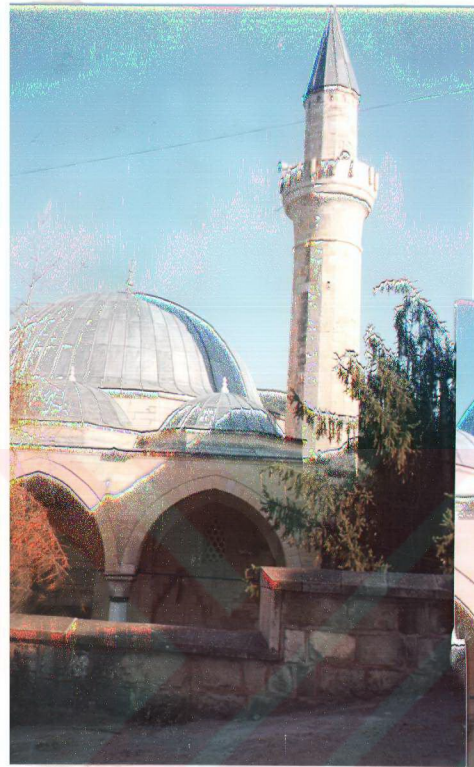
Göynük-Gazi Süleyman Paşa Hamamı (1331-1335)



Göynük- Ömer Sekkin Türbesi (XV. yy)



Göynük Eski Osmanlı Evlerinden Bir Örnek

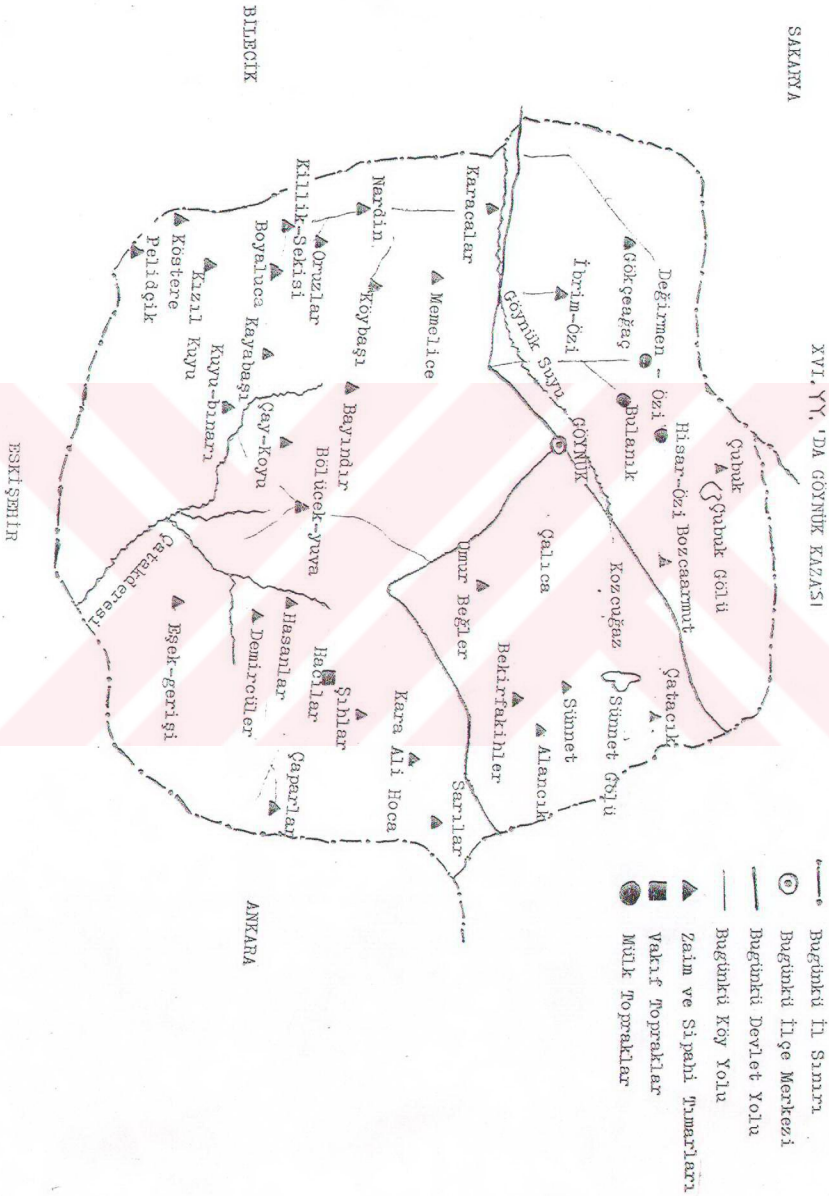


Taraklı Yenicesi-Yunus Paşa Camii (1517)



Taraklı Yenicesi-Eski Osmanlı Evlerinden Örnekler

EK III
HARİTA



BİLİCİK

ANKARA

ESKİŞEHİR

XVI. YÜZYIL'DA YENİCE-İ TARAKLI KAZASI

- - - - - Bugünkü İl Sınırı
 (C) Bugünkü İlçe Merkezi
 — Bugünkü Devlet Yolu
 — Bugünkü Köy Yolu
 ■ Beylerbeyi Hassası
 ▲ Zaim ve Sipahi Tınarları
 ■ Vakıf Topraklar

